

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1935.

Första kammaren.

Nr 39.

Onsdagen den 5 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 29 nästlidne maj.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 5, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 72—86, första lagutskottets utlåtande nr 54 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 85 och 86.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels *Lagförslag om Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkpensionering m. m., dels* *folkpensionering m. m.* ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 22 mars 1934 dagtecknad proposition, nr 217, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om folkpensionering samt
- 2) förordning om invalidunderstöd.

Med anledning av sagda proposition hade inom riksdagen väckts följande motioner, som jämväl hänvisats till särskilda utskottet, nämligen

inom första kammaren:

- nr 327, av herr *Forslund* m. fl.,
- nr 328, av herr *Trygger*,
- nr 329, av friherre *Lagerfelt* m. fl.,
- nr 330, av herr *Jonsson* m. fl., och
- nr 331, av herr *Tjällgren* m. fl., samt

inom andra kammaren:

- nr 577, av herrar *Olsson* i Ramsta och *Osberg*,
- nr 578, av herr *Severin* m. fl.,
- nr 580, av herr *Bengtsson* i Norup och herr *Brännström* i Skellefteå,
- nr 581, av herr *Osberg* m. fl.,
- nr 582, av herr *Danielsson* m. fl.,
- nr 583, av herr *Hage* m. fl.,
- nr 585, av herr *Karlsson* i Grängesberg m. fl.,
- nr 586, av herr *Hansson* i Vännäsby,
- nr 587, av herr *Åqvist* och herr *Johanson* i Huskvarna,
- nr 588, av herr *Olsson* i Närlinge m. fl.,
- nr 589, av herr *Lindskog*,
- nr 590, av herr *Gustafson* i Kasenberg m. fl.,
- nr 591, av herr *Meyerhöffer* m. fl.,
- nr 592, av herr *Magnusson* i Skövde m. fl.,

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

- nr 593, av herr *Lundqvist* m. fl.,
 nr 594, av herr *Näslund* m. fl.,
 nr 595, av herr *Brädefors* och herr *Hagberg* i Luleå,
 nr 596, av herr *Falk* m. fl.,
 nr 597, av herr *Hage*, och
 nr 598, av herr *Eriksson* i Falun och fru *Nordgren*.

I sammanhang med dessa motioner hade särskilda utskottet behandlat en utan föranledande av propositionen väckt, jämväl till utskottet hänvisad motion, nr 73, i andra kammaren, av herr *Elmroth*.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att förevarande proposition ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

- 1) lag om folkpensionering samt
- 2) förordning om invalidunderstöd;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning rörande sådan ändring i förordningen den 16 december 1927 angående understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattetyngda kommuner, att vid beräkning av skattetrycket behörig hänsyn toges till kommunernas utgifter för folkpensionering; samt

C) att de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna ävensom motionen II: 73, i den mån de ej kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A) och B), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande förslaget i dess helhet hade ett särskilt yttrande avgivits av herrar *Bagge*, *Bernhard Nilsson* och *Gabrielsson*, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Linnér*, *Persson* i Falla och *Anderson* i Norrköping.

Dessutom hade reservationer eller särskilda yttranden avgivits dels i fråga om viss del av utskottets motivering och dels beträffande vissa paragrafer i utskottets förslag till lag om folkpensionering.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Bärg, Anders**: Herr talman! Jag hemställer, att särskilda utskottets utlåtande nr 1 måtte föredragas sålunda, att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de däri behandlade författningsförslagen föredragas vart för sig, det första paragrafvis med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages; att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Utskottets förslag till lag om folkpensionering.

1 §.

Denna paragraf lydde:

Envar svensk medborgare skall, där ej nedan annorlunda stadgas, erlægga pensionsavgifter samt på grund av dem och med bidrag av allmänna medel erhålla folkpension.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Rätt till folkpension inträder vid varaktig oförmåga till arbete och senast vid fyllda sextiosju år, även om varaktig arbetsoförmåga då ännu icke är för handen.

I motionerna II: 585 av herr *Karlsson* i Grängesberg m. fl. och II: 595 av herr *Brädefors* och herr *Hagberg* i Luleå hade yrkats, att pensionsåldern måt-te sänkas från 67 till 60 år.

Herr **Bagge**: Herr talman! Det nu föreliggande förslaget innehåller, bland annat, en mycket väsentlig förändring i själva grunderna för vår folkpensionering, som icke har blivit så mycket uppmärksammas varken vid behandlingen av detta ärende eller i den offentliga diskussionen, men som kanske ändå på grund av dess principiella vikt bör omnämnas här, när vi nu gå att taga detta ärende under slutbehandling. Jag syftar därvid på, att man har gått ifrån den från den privata försäkringen hämtade metoden med det s. k. premiereservsystemet och därmed har fått en helt annan och betydligt smidigare och fördelaktigare anordning för framtiden i fråga om bestämningen av våra åldringars och invaliders försörjning.

1913 års gamla system var egentligen ett utflöde av den optimism, som häskade under de första decennierna på 1900-talet, då man trodde att snart sagt alla sociala problem skulle kunna lösas med hjälp av socialförsäkringen, d. v. s. att man i grund och botten trodde sig kunna täcka över de ekonomiska och sociala realiteterna med försäkringsteknik. Man trodde till och med, att man skulle kunna försäkra hela det svenska folket för invaliditet och ålderdom. Den sista vågen i denna försäkringsoptimism sköljde upp den där kvarlevan, som vi begåvades med förra året i form av arbetslöshetsförsäkringen. Nu har väl hela den tanken mer eller mindre spelat ut sin roll, och nu gå vi över till vardagsrealiteterna. Detta är innebörden i den föreliggande förändringen med avseende å folkpensioneringen. Av den, som i likhet med mig under många år har påyrkat en sådan principiell förändring, måste detta givetvis hälsas med tillfredsställelse. Jag skall icke nu dröja vid de mångahanda olägenheter, som vidlåda det gamla systemet, utan jag skall bara konstatera, att det genom den här föreslagna förändringen av själva grunderna för folkpensioneringen har blivit möjligt att i ett slag få upp grundpensionen inom avgiftspensionen, d. v. s. den del av pensionen som grundar sig på försäkringsavgifterna, till 70 kronor, vartill kommer 10 % på de erlagda avgifterna. Vi ha därmed sluppit ifrån de fullkomligt ridikyla avgiftspensioner, som för närvarande utgå och som skulle ha fortsatt att utgå under många år. Dessutom har man i det föreliggande förslaget genom att höja pensionstillägget till 250 kronor fått upp pensionen för invaliderna och åldringarna till belopp, som äro av verklig betydelse. Å andra sidan är det ju klart, att detta innebär väldiga kostnadsökningar. Jag kan nämna, att en sänkning av pensionstillägget med 50 kronor från det föreliggande förslaget skulle betyda en minskning i hela beloppet med 25 miljoner kronor om året, och att en ökning av tillägget med 50 kronor betyder en ökning med samma väldiga belopp, med 25 miljoner kronor.

Vi ha också genom detta förslag uppnått en höjning av den avdragsfria inkomsten från 50 kronor till 100 kronor. Utskottsförslaget innebär vidare en hel del andra fördelar, av vilka jag särskilt vill nämna de s. k. privilegierade inkomsterna, varav den viktigaste är arbetsgivarpensionerna, beträffande vilka vi ha kommit upp till en avdragsfri inkomst på ytterligare 300 kronor, varigenom faktiskt arbetsgivarpensioneringen kommer att möjliggöras på ett helt annat sätt än nu. Slutligen har inkomstgränsen för pensionstillägget höjts upp till 450 kronor.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

När jag nyss talade om, att det rör sig om stora belopp, följer därav, att det har varit alldeles nödvändigt att söka göra besparingar för att överhuvud taget kunna stå ut med någonting dylikt. Dessa besparingar ha naturligtvis icke alltid kunnat vara av den art, att man kan säga, att man är särskilt glad åt dem, det är man sällan när besparingar måste vidtagas, därför att det gäller att rätta munnen efter matsäcken. Den viktigaste av dessa besparingar är borttagandet av dyrortsgrupperingen. Denna besparing, som är av en väldig storleksordning, betyder redan till en början inte mindre än 25 miljoner kronor om året. Det är möjligt, att det hade varit bättre, att man hade gått fram med ett lägre pensionstillägg och sökt sig fram med någon sådan form av dyrortsgruppering, att man ändå hade kunnat stanna vid ett rimligt belopp, men det har visat sig vara en icke framkomlig väg; och när vi nu kommit till den föreslagna stora höjningen av tilläggspensionen, så är det, enligt min åsikt, och den tror jag delas av alla mina meningsfränder, omöjligt att tänka sig en dyrortsgruppering, som skulle läggas ovanpå dessa stora belopp.

Vi ha också varit tvungna att göra vissa förändringar i fråga om avdragen på inkomsterna, så att denna avdragsprocent har höjts ifrån sextio till sjuttio — i och för sig en beklaglig sak, vilket förmodligen kommer att med kraft framhållas här i kammaren. Jag kan därför redan nu framhålla, att jag kan instämma i mycket av vad som säges om det beklagliga i att man måste föreslå dessa avdrag, men vi spara på det sättet omedelbart ett belopp av fyra miljoner kronor, vilket var nödvändigt. Jag vill nu framhålla — för att slippa göra det i en replik — att konsekvenserna av en höjning av avdragsprocenten ställa sig helt annorlunda, när man höjt den avdragsfria inkomsten från 50 till 100 kronor, än om man stannat kvar vid det gamla, lägre beloppet av 50 kronor.

Det föreliggande förslaget innebär långt ifrån, det erkänner jag gärna och villigt, den rationella uppläggning av vår folkpensionering, som riksdagen begärde och som pensionsförsäkringskommittén har försökt att åstadkomma i enlighet med riksdagens direktiv. Den kommittén gjorde ju en mängd grundliga undersökningar, vilka, såvitt jag kan förstå, ledde fram till det resultatet, att en förutsättning för att få en mera rationell lösning av folkpensioneringen var en överflyttning av invaliditetsförsörjningen på sjukförsäkringen. I den mån man icke kan göra det, har man faktiskt avskurit sig möjligheten att komma längre än vad vi för närvarande ha gjort inom det särskilda utskottet.

En sådan överföring av invaliditetsförsörjningen till sjukförsäkringen skulle inte bara ge de ekonomiska möjligheterna utan också en helt annan och bättre teknisk konstruktion av hela folkpensioneringen. Nu är det emellertid tydligt, att det har varit omöjligt för närvarande att komma fram på denna väg av skäl, som jag för min del böjt mig för, i likhet med vad departementschefen gjort i sin proposition. Men jag hoppas, att det i framtiden skall bli möjligt och att vi då skola kunna komma över till en mera rationell anordning än den nuvarande. Sådant som läget emellertid nu är, förefaller det som om man kunde vara ganska belåten med resultatet.

Fördelarna av det nu föreliggande förslaget äro stora: först och främst ha vi naturligtvis de höjda pensionerna, som jag redan talat om, vilka också komma att göra det möjligt att på ett annat sätt än förut kunna få en boskillnad mellan detta försörjningssystem och fattigvården. Vidare ha vi avskaffandet av den stela privatförsäkringstekniska ramen och möjligheten att på ett smidigare sätt i framtiden rätta ålderdomsförsörjningen efter de olika växlingar i behoven och i möjligheterna att tillfredsställa de behov, som då kunna uppkomma. Vi ha dessutom bestämmelserna om de privilegierade in-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

komsterna, som, bland annat, genom att möjliggöra frivillig arbetsgivarpensionering i större utsträckning än nu visa hän på, åtminstone enligt min mening, riktigare och sundare principer för vissa delar av vårt folk i fråga om möjligheten att erhålla försörjning på gamla dagar. Det har — icke minst viktigt — genom förslaget blivit möjligt att komma fram till en begränsning av kostnadsramen, så att hela kostnaden har kommit ned ifrån — jag höll på att säga — astronomiska mått till något, som ligger närmare den jordbundna verkligheten, och det har också gjorts, att man har kunnat ordna finansieringen åtminstone för den närmaste framtiden. Det är detta, som har gjorts, att det är möjligt att gå med på förslaget.

Jag vill också peka på en annan sak, nämligen den, att vi i propositionen finna en paragraf, som säger — den har även upptagits av utskottet i dess förslag — att då så provas erforderligt, och minst en gång var tionde år, skall omprövning ske av folkpensioneringens ekonomi på pensionsstyrelsens initiativ, samt att åtgärder kunna övervägas för att bättra pensioneringens ekonomi bland annat genom en minskning av pensionsbeloppen, om så skulle befinnas nödvändigt.

Propositionen gav icke några som helst upplysningar om, varifrån man skulle taga pengarna till dessa väldiga belopp, förutom några antydningar angående möjligheten att man skulle kunna få dem genom en rad av olika monopol. Vi äro inom högern för vår del bestämda motståndare till att gå monopolvägen. Vi anse det inte vara riktigt, att, för att erhålla finansiella möjligheter, göra så stora och enligt vår mening skadliga ändringar i samhällsstrukturen, som skulle följa med en rad statsmonopol; det kunna vi således icke vara med på. Någon sorts finansplan borde det väl ändå ha varit möjligt att framlägga, fastän jag naturligtvis inser svårigheterna därvidlag. En sådan översikt skulle ju ha visat den ställning som våra finanser för närvarande befinna sig uti. Jag behöver inte här gå närmare i detalj. Jag vill bara påpeka de stora, väldiga automatiska utgiftsökningar, som vi ha att vänta år efter år, och de synnerligen stora nya utgiftsökningar, som stå framför oss på grund av försvarsreformen, på grund av befolkningspolitiken, på grund av bostadsfrågan, som nu redan skymtar, på grund av reformer i fråga om socialhygien o. s. v. Jag kan också peka på att på det nu förevarande området ju redan nu barntilläggen uppgå till 2 miljoner kronor om året; att det föreligger ett förslag från en pågående utredning, som visar, att anspråken på barntillägg komma att gå upp till 10 miljoner kronor, alltså ovanpå de kostnader, som vi här tala om för ålderdoms- och invaliditetspensionering; att det kräves 17 miljoner kronor enligt propositionen om arbetslöshetsförsäkring o. s. v., o. s. v.

Nu säger man: »Ja, men vad i all världens tid, det gör ingenting, det rör sig bara om en ändrad fördelning av nationalinkomsten och det betyder bara, att vi taga från somliga människor, som ha det bra, och ge till andra, som ha det dåligt.» Det förhåller sig inte på det viset, och det kan man mycket lätt förvissa sig om genom en enkel division. Om man ser på skattestatistiken, kan man också utan svårighet övertyga sig om, att de större inkomsterna i vårt land icke äro så många och så stora att, även om man jämnade ut dem fullkomligt, det därmed skulle vara någon möjlighet att kunna åstadkomma en finansiering av de stora utgifter, som ligga framför oss. Då kommer jag fram till de konsekvenser, som en stegrad beskattning alltid får.

Den indirekta beskattningens stegring är tråkig, det veta vi alla, ty den drabbar ju i mycket stor utsträckning de små inkomsttagarna. Den direkta beskattningen återigen har till följd ett tryck på näringslivet, som kunde få verkligt allvarliga följder icke minst för den fråga, som kanske för framtiden kommer att här stå i förgrunden, nämligen den permanenta arbetslösheten och

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)
möjligheten att kunna åstadkomma någon minskning av den. Jag vill också framhålla, att vår direkta beskattning i mycket stor utsträckning är en företagsbeskattning, vilket gör, att den får direkt betydelse för sysselsättningen av folk här i landet.

I arbetslöshetsutredningen har den frågan tagits upp, och alla deltagarna i utredningen — de må ha haft vilken politisk inställning som helst — hava kommit till det resultatet, att en ytterligare belastning av den direkta beskattningen i vårt land skulle vara till mycket stor skada ur arbetslöshetssynpunkt.

Så komma vi då över till frågan, om vi överhuvud taget hava någon anledning att vara försiktiga beträffande föreliggande fråga. Kommer inte vårt välstånd att ökas ännu mera i framtiden? Ja, det är ju en sak, som det naturligtvis är mycket svårt att bedöma. Man skall aldrig ge sig till att profetera — det är ungefär det dummaste man kan göra — men å andra sidan kan man inte låta bli att tänka sig för en smula och fundera över hur det kan komma att ställa sig, innan man beslutar sig för det ena eller det andra. Härvidlag vågar jag ännu en gång hänvisa till arbetslöshetsutredningen, som har gjort en ingående och objektiv undersökning beträffande vad man kan säga i fråga om framtiden i ekonomiskt hänseende. Det resultat man därvid kommit till ger icke anledning till någon överdriven optimism. Det framhålles, att åtskilligt av vad som lagt grunden till de senaste årens välståndsökning har varit av mera tillfällig art; verkstadsindustriens uppblomstring har berott på rationaliseringen, pappersmasseindustriens uppblomstring på den väldiga ansvällningen av pappersförbrukningen, framför allt i Förenta Staterna, och dessutom på att produktionsmöjligheterna där samtidigt icke hava ökats i tillräckligt hög grad. Nu ha produktionsmöjligheterna ökats både i Finland och i Förenta Staterna på detta område, och det är mycket svårt att säga, vad framtiden i det avseendet kan bära i sitt sköte. En väsentlig del av nationalinkomstens ökning har berott på förhållandet mellan import- och exportpriser. Detta förhållande har år 1933 svängt om, så att det blivit ogynnsamt för oss, och samtidigt har ju importen börjat stiga i förhållande till exporten på ett mycket kraftigt sätt. Därtill kommer ju befolkningsrörelsen, men jag behöver ju inte närmare utlägga den frågan, eftersom vi ju alla veta, hurusom den kommer att medföra, under de år då utgifterna för folkpensioneringen komma att ökas, att också förhållandet mellan de produktiva och de tärande åldersgrupperna kommer att förskjutas på ett synnerligen allvarligt sätt. Det finns således all anledning till eftertanke och till försiktighet.

Det är, som sagt, fråga om belopp av väldig storleksordning. Kostnaderna för närvarande, således enligt nuvarande lag, för enbart pensionstillägen skulle uppgå år 1937 till 77 miljoner kronor och 1960 till 118 miljoner kronor. Rege- ringsförslaget skulle ha ökat dessa kostnader år 1937 till 121 miljoner kronor, d. v. s. med icke mindre än 44 miljoner kronor — detta gäller det allmännas kostnader — och för år 1960 till 217 miljoner kronor, d. v. s. en ökning med 99 miljoner kronor. Av denna kostnadsökning kommer på staten år 1937 35 miljoner kronor och 50 miljoner kronor för år 1940. Dessutom kommer här- till, att man skulle av fondmedel till tilläggspensionerna taga år 1937 icke mindre än 38 miljoner kronor, så att den verkliga ökningen för pensioneringen för år 1937 skulle uppgå till 82 miljoner kronor, vartill också komma grundpensio- nerna. Jag har bara velat anföra dessa siffror för att visa hur nödvändiga de besparingar varit, som utskottet gjort i Kungl. Maj:ts förslag. Under de förutsättningar, som föreligga, är det förslag, som utskottet har kommit till, den bästa lösning, som under nuvarande förhållanden står att vinna, och vi ha för vår del biträtt denna lösning.

Det är endast beträffande en mindre betydande fråga under § 40, som vi

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

avgivit en reservation, till vilken jag sedermera ber att få återkomma. I övrigt yrkar jag därför, herr talman, bifall till utskottets förslag. Och jag tillåter mig samtidigt att uttala min glädje över att vid denna riksdag, som har varit så fylld av stridigheter mellan olika meningar, vi, liksom i fråga om jordbruks-hjälpen, i alla fall ha lyckats att vinna enighet omkring detta viktiga förslag, som är av så stor betydelse för stora folklager och deras trivsel och därmed för hela vårt land.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman, mina herrar! Det förefaller nu, som om den svenska riksdagen skulle komma att vad själva huvuddragen beträffar fatta ett nästan enhälligt beslut i folkpensioneringsfrågan.

Det förslag, som föreligger från utskottets sida, skiljer sig särskilt på en punkt från regeringsförslaget, och jag skall återkomma till den saken i det följande. Men ingen sanningskär man kan bestrida, att utskottsförslaget i förhållande till gällande bestämmelser innebär framsteg, så betydande, att det skulle vara fullkomligt orimligt att avvisa dem bara därför att man inte ernått en, vad jag skulle vilja kalla, hel lösning av folkpensioneringsfrågan. Det som utmärker den reform, vilken nu föreslås riksdagen även vad utskottets hemställan beträffar, är framför allt den fullkomliga likställighet, som införes i avseende på män och kvinnor. Därmed är 1913 års principiella ståndpunktstagande till spörsmålet om pensionsolikheterna definitivt underkänt och det är ett av de stora framsteg, som nu kunna inregistreras. Det finns ingen anledning att närmare gå in på en kritik av gällande pensionslagstiftning, men så mycket torde jag kanske ha rättighet att säga beträffande frågan om likställighet mellan män och kvinnor, att själva grunderna för den gamla olikställigheten knappast någonsin riktigt varit försvarbara. Det var en besparingsåtgärd snarare än en principiellt riktig åtgärd. Det är ju nämligen på det sättet, att själva huvudmotivet för denna olikställighet angavs ungefär så, att dels bli kvinnorna invalider tidigare än männen, och dels är genomsnittslivslängden för kvinnor längre än för män. Det vill med andra ord säga, att kvinnopensionärerna, sedda som helhet, bli dyrare än de manliga pensionärerna, men den tanke, som ligger bakom förslaget, att man skulle gradera pensionerna efter olika grupper livslängd eller efter olika grupper invaliditetsrisk är ju på intet sätt konsekvent genomförd. För männen finns ju i det avseendet statistiskt utrett, att vissa grupper ha längre livslängd än andra. Om jag till exempel tager vårt prästerskap, är det knappast något tvivel om att inte prästerskapets genomsnittliga livslängd är betydligt högre än den genomsnittliga livslängden för till exempel hamnarbetare eller liknande grupper. Skulle man tillämpa samma princip i pensionslagstiftningen, som man tidigare tillämpat beträffande män och kvinnor, så skulle det betyda, att om prästerna över huvud skulle kunna bli berättigade till folkpension, skulle de få mycket mindre pension än till exempel en sådan grupp som byggnadsarbetare eller hamnarbetare. Jag kan gott säga, att jag nästan vill karakterisera den nu föreslagna reformen som en reform framför allt i kvinnornas intresse, och därmed har man alldeles särskild anledning att skjuta fram, att det är en reform i de *gifta* kvinnornas intresse. De gifta kvinnorna voro på ett egendomligt sätt åsidosatta i den lag, som hittills gällt, och på den punkten sker nu en total omstötning, som gör, att de gifta kvinnornas pensionsförmåner komma fullt i nivå med de självförsörjande kvinnornas pensionsförmåner liksom också med männens. Detta gäller både tilläggs pensioner och avgiftspensioner. Det förslag, som nu förelägges, innebär dessutom, att för landsbygdens småfolk, för lantarbetare, för bönder på så kallade undantagshemman och överhuvud taget för mindre hemmansägare, jag skulle våga säga, en verklig lösning av deras pensionsfråga.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Att detta har en kolossal betydelse behöver jag inte understryka. Likaså innebär förslaget för landsbygdens kommuner, att dessa komma att erhålla mycket väsentliga lättnader i sina fattigvårdsbördor. Jag skulle för min del tro, att särskilt med den fördelning av kostnaderna mellan stat och kommun, som utskottet föreslår, och där det avviker från regeringens förslag, ganska många kommuner i vårt land kunna på grund av det beslut, som skall fattas i dag, motse en sänkning av kommunalskatten.

Ett annat mycket väsentligt framsteg, fastän jag å andra sidan måste beklaga att det inte kunnat göras större, är förslaget om höjning av den avdragsfria inkomsten. Den gamla bestämmelsen att så snart en person hade en egen inkomst, som översteg 50 kronor, skulle detta påverka pensionstilläggets belopp, måste ju, därest inte pensionsnämnderna sågo genom fingrarna med saken, vilket faktiskt skett, leda till, att dessa personer, även om de kunde erhålla någon arbetsinkomst, låt vara ganska liten, skulle avhållas från att skaffa sig sådan arbetsinkomst, åtminstone kontinuerligt, ty de ville inte utsätta sig för risken att en vacker dag få beskedet: »Ja, i år har ni tjänat 150 kronor, och nu skall edert pensionstillägg skäras ned!» Det hade varit önskligt, att man hade kunnat gå längre, men av kostnadsskäl har regeringen inte vågat föreslå en högre avgiftsfri inkomstgräns än 100 kronor.

Men så finns det en punkt, där jag måste anmäla opposition emot utskottets förslag, och det är gentemot den, som jag tycker, skäligen svagt motiveerade förändringen av reglerna för avdrag beträffande inkomster, som ligga över 100 kronor. Den nuvarande regeln är den, att om en person har mer än 50 kronor i inkomst, göres ett avdrag i pensionstillägget med $\frac{6}{10}$ av den överskjutande inkomsten. Regeringens förslag på denna punkt innebär — jag bortser från dyrortsgrupperna — att man skulle nöja sig med ett avdrag på 50 % det vill säga $\frac{5}{10}$, och endast för sådana pensionärer, som hade gemensamt hushåll skulle man gå längre, gå upp till ett avdrag på 75 % av den inkomst, som låg över 100 kronor. Emellertid föreslår nu utskottet i stället, att här skall tillämpas en avdragsregel om $\frac{7}{10}$. Det vill med andra ord säga, att om en person tjänar 200 kronor och han är ensamstående, så får han i verkligheten inte — han förtjänar nämligen 100 kronor mera än han har avdragsfritt — behålla mer än 30 kronor av denna inkomst. Redan ett avdrag på 50 kronor kan vara ganska smärtsamt. Men vilken stimulans skall han av detta förslag kunna erhålla att söka bättra på sina inkomster utöver det pensionsstillägg han kan ha, om han i verkligheten, så snart hans inkomst överstiger 100 kronor, endast får behålla $\frac{3}{10}$ av det, han kan komma att förtjäna? Jag måste säga, att inte äro väl de 4 miljoner, som utskottet här sparar, värda den psykologiska försämring av detta pensionsförslag, vilken utskottsförslaget uppenbarligen måste anses innebära. Det förefaller mig, som om man skulle kunnat visa något större förståelse för dessa psykologiska förhållanden. Det utmärkande för 1913 års pensionslag var, att den på så många punkter var psykologiskt felaktigt inställd, och här tycker jag verkligen, att man kunde ha följt regeringsförslaget och sett till, att förändringar kommit till stånd. Emellertid är då den kritiken den enda, som jag behöver ägna denna punkt. Jag hörde också försvaret härför, men jag tycker inte, att det var vidare starkt. Man borde kunnat nöja sig med de besparingar, utskottet i fortsättningen har gjort, och som jag sedan skall ytterligare belysa.

I övrigt kan jag understryka, att ett av de stora framstegen i detta förslag är, att de så kallade privilegierade inkomsterna införas. Ty det ligger i sakens natur, att de arbetsgivare, som visste med sig, att därest de gävo, låt oss säga bara en gammal trotjänarinna en pension på 250 kronor, eller något sådant, inte skulle känna sig särskilt glada över att staten av de 250 kronorna

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

tog bort inte mindre än 120 kronor. Då arbetsgivaren gav henne 250 kronor, fick hon av det beloppet i själva verket bara 130 kronor sammanlagt, vilket, om lagens bokstav skulle följas, ehuru väl detta kanske inte har skett i varje fall, ledde till oangenäma konsekvenser. Införandet av dessa privilegierade inkomster betraktar jag också som ett av de större framstegen i förslaget, jämte likställigheten mellan män och kvinnor kanske det viktigaste.

Ett annat sympatiskt drag i denna reform är, att man i motsats till vad som skedde 1921 inte lämnar kvar de gamla pensionärerna på deras förutvarande nivå, utan att man samtidigt som man försöker ordna bättre pensioner för dem, som bli åldringar efter 1937 års ingång, lyfter upp hela den väldiga skaran av gamla pensionärer — jag fäster uppmärksamheten på att det rör sig om inte mindre än inemot 400,000 pensionärer — på en helt annan nivå i pensionsavseende än den de förut ha levat på. Detta är ju sådana enligt min mening betydelsefulla vinster av pensionsreformen, att man verkligen kan lyckönska de gamla i vårt land till att den svenska riksdagen kan samla sig om ett beslut av denna art.

Jag skall inte gå in på frågan om rationalisering. Jag delar i stället den föregående ärade talarens uppfattning om principen, men vi fingo en olycklig läggning på vår folkpensionering från begynnelsen och vi nödgas behålla den läggningen tills vidare. Ingen kan riktigt säga, när vi bli mogna för den rationalisering, av vilken jag är en lika livlig anhängare som någon annan.

Men det finns en punkt, där jag inte kan underlåta att visserligen inte avböja det förslag, som föreligger, men i alla fall rikta en kritik mot utskottet. Utskottet har levt sig in i den föreställningen — och jag har väl rättighet att här tala om utskottets majoritet — att det allmännas utgifter för pensionsändamål inte kunna höjas till de belopp, som skulle varit erforderliga, därest förslaget dyrortsgruppering hade accepterats. Vad betyder denna utskotts-majoritetens inställning? Jo, den betyder, att man förklarat, att den svenska staten och de svenska kommunerna — jag kan lugnt säga det svenska samhället — inte anses ha råd att på ett något så när tillfredsställande och i själva verket ändå i underkant hållet sätt försörja sina åldringar och invalider. Det kan inte betyda någonting annat. Vad utskottet i fråga om dyrortsgrupperingen föreslår, står i en skriande motsättning till vad utskottet självt erkänner som den uppgift, man här haft att lösa. På sid. 19 i utlåtandet står det kortfattat men inte desto mindre värtaligt: »Själva syftet med folkpensioneringen, vilket väsentligen är att bereda medborgarna försörjning vid invaliditet eller ålderdom i annan form än fattigvård, förfelas ju nämligen, om pensionerna för att vara tillräckliga för uppehållet måste utfyllas med fattigvårdsunderstöd.» Trots detta klara, acceptabla principiella ställningstagande till spörsmålet om en folkpensionerings uppgift föreslår utskottet en anordning, som innebär, att inemot en tredjedel av pensionärerna inte med någon säkerhet kan befrias från nödvändigheten och behovet av att jämte sin pension söka fattigvårdsunderstöd. Då man talar om denna dyrortsgruppering, har jag den uppfattningen, som jag förut nämnde, att regeringsförslaget hållit sig i underkant. Det är mycket ovisst, om en ensamstående person med en pensionsinkomst, som enligt regeringsförslaget skulle uppgå till 520 kronor, skulle i sådana samhällen som Stockholm, Göteborg Luleå och Kiruna kunna undgå att vända sig till fattigvården. Jag förstår, att det skulle kunna vara möjligt för två sammanboende pensionärer, men jag är inte övertygad om att det med regeringsförslaget skulle vara möjligt för en ensamstående pensionär, och jag är fullt på det klara med att genom utskottsforöslagets bortskärande av dyrortstillägget detta är fullständigt uteslutet.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Varpå stöder nu utskottet den uppfattningen, att det allmänna inte har råd att i fråga om dyrortstillägget acceptera regeringsförslaget? Ja, kan man säga, att det finns ett faktiskt skäl för den uppfattningen? Det förhåller sig väl i alla fall på det sättet, att även utan en sådan dyrortsgruppering, som vi föreslagit, komme de gamla att försörjas. Någon måste försörja dem! Aningen blir det folkpensionerna eller fattigvården eller anhöriga eller enskilda välgörare, som måste tagas i anspråk, eftersom ju människorna skola leva i varje fall. Betyder då införandet av folkpensioneringen någonting annat än en viss förändring i sättet, i samhällets metod att finansiera dessa gamlas försörjning? Såvitt jag förstår, kan inte dyrortsgrupperingen innebära någonting annat. Man avlyfter naturligtvis därigenom bördor från fattigvård eller anhöriga eller från den enskilda välgörenheten. Man gör kanske livet en smula angenämare för dessa gamla därför att de slippa lita till fattigvården, slippa lita till anhörigas och släktingars nådebröd eller slippa lita till den enskilda välgörenheten. Men utskottet uppställer ju inte såsom något alternativ, att de inte skola försörjas, utan de måste under alla omständigheter försörjas och försörjas på ena eller andra sättet. Det är kanske inte så klokt att här blanda in nationalekonomiska resonemang, men jag får säga, att jag är inte så säker på att den justering av inkomstfördelningen, som det närmast är fråga om, då man ger dyrortstilläggen på orter där det kan vara påkallat av levnadskostnaderna, skulle vara till skada ens ekonomiskt för samhällsutvecklingen. Med de mycket små inkomster pensionärerna i varje fall skulle få, kan det inte betyda något annat än att deras möjligheter till konsumtion ökas en liten smula, och det är inte säkert, att samhället skulle lida något av om de gamlas konsumtionsförmåga stegrades i någon ringa grad. Erfarenheten under de senare åren har visat, att man inte kan avfärda detta bara med en axelryckning utan att på de ställen, där likartade regler tillämpats, detta faktiskt visat ganska välgörande verkningar för samhället i dess helhet och inte bara för de personer, som genom olika statsingripanden fått sina inkomster förhöjda.

Emellertid det må vara med detta hur det vill. Det som man ständigt frågat sig när man hört talet om huruvida vi ha råd etc., är spørgsmålet hur det är möjligt för danskarna att överhuvud bära upp sin folkpensionering. Det förhåller sig nämligen så, att danska folket för pensionsändamål — jag räknar då med även invaliditetsutgifterna, eftersom man annars inte kan få någon jämförelse med den svenska lagstiftningen och de bördor, den pålägger det allmänna — sedan lång tid på det allmänna lagt utgifter för sina åldringars och sina invaliders försörjning, som väsentligen överstiga de belopp, med vilka den svenska regeringen velat belasta det allmänna för pensionsändamål i vårt land. Danmark har en folkmängd på 3.6 miljoner invånare. Sverige har en folkmängd på 6.2 miljoner invånare. Jag har låtit införskaffa de senaste uppgifterna rörande det allmänna utgifter i Danmark för åldringar och invalider, och vad säga dessa uppgifter? De säga oss, att i Danmark utgävo stat och kommun tillsammans under det sista året närmare 81 miljoner för de ändamål, som vi här i dag diskutera. Om jag gör dessa siffror tillämpliga på svenska förhållanden, skulle det innebära en utgift för stat och kommun på inte fullt 139 miljoner. Regeringens förslag innebar, att man skulle belasta det allmänna i Sverige till en början med sammanlagt 121 miljoner. Det vill med andra ord säga, att Sveriges allmänna utgifter för dessa ändamål skulle, även om regeringsförslaget obeskuret antoges, ligga 18 miljoner under vad Danmark redan utgiver för motsvarande ändamål. I Danmark har man dyrortsgruppering, man har högre pensioner i Köpenhamn än vi vågat föreslå för de högsta dyrorterna i Sverige och så vidare. Utskot-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

tet har emellertid ansett, att sådana bördor skulle bli orimliga, och man har hänvisat till de andra kostnader, som svenska staten har åtagit sig. Jag vill emellertid bestämt hävda, att danskarnas utgifter för arbetslöshetsförsäkring, sjukförsäkring och andra motsvarande välfärdsanordningar i allmänhet äro högre än de svenska och vad ålderdoms- och pensionsutgifter beträffar alldeles uppenbart högre än vad till och med den nuvarande regeringen vågat föreslå riksdagen. Skillnaden — om jag tager utskottets förslag sådant det föreligger — mellan Sverige och Danmark blir inte mindre än 45 miljoner. Men jag medger: det finns en skillnad. Skillnaden ligger framför allt däri, att i Danmark har man låtit kommunerna svara för kostnader på ett helt annat sätt än man är beredd på i Sverige. Vad den danska staten beträffar skulle dess utgifter för närvarande vara något mindre — jag tager då och flyttar över beloppet till Sverige — än den svenska staten skulle ha åtagit sig enligt propositionen, men emellertid betydligt högre än dem, som utskottet föreslår skola åvila staten. Däremot betala de danska kommunerna räknat efter det svenska folkmängdstalet för närvarande över 58 miljoner, under det att regeringen för sin del föreslagit ett belopp, vilket skulle uppgå till 32 miljoner och utskottet för kommunernas del stannar vid ett belopp på 24 miljoner. Att skillnaden i pensionsbeloppen i alla fall inte är större än den skulle ha blivit mellan Danmark och Sverige enligt regeringsförslaget, beror på, att i Danmark tager man ut mycket små belopp av de försäkrade. Av åldringar tager man överhuvud inte ut något i pensionsavgifter, av invalider tager man ut belopp som uppgå till omkring 13 miljoner, under det att i Sverige förutsättes det, att man för de försäkrades egna pengar skulle finansiera inte mindre än 49 miljoner, det vill säga på denna punkt samma belopp enligt utskottets och regeringens förslag.

Ja, mina herrar, jag ber eder att var för sig försöka besvara den frågan, om det verkligen kan vara så, att Danmark är ett så mycket rikare land än Sverige, så att vad Danmark anser sig — såvitt jag vet utan att det är något bråk om den saken därnere — ha råd till att utge för åldringars och invaliders pensionering, finns det ingen möjlighet för Sverige att utge för samma ändamål. Jag skulle knappast tro, att en sådan uppfattning kan vara riktig. Jag skulle snarare tro, att vad danskarna ha erfarenhetsmässigt visat sig ha råd till, det skulle man kunna våga sig på även för Sveriges del. Vi ha ändå inte föreslagit, att man skulle gå så långt som danskarna, som sagt var, redan ha gjort. Jag menar, att det är ganska beklagligt, att utskottet icke har vågat gå in för denna dyrortsgruppering. Men jag medger, att om det gäller att välja emellan att i dag avstå ifrån dyrortsgrupperingen och emellan ett förslag med dyrortsgrupperingen, där man hade skurit ned redan pensionerna i lägsta dyrort, så väljer jag av dessa två utvägar precis på samma sätt som utskottet har gjort.

Jag var för min del rädd för att man för att undgå de kostnader, som regeringsförslaget skulle ha inneburit, skulle ha gått på kommitténs pensionsbelopp. Det hade efter min uppfattning bara betytt, att man ännu 1935, precis som man gjorde 1913 och 1922, icke löste folkpensionsfrågan för en enda grupp i det svenska samhället. Hellre än en sådan lösning, som i verkligheten inte skulle ha varit en lösning för någon, accepterar jag ett förslag, som i alla fall, såvitt man kan bedöma det, innebär en lösning av folkpensionsfrågan för omkring 70 % av det svenska folket.

Jag gör det också av ett, låt mig säga, mera taktiskt skäl. Om man hade låst fast en dyrortsgruppering i dag, baserad på alltför låga pensioner över hela landet, så hade efter min tro man också berövat oss möjligheterna för en något så när snabb justering av de misstag, som man under sådana omstän-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

digheter skulle ha begått. Därest man i dag avstår — i besparingsintressets namn — från dyrortstillägget, så är det min övertygelse, att dessa dyrortstilllägg komma senare. De komma, mina herrar, helt enkelt därför att den inneboende rättfärdigheten i en sådan differentering kommer att visa sig fullständigt oemotståndlig. Ehuru jag ju inte anses vara någon särskilt försiktig karl, tror jag ändå, att jag skulle ha varit försiktigare än högerns nye ledare, då han förklarade, att sedan detta beslut är fattat, kan det aldrig komma i fråga, att högern skulle vilja vara med om några dyrortstilllägg på de pensioner, som nu genomföras. Det tillhör de Bragelöften, som jag hoppas, att den svenska högern icke kommer att hålla, och jag är tämligen säker på att den dag kommer, då man finner, att detta måste hänföras till överordens kategori. Jag tror nämligen inte på att man, om ens rättfärdighetssinne är något så när öppet, under en längre tid kan motsätta sig att i vårt land införes en dyrortsgruppering, som skipar enkel rättvisa medborgarna emellan. Om det skall ske precis efter de linjer, regeringsförslaget har uppdragit, särskilt vad kostnadsfördelningen mellan stat och kommun beträffar, vet jag ingenting om. Jag kan mycket väl tänka mig, att man för de dyraste orterna kan finna en anordning, där man inte slaviskt tillämpar samma kostnadsfördelningsregel mellan stat och kommun, som man så att säga har gjort för den lägsta gruppen i vårt land. Det förefaller ju sannolikt, att särskilt vad de stora städerna beträffar, skulle de på dyrortstilläggen göra så pass stora besparingar i fråga om fattigvårdsutgifterna, att det skulle kunna vara befogat att pålägga dem en något större kostnad för själva ortstilläggen än regeringsförslaget förutsatt.

Jag säger alltså, att i valet mellan de två linjerna står jag obetingat på utskottets ståndpunkt och anser, att den innebär det bättre valet. Med den lämnas framtiden på ett helt annat sätt öppen, och samtidigt löses pensionsfrågan för flertalet av åldringar och invalider i vårt land.

Jag skall icke här uppehålla mig vid spørsmålet om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Man har vägt emot varandra två olika synpunkter. Jag har trott, att när man upphäver invaliditetsprövningen vid 67 års ålder, då man alltså bara har en ekonomisk behovsprövning, och man inför såpass förbättrade pensioner, som här föreslås, så skulle det vara önskvärt, att kommunerna intresserades ekonomiskt i högre grad i denna behovsprövning, alltså att man skulle gå närmare den danska linjen. Mot detta har man vägt den synpunkten, att folkpensioneringen naturligtvis också skall tjäna ett skatteutjämningsändamål, så att det inte är meningen att endast så att säga flytta över kommunernas kostnader ifrån fattigvårdskontot till pensionskontot. Utskottet har stannat för den senare linjen, och det är för mig inte någon hjärtesak, vilkendera av dessa vägar man väljer.

Ja, mina herrar, det må kanske tillåtas mig att också taga ett stort ord i munnen. Jag har haft den känslan, att denna dag skulle ha kunnat bli en av de största dagarna i den svenska riksdagens historia. Den utsikten har utskottsfröslaget undanröjt. Men även om så är, så måste jag ju erkänna, att de beslut, som skola fattas, ha en synnerligen stor betydelse för mycket stora delar av Sveriges folk. Jag var rädd, då förslaget framlades, att man i häpnad över kostnaderna skulle komma att tills vidare bordlägga hela ärendet här i riksdagen eller också att man skulle gå den bekvämare vägen att taga de av kommittén föreslagna pensionsbeloppen — möjligheten stod ju alltid öppen. Jag var rädd, att någondera av dessa utvägar skulle ha valts. Det är med stor tillfredsställelse jag konstaterar, att det beslut, vi stå färdiga att fatta, i alla fall kommer att sprida ljus och glädje i många hundratusen svenska hem.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Herr Bärq, Anders: Det finns, herr talman, knappast någonting av intresse att vidare säga i allmänna ordalag om det föreliggande förslaget efter de yttranden, som ha hållits dels av herr Bagge, dels senast och i större omfattning av socialministern. Jag skall därför inskränka mig till att endast vidröra ett par tre ting, som jag finner angeläget, att man fäster någon större uppmärksamhet vid.

Jag ber att få uttala min tillfredsställelse över att herr statsrådet gav utskottet och det föreliggande förslaget det erkännande, som herr statsrådet gav. Det kan kanske se litet underligt ut, att en så pass viktig förändring i Kungl. Maj:ts proposition som slopande av dyrortsgrupperingen har kunnat ske i utskottet, utan att någon reservation föreligger i den punkten. Men läget inom utskottet föreföll oss socialdemokrater, som ju ivrade för propositionens linje i denna fråga, vara sådant, att det var klokare och smakfullare att bidra till relativ enighet omkring den stora, breda grund, som är lagd för en tillfredsställande folkpensionering, än att hopplöst envisas med fasthållande av den föreslagna dyrortsgrupperingen, då inga tänkbara möjligheter att få gehör för den frågan nu förelågo.

I likhet med herr statsrådet hyser jag den uppfattningen, att frågan om dyrortsgrupperingen kommer att lösas och lösas inom en inte alltför avlägsen framtid. Allt det erkännande åt denna folkpensionerings syfte, som utskottet ger, anser jag vara en garanti för att dess utformning kommer att fullföljas på ett sådant sätt, att den fyller det ändamål, som är hela denna pensionerings uppgift. Jag skulle på denna punkt till herr Bagge vilja säga, att jag kanske inte nog uppmärksammade hans anförande på den punkten, men nog tyckte jag, att jag förnam, att kraften i stämman inte motsvarade den bestämdhet, som finns uttryckt i reservationen. Jag hoppas, att jag med dessa ord inte lockar fram herr Bagge till att sätta in sin kraft på vad som är i reservationen utskrivet. Det samarbete, som jag i utskottet och annorstädes har haft med den nye, ärade högerledaren, har givit mig den uppfattningen, att med den i många stycken klara syn på sociala spörsmål, som han har, han icke kan komma ifrån det rättfärdiga i att fullfölja den plan, som finns angiven av Kungl. Maj:t i propositionen. Jag tänkte vid herr Bagges anförande här på något, som herr Bagge upprepade för ett par dagar sedan, att med rättsprinciper kompromissar man inte. Detta gäller kanske en något annan rättsprincip än den, som då diskuterades, men herr Bagge liksom alla andra företrädare för de olika partigrupperna här — bondeförbundet knappast uteslutet — har innerst givit ett erkännande åt det synnerligen berättigade i att denna pensionering utformas så, att icke dyrorterernas folk skall få leva i den känslan, att de äro åsidosatta. Jag menar, att rent principiellt sett har detta erkännande getts. Om man sedan har måst böja sig, som man anser här, för det ekonomiska trycket, så är det ju något, som man får närmare undersöka, huruvida det kan övervinnas.

Jag vill i det sammanhanget säga, att utskottsförslaget här inte allenast har strukit ortsgrupperingen till men för dyrorterna, utan även det ökade avdraget på den egna inkomsten, som utskottet föreslår, försämrar, så vitt jag förstår, ytterligare förhållandena på dyrorterna. Jag tänker mig nämligen, att med det jämförelsevis lilla bidrag, pensioneringen ger dyrorterernas pensionstagare — detta tillägg är ju 250 kronor över hela linjen — kräves det på dyrorten mera än på landsbygden, att pensionstagaren själv försöker förvärva någon inkomst vid sidan om pensionen, för såvitt han inte helt och hållet skall falla fattigvården till last för den merinkomst, han måste ha utöver dessa 250 kronor. Man har då ökat det föreslagna avdraget från av Kungl. Maj:t föreslagna 50 % till 70 %. Herr statsrådet var nyss framme och klargjorde detta. Om alltså en

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

inkomsttagare utöver de fria 100 kronorna förtjänar fattiga 100 kronor i en storstad eller annan dyr plats, så kommer staten och kniper 70 av dessa 100 kronor. Detta måste givetvis bli kännbarare på dyrorterna. Och ändå måste vi alla förstå, att skillnaden i levnadskostnader mellan billigare och dyrare ort, som i propositionen är upptagen till 100 kronor, icke på långt när täckes av denna summa. Alla måste erkänna, att om 250 kronor i tillägg på landsbygden kan vara mycket magert men ändå synnerligen värdefullt, så betyda dessa slantar, även om man lägger till de 100 kronorna, som propositionen föreslår till den andra ortgruppen, eller 200 kronorna, som den tredje ortgruppen skulle fått, i städerna dock ofantligt mycket mindre möjlighet att draga sig fram på än de 250 kronorna på de billigaste orterna.

Nå, vi få väl göra som säningsmannen, se till den, som växten giver. Jag har en bestämd förhoppning om att dyrorternas pensionstagare icke skola behöva dröja alltför länge, innan riksdagen jämväl har givit dem rättvisa.

Vad som har gjort, att vi ifrån socialdemokratiskt håll även ha avstått från att göra några yrkanden på denna punkt, är, att i och med detsamma som utskottet ändrat den av Kungl. Maj:t föreslagna bidragsskyldigheten för kommunen från i propositionen föreslagen en fjärdedel av kostnaden till en åttondel därav, så uppstår en omläggning av kommunernas bidragsskyldighet, vilket kan medföra, att dyrorternas kommuner i större utsträckning än vad tänkt var få bidra till dyrortsgrupperingens kostnader. Denna sak behöver undersökas noggrannare och på ett lämpligt sätt anpassas. Dessutom är det möjligen tänkbart, att en ytterligare översyn kan vidtagas av den föreslagna dyrortsgrupperingen, varvid man vid en noggrann undersökning och omarbetning kan komma till sådana jämkningar, att en överflyttning av vissa orter, nu tänkta som dyrorter, kunde ske till billigare orter, varigenom den totala kostnaden skulle kunna nedbringas något.

På sidan 66 i betänkandet finns ett uttalande i högerns reservation, som jag, utan att ha någon sur eller dålig ton, vill peka på och som svider litet i mitt hjärta, då jag läser det. I fråga om den lättnad för kommunerna, som det föreliggande förslaget skulle innebära, uttalar man: »En stor försiktighet måste... iakttagas för att icke förslaget skall medföra en allmän standardhöjning för den kommunala fattigvårdens understödgare och därigenom den ekonomiska vinsten för kommunerna gå förlorad samtidigt som statens utgifter växa i hög grad.» Jag är fullt på det klara med att en samvetsgrann hushållning givetvis kräver, att man ser till, att inte fattigvårdsunderstödda och med dem jämställda få leva alltför flott, men jag rädes litet för detta, om det skulle tagas på för stort allvar, så att de kommunala myndigheterna skulle betrakta det såsom oeftergivligt att se till, att dessa understödgare, som förut varit fattigvårdsunderstödda och nu skulle få ett tillskott av folkpensioneringen, icke skulle få det ett jota fetare i sin tillvaro än vad de nu ha. Vi skola komma ihåg, att man här endast rör sig med sådana, som äro fattigvårdsunderstödda. Om dessa skulle få sin tillvaro något förbättrad genom denna folkpensionering utöver vad nu fattigvården består dem, så skulle jag ändå innerst tro, att inte ens högerns företrädare skulle känna sig pinade av detta. Man skriver kanske så här mera för att man skall vara kavat och radikal, men hjärtana tala nog därunder ändå, och jag hoppas, att vederbörande fattigvårdsmyndigheter inte taga alltför starkt intryck av dessa ord.

Jag skall, herr talman, inte besvara längre. Då herr Bagge i sitt anförande här icke gav sig in på de yrkanden, som göras i högerreservationen, skall jag också avstå från att tala om det ämne, som den reservationen rör. Jag vill endast yttra några ord i anledning av en massa framställningar, som ingått såväl till utskottet som dessförinnan — förstår jag — till Kungl. Maj:t ifrån

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

statstjänarna och sådana grupper av samhällsmedlemmar, som förut äro undantagna från skyldighet att tillhöra den allmänna folkpensioneringen. Det har från åtskilliga håll gjorts framställningar, särskilt från statstjänarna, som jag måste säga, att jag — för att använda ett lindrigt uttryck — i något fall finner mindre sympatiska. Jag tror, att detta i vissa stycken bottnar i missuppfattning av frågornas läge. Det kan ju till synes vara riktigt, att de grupper samhällsmedlemmar, som ha fått sin pensionsfråga tryggad, icke borde släpas in i den allmänna folkpensioneringen utan ställas utanför. Men då möter man det spørsmålet: Vilka grupper skulle man kunna skilja ut? Om man nu frånser huruvida det överhuvud taget är principiellt riktigt, när man gör en folkpensionering av detta slag, att alla skola vara inbegripna i densamma, måste man likväl fråga sig: Vilka skulle man kunna skilja ut här? Ja, främst kan man väl taga bort dem, som ha fått sin statspension tryggad, statstjänarna. Men det finns åtskilliga andra grupper, som mänskligt att döma ha sin pensionsfråga lika väl tryggad. De böra väl också ställas utanför. Och vid sidan om dessa finns ju en mängd människor, som på ett eller annat sätt ha sin försörjning, åtminstone i den utsträckning, folkpensioneringen innebär, ordnad för framtiden, för livstiden. Var skall man draga gränsen här?

Den ene synes mig böra ha ungefärligen lika stor rätt att kräva befrielse som den andre. Man har ju praktiserat den här ordningen genom den gamla folkpensioneringens bestämmelser, där man likväl medgav vissa kategorier samhällsmedlemmar befrielse, och meningen var, att Kungl. Maj:t skulle få fortsätta att gallra ut olika grupper, men man kom snart underfund med, att detta näppeligen lät sig göra, och så skar man av mitt i arbetet här, så att t. ex. vad de enskilda järnvägarnas personal beträffar, finnes det en del, som äro ställda utanför den nu gällande folkpensioneringen, under det att andra äro med i densamma. Man fann, att det inte gick att fortsätta med gallringen. Dess mindre berättigad är klagan i detta fall, som det föreliggande förslaget här giver ungefärligen minst vad avgifterna skulle tillförsäkra pensionstagarne, om de hade placerat dessa avgifter i ett försäkringsföretag, och för de lägre inkomsttagarna kommer detta förslag att giva mera i avgiftsförsäkring än vad man kan tillförsäkra sig i ett enskilt försäkringsföretag, till följd av det statstillskott, som ingår i grundpensionen. Nu har departementschefen till statsrådsprotokollet uttalat, att han för sin del anser, att man borde undersöka, huruvida inte det skulle kunna ordnas på det sättet, att den här av särskilt statstjänarna uttalade fruktan för de ökade avgifterna till pensioneringen skulle kunna elimineras på ett sådant sätt, att man minskade tjänstepensionsavgiften med ett belopp, som motsvarar vad folkpensioneringen kräver i avgift och samordnade det på sådant sätt, att det icke behövde medföra någon ökad avgiftsskyldighet. Jag skulle vilja hemställa till statsrådet att i den här saken överväga detta noggrant och kosta på litet arbete för att söka få till stånd en ordning, där man samordnar den här pensioneringen på lämpligaste sätt med tjänstepensioneringen, och kanske även änkepensioneringen, så att minsta möjliga olägenhet blir följden, eller kanske ingen olägenhet alls.

Jag skall, herr talman, inte inlåta mig på att säga någonting i frågan om finansieringen. Inom utskottet ha vi konsekvent avstått från att göra överläggningarna där till några ofruktbara debatter i monopolfrågorna. Börjar man med den saken, så kommer där säkerligen ingen ända på det resonemang, som skulle kunna utspinnas, och det inbjuder åtminstone inte tiden till nu. Jag tycker det har varit rätt onödigt av högerreservanterna att stryka under den saken, och det påminner mig i någon mån om de här förtidspetitionerna mot monopol, som ha skickats in från åtskilliga håll. Jag har ju också den förhoppningen, att om det visade sig här, att finansieringen av folkpensionerin-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

gen skulle kunna få ett handtag utan att någons berättigade intressen på det här området trädas för nära, så skulle inte ens högern med dess ledare herr Bagge i spetsen neka att taga emot, men det blir ju en senare sak. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den föreliggande paragrafen och hemställer om tillåtelse att få göra yrkanden vid de paragrafer, vid vilka vi ha reserverat oss från socialdemokratiskt håll.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Den siste ärade talaren var inne på ett område, där det gäller statstjänare och därmed likställda, som hittills varit befriade från att erlägga pensionsavgifter till den allmänna pensioneringen, och jag skall för mitt vidkommande också titta på den saken litet grand och redogöra för hur vi se på detta. Han var på slutet inne på utskottets utlåtande beträffande den saken, och jag skall komma dit så småningom.

Enligt nu gällande lag om folkpensionering äro vissa persongrupper befriade från att erlägga pensionsavgifter. I Kungl. Maj:ts förslag till ny lag föreslås, att dessa grupper, som uppgå till cirka 75,000 befattningshavare och cirka 45,000 hustrur till dessa, och som ha sin pensionsfråga ordnad, skulle falla under den nya lagens bestämmelser och erlägga avgifter i full utsträckning. Herr Forslund, jag och fyra andra ledamöter av denna kammare ha därför i motion hemställt om att till fjärde paragrafen i det lagförslag, som nu föreligger till behandling, skulle göras det tillägget, att från avgiftsplikt skulle undantagas de medborgare, som enligt nu gällande pensionslag äro befriade från att erlägga avgifter. Utskottet har icke ansett sig kunna biträda detta yrkande, utan har följt Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottets ställningstagande har givetvis mottagits med blandade känslor av alla dem, som nu komma att inramas i den nya lagen. Även om man inte helt och fullt kan instämma i den skrivelse, som exempelvis kommit från statstjänare i Göteborg, finns det enligt mitt förmenande rätt goda skäl, som tala för att ett bifall till herr Forslunds motion varit väl motiverat. De befattningshavare det här gäller få ju erlägga tämligen stora avgifter för sin egen och sin familjs pensionering. Så får t. ex. en befattningshavare i den lägsta lönegraden vid statens järnvägar och postverket betala 138 kronor årligen och en befattningshavare vid enskilda järnvägarna i samma lönegrad 147 kronor årligen. Denna summa stiger också, om de äro över 30 år vid sitt inträde i kassan. En brevbärare, som avgår med pension vid 60 års ålder, får i ytterligare sju år av sin pension betala 70:56 årligen för bibehållande av rätten till änke- och pupillpension. De allra flesta befattningshavare i de lägre löneklasserna skola numera avgå från sin tjänst vid 60 års ålder. Dessa komma således, om förslaget går igenom, att av den många gånger otillräckliga pension de erhålla från respektive kassor få betala avgifter till den allmänna pensioneringen i fem år. Det blir rätt kännbara avbränningar. Som stöd för den uppfattning jag här företräder får jag också hänvisa till att en av sakkunnigkommitténs ledamöter, fru Nordgren, reserverat sig på denna punkt i förslaget och anfört bland annat: »Framförallt torde det för de lägre inkomsttagarna inom nämnda grupper bliva synnerligen betungande om de åläggas att betala avgifter till pensionering på två håll, och fråga är om icke detta i en del fall kommer att överstiga vederbörandes betalningsförmåga. Jag vill påpeka att, enligt kommitténs statistik, mer än en tredjedel av till ifrågakvarande grupper hörande befattningshavare befinna sig under 3,000-kronors-inkomstgränsen.»

Enligt propositionen sid. 159 har vidare ett flertal ämbetsverk och tjänstemannasammanslutningar avstyrkt förslaget. Jag ber om ursäkt om jag cite-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

rar här, men jag anser, att det är kraftiga skäl, som föreligga, och därför citerar jag vad de säga. Socialstyrelsen anför bland annat: »Införandet av avgiftsplikt för särskilt statstjänare och deras hustrur skulle dessutom leda till ganska egendomliga konsekvenser. Enligt civila tjänstepensionsreglementet av den 30 juni 1934, vilket som bekant gäller för såväl ordinarie som extra ordinarie befattningshavare, är numera pensionsåldern för flertalet befattningshavare fastställd till 60 år och för övriga till i regel 65 år. Avgiftsplikten skulle därför innebära, att befattningshavare, vilka staten funnit sig böra entlediga såsom icke längre fullt tjänstedugliga, såsom pensionärer ändock skulle hava att under ett antal år erlagga avgift för erhållande av ytterligare pension vid fyllda 67 år. Änkor efter statstjänare skulle likaledes av sina ofta ganska små pensioner nödgas betala avgift för ytterligare en pension vid en ålder, som flertalet icke uppnår.»

Riksförsäkringsanstalten anför: »Vad särskilt angår statens tjänstemän kan riksförsäkringsanstalten icke undgå att hysa starka betänkligheter mot kommitténs förslag i denna del. Förslaget måste nämligen anses innebära en dubbelbelastning av tjänstemännen, vilka i annan ordning hava att bära dryga avgifter för egen pensionering samt för familjepensionering.»

Ja, detta är enligt mitt förmenande så kraftiga skäl för ett avstyrkande, att de kunnat bli beaktade. Så har dock icke skett. Utskottet har emellertid ansett, att det i många fall kan bli ganska kännbart för de lägst avlönade befattningshavarna, som hava att betala dubbla pensionsavgifter, och anvisar därför på sid. 28 följande möjlighet till en lättnad i bördorna. Där säger utskottet: »Utskottet anser sig emellertid kunna förutsätta, att om skyldighet att erlagga avgift till folkpensioneringen införes för de ifrågavarande befattningshavarna, det toges under övervägande, huruvida icke därav bör föranledas någon modifikation i deras skyldighet att erlagga tjänstepensionsavgifter. Då de genom anslutningen till folkpensioneringen förvärva rätt till grundpension om 70 kronor jämte 10 % av de erlagda avgifterna, att utgå senast från 67 års ålder, synes det vara en naturlig åtgärd, att tjänstepensionen, åtminstone för de kategorier befattningshavare för vilka grundpensionen får antagas äga betydelse från försörjningssynpunkt, vid pensionstagarens inträde i 67-årsåldern reduceras med ett för alla inom den ifrågavarande kategorien lika belopp, bestämt efter genomsnittlig uppskattning av grundpensionernas storlek. Denna minskning av tjänstepensionen bör givetvis avse den del av tjänstepensionen, som bekostas av befattninghavarnas egna avgifter, och således komma befattningshavarna till godo i form av minskade avgifter till tjänstepensioneringen.»

Det var detta förslag, som herr Bärge alldeles nyss var inne på, men jag måste erkänna, att för egen del finner jag förslaget synnerligen problematiskt. Jag är nämligen övertygad om att, om en sådan undersökning komme till stånd, den skulle lämna ett negativt resultat. Om nämligen i det här fallet avgifterna till tjänstepensioneringen minskades med samma belopp, som utgår till den allmänna pensioneringen, så skulle tjänstepensionerna minskas i så stor utsträckning, att en avsevärd försämring skulle uppstå, och detta är väl ändå inte meningen. Och härtill kommer det stora arbete, som en ändring av grunderna för pensionskassorna skulle medföra. Den väg, som utskottet anvisar till en förbättring, har jag för egen del ingen större tilltro till. Om förslaget avser, som det också anges i propositionen, att vara uttryck för »en långt gående solidaritet skilda samhällsklasser emellan» kan jag väl förstå både departementschefens och utskottets inställning, men jag kan dock inte anse det vara fullt riktigt, att pensionärer och änkor, som uppbära pension, skola betala pensionsavgifter av sina många gånger otillräckliga pensioner.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Och jag måste ju säga, att särskilt vad rör de enskilda järnvägarnas befattningshavare i de lägsta lönegraderna, så kommer det här att medföra kännbara ekonomiska uppföringar. Det kan ju också mot detta invändas, att de få den här pensionen vid fyllda 67 år, och det är riktigt, men om man, då man är i tjänst och arbete, pålægges så hårda bördor som i det här fallet, då kan det hända, att de bli väl tunga att bära och att det inte går i längden.

Beträffande den övriga delen av förslaget skall jag be att få instämma med och ansluta mig till de reservationer, som äro avgivna av herr Eriksson i Falun m. fl.

Herr Wohlin: Herr talman! Departementschefen betecknade den föreliggande lagen som en av de största lagarna i den svenska riksdagens historia, och det torde ligga mycket i detta hans uttalande. Jag kan vid sådant förhållande icke underlåta att göra några kritiska reflexioner kring det sätt, på vilket detta lagförslag framlagts till riksdagens prövning.

En reform av denna natur, som innefattar ett stort antal komplicerade spörsmål av ekonomisk och juridisk natur och som dessutom får de mest betydande verkningar på vårt lands finanser för en oöverskådlig tid framåt, borde hava kunnat framläggas för riksdagen vid en tid, som medgivit mera råderum för eftertanke och ingående granskning. Lagförslaget kom visserligen till riksdagen, såsom naturligt är, inom den tid, som för kungl. propositioner är stadgad, men likväl så sent, att realbehandlingen av detta ärende — vars omfattning och invecklade beskaffenhet jag nyss antytt — kunde taga sin början först den 6 maj. Att under de få veckor, som stodo det särskilda utskottet till buds, genomarbete hela denna digra materia har ingalunda varit lätt, så mycket mindre som denna lagstiftning, fränsett sina stora reformpunkter, innehåller en hel rad av detaljbestämmelser, som äro av ganska intrikat natur. Därtill kommer ytterligare, som under den allmänna diskussionen även anmärkts, att lagen framlagts inför en riksdag, som icke samtidigt varit i tillfälle att överblicka de finansieringsmöjligheter, som kunna komma att stå till buds i fortsättningen. Visserligen är det givet, att en lag som den föreliggande, som är avsedd att träda i kraft den 1 januari 1937, icke får några verkningar med avseende å det budgetår, för vilket riksdagen nu har att besluta beträffande skatteinkomsterna, och formellt sett är det sålunda ingenting att anmärka mot vad som i detta avseende har förekommit. Reellt sett återigen måste jag säga, att när man får ett lagförslag av denna omfattning på bordet, som kommer att stegra statens och kommunernas utgifter uti ett tempo, som är starkare än de flesta andra lagförslags, vilka under senare tid förelagts riksdagen, de starkaste sakliga skäl hade förelegat för att samma riksdag, som beslöt den ifrågavarande lagen, hade satts i tillfälle att på ett mera ingående sätt än vad som här har varit möjligt överblicka även finansieringsspörsmålet. Väl ha, på sätt av handlingarna framgår, av chefen för finansdepartementet till utskottet överlämnats åtskilliga i promemorieform avfattade handlingar angående möjligheten av skilda skatteköllors ianspråktagande för det föreliggande syftet, och väl har sålunda från finansdepartementets sida gjorts vad som möjligen i innevarande läge kan göras för att lämna utskottet erforderlig orientering i denna sida av saken. Men detta kan såvitt mig personligen vidkommer — och jag tror, att jag icke är ensam om den åsikten — icke anses ha varit tillfyllestgörande, utan vad jag hade önskat och vad jag tror många med mig hade velat, det hade varit att få mera bestämda konturer uppdragna från regeringens sida rörande möjligheterna att finansiera denna väldiga reform. Jag vill på tal om detta ämne icke tillfoga mera än att det politiska livet ju numera

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

går i ett väsentligt mera forcerat tempo än i forna tider, och att det är själfvallet, att Kungl. Maj:t använder sin initiativrätt och sin under nuvarande förhållanden mycket betydande initiativlust och initiativkraft för framläggande för riksdagen av skilda förslag och även ett förslag som det föreliggande. Men jag måste beteckna som en allvarlig olägenhet under utskottsbehandlingen av detta ärende — liksom en allvarlig olägenhet vid riksdagens behandling av frågan — att finansieringsspörsmålet icke kunnat i mera konkreta former bedömas av utskottet och riksdagen.

Vad angår själva den föreliggande reformen råder, som av utskottsutlåtandet framgår, enighet inom utskottet rörande rättvisan och önskvärdheten av att bereda våra fattigare folkklager, i den mån de komma till högre ålder eller drabbas av invaliditet, bättre levnadsförhållanden än vad den nuvarande lagen medger. Det är, som jag föreställer mig, en allmän uppfattning inom den svenska riksdagen, att nu utgående pensionsbelopp äro för låga och att en förbättring här är nödvändig. Jag vill icke yttra mig om denna förbättring har varit så trängande, att icke frågan hade kunnat anstå till nästa års riksdag, då finansieringsspörsmålet åtminstone på en för åtskilliga medlemmar av kammaren väsentlig punkt kunnat mera klarna — nämligen frågan om de under utredning varande statsmonopolens tillkomst eller förkastande. För dem, som på förhand har sin inställning given till dessa utredningar på sådant sätt, att de oavsett utredningarnas resultat redan nu äro på det klara med att den vägen för finansiering av folkpensioneringsreformen är utesluten, bör ju denna omständighet icke utöva något hinder för frågans bedömande. För dem återigen, som visserligen principiellt äro motståndare mot statsmonopol, för så vitt icke utomordentligt starka skäl kunna anföras till förmån för desamma, och som vilja hålla sin uppfattning i hithörande frågor öppen intill dess att utredningsresultaten ligga på bordet, för dem är frågans uppläggning ytterligare mindre tilltalande. Emellertid: Om behovet att genomföra en förbättring av folkpensioneringen råder enighet. Enighet har vidare uppnåtts rörande det mest väsentliga i denna fråga, nämligen tilläggspensionernas storlek beträffande den stora massan, den övervägande delen av vårt folk. Herr statsrådet, som visserligen, som helt naturligt är, gjorde vissa invändningar mot av utskottet vidtagna ändringar i propositionen, genomades också, när jag åhörde hans anförande, av en ganska stor inneboende tillfredsställelse med att frågan på den punkten fått en sådan lösning, som den har erhållit. Jag vågar icke, såsom främmande för praktiska kommunala angelägenheter och i all synnerhet för praktiskt fattigvårdsväsen, hysa någon egen bestämd uppfattning om möjligheterna att genom dessa förhöjda folkpensioner åvägabringa en motsvarande nedsättning i fattigvårdskostnaderna med därav följande större jämvikt i samhällets totalutgifter för åldringarna. Men det skulle förefalla mig sannolikt, att man i fråga om den slutna fattigvården kan räkna med en minskning i fattigvårdsutgifterna, som är ganska säker, samt att man med avseende å den s. k. öppna fattigvården ävenledes kan räkna med någon minskning i fattigvårdskostnaderna. Likväl måste jag personligen — i likhet med vad som anføres i en vid betänkandet fogad särskild reservation eller rättare sagt ett särskilt yttrande av herr Bagge m. fl. — säga, att man med avseende å dessa sistnämnda understödsbehövande, som icke åtnjuta anstaltsvård, väl bör kunna förutsätta, att antalet pensionärer av denna kategori skall nedgå, men att det däremot är ovisst huruvida fattigvårdsunderstödsbeloppen komma att minska i proportion mot pensionsförhöjningen, samt att utvecklingen blir beroende av det sätt, varpå kommunerna i fortsättningen komma att handhava fattigvårdens uppgifter. Jag kan i sammanhang därmed icke underlåta att för egen del understryka även en annan passus i samma särskilda yttrande, mot

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

vilken en ärad talare, herr Bårg i Katrineholm, nyss gjorde en kritisk randanmärkning, men som jag för min del finner väl så beaktansvärd, nämligen att en stor försiktighet i fråga om understödsutgifterna måste iakttagas för att icke förslaget skall medföra en allmän standardhöjning för den kommunala fattigvårdens understödstagare och därigenom den ekonomiska vinsten för kommunerna gå förlorad, samtidigt som statens utgifter växa i hög grad. Vare emellertid med dessa spörsmål hur som helst: utskottet har enhälligt beslutat att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag på den nu behandlade kardinala punkten. Jag beledsagar icke detta tillstyrkande med några ytterligare kommentarer utan inregistrerar endast med tillfredsställelse, att i ifrågavarande avseende en väsentlig förbättring kommer att inträda för alla landets pensionärer och invalider, samt att herr statsrådet själv starkt underströk värdet av denna av utskottet sålunda biträdda stora reform.

Det är givet, att jag vid detta tillfälle måste fatta mig jämförelsevis kort och sålunda måste lämna alla detaljer åsido och gå direkt in på de spörsmål, där meningarna skurit sig inom utskottet. I första hand gäller detta frågan om dyrortsgruppering eller icke dyrortsgruppering. Jag åhörde med stort intresse herr statsrådets liksom herr Bårgs kommentarer till utskottets betänkande i föreliggande avseende. Den frågan har ju också varit föremål för ingående debatter i det särskilda utskottet. Jag skulle då först vilja säga, att när man, som den svenska riksdagen nu kommer att göra, beslutar en reform på detta område, som kommer att stegra statens, landstingens, kommunernas och fondens sammanlagda utgifter för folkpensioneringen — och därvid gäller det ju i första rummet statens och kommunernas utgifter för samma ändamål — på ett sådant sätt, som här är fallet, i förhållande till kostnaderna enligt nu utgående lag, då har man verkligen skäl att göra sig en tankeställare, om man utöver detta dessutom har råd med de ytterligare merkostnader, som en dyrortsgruppering skulle innebära. Kostnadsstegringen i förhållande till nuvarande lag utgör enligt utskottets förslag enbart för statsverkets vidkommande år 1937 10 miljoner kronor och år 1940 23 miljoner kronor, varefter denna siffra i fortsättningen kommer att ytterligare ingalunda obetydligt växa. Man kan ha olika meningar om vårt folks skattekraft, men jag tror, att försiktigheten bjuder att på detta område iakttaga så stor varsamhet som förhållandena möjliggöra. Det går icke att betrakta denna fråga om de växande skatterna allena såsom en fråga om utjämning av inkomstfördelningen mellan skilda samhällsgrupper och sålunda utan vidare avfärda den med förklaringen, att här är det endast fråga om att taga större delar av de mera välbärgade inkomsttagarnas inkomster från dessa inkomsttagare, för att i stället tillföra andra samhällslager ökade inkomster med därav följande oförändrad inhemsk köpkraft. Det är icke riktigt att betrakta problemet om växande skatter i ett land enbart eller ens företrädesvis ur en sådan synpunkt, även om det självfallet är klart, att ökade konsumtionsmöjligheter beredas genom att pensionärerna få större pensioner. Nej, vad det gäller är djupare sett något annat, och det är uppenbarligen det svenska näringslivets förmåga att under en världskonkurrens, som är hårdare och våldsammare än måhända någonsin tillföre, upprätthålla sin verksamhet och om möjligt utvidga densamma i syfte att bibehålla och om möjligt utöka de arbetarmassor, åt vilka detta näringsliv ger utkomst. Och en sak är säker: ständigt stigande skatter, vare sig det gäller direkta eller indirekta skatter — jag håller härvid denna gamla stridsfråga fullständigt öppen — få en sluteffekt på näringslivets förmåga i nämnda hänseende, som är värd det allvarligaste begrundande. Ökade direkta skatter av statlig eller kommunal karaktär innefatta en växande utgiftspost, som ett svenskt, på världsmarknaden konkurrerande företag ovillkorligen måste taga

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

med i beräkningen, då det gäller bedömandet av möjligheterna för driftens upprätthållande, och utvidgade indirekta skatter innefatta merutgifter för bl. a. industriarbetarklassen med därav mången gång automatiskt följande lönestegringskrav, som på näringslivets möjligheter i anförda avseende få samma verkan. Dessutom vill jag tillägga, att då jag för min del under de gångna åren anslutit mig till den av chefen för finansdepartementet rekommenderade finansieringsmetoden för arbetslöshetens bekämpande, vilken inneburit ett klart avsteg från gamla budgetprinciper, men vilken varit en av omständigheterna betingad nödfallsutväg för att icke genom ökat skattetryck förvärpa deflationen, så har det just varit med hänsyn till min oro för vad en ständigt fortsatt skatteskriv kan få för verkningar på vårt näringsliv liksom även på olika lager av den svenska befolkningen. När sålunda chefen för finansdepartementet under ett par års tid föreslagit, att mycket betydande, för arbetslöshetens bekämpande erforderliga belopp skulle uttagas lånevägen för att slutamorteras inom en relativt kort tid genom särskilt för ändamålet avsedda skattemedel, så har jag ansett — och anser fortfarande — att den av honom sålunda funna lösningen var den under dåvarande förhållanden riktiga och enda möjliga. Den frågan föreligger icke nu, utan nu är det tal om skatter. Nu är det tal om en ansvällning av skattebudgeten, och då dyker nog upp en viss meningsskiljaktighet mellan mig och chefen för finansdepartementet angående hur långt man i detta hänsende kan och bör gå, i synnerhet i vårt land, vars näringsliv i sådan utomordentlig utsträckning bygger på världsmarknaden. Jag tror, att de nu antydda synpunkterna haft sin plats, när det gäller att granska förslaget om en ytterligare utbyggnad av folkpensioneringen med en dyrortsgruppering, som skulle hava kommit att i merkostnad på skattebudgeten draga den mycket betydande summan av till en början nära 25 miljoner kronor.

Emellertid finnes det för mig ett andra skäl till att ställa mig avvisande mot dyrortsgrupperingen. Det är ju möjligt, att här föreligger en nyans i uppfattningarna mellan dem, som stå bakom utskottets förslag. Det är nog mycket möjligt, att statsrådet och chefen för socialdepartementet i någon mån haft rätt, när han med hänvisning till ett uttalande på sid. 19 i utskottets utlåtande angående målet för en reform av folkpensioneringen, som utskottet anger vara »att i möjligaste mån göra denna så effektiv, att dess klientel icke samtidigt behöver söka fattigvårdsunderstöd», framhållit att mellan detta uttalande å ena sidan och utskottets avvisande av dyrortsgrupperingen å den andra föreligger någon liten motsättning. Det är också möjligt, att vissa av de utskottsledamöter, som biträtt utskottsutlåtandet på den förevarande punkten, hysa den meningen, att en dyrortsgruppering skulle innefatta en viss grad av rättvisa mot de pensionärer, det gäller, med hänsyn till levnadskostnadernas större höjd på somliga orter i landet än på andra. Jag har emellertid tidigare, under den tid jag var en visserligen föga framstående professor i statistik, haft tillfälle att syssla ganska ingående med frågan om det material, som ligger till grund för de dyrortsgrupperingar vi under en följd av år för andra syften genomfört och genomföra i vårt land, och jag har på sin tid såsom ledamot av sociala rådets statistiska sektion och även såsom särskilt tillkallad sakkunnig för en viss dyrortsgruppering på 1920-talet haft tillfälle att tränga in i detta, för den som har lätt för att bli trött, fruktansvärt omfattande dossiermaterial. Jag ger mitt största erkännande åt de kvalificerade statistiska krafter, som varit och äro verksamma på detta område och som ur detta material lyckats åstadkomma så pass tillfredsställande resultat, som man likväl måste säga att man nått, när det gäller skattegrupperingarna och annat. Men jag stryker under, att detta material till väsentlig del är byggt på vissa budgetundersök-

Lagförslag om folkpenionering m. m. (Forts.)

ningar, som hänföra sig till familjer i inkomstlägen från 2,000 kronor och däröver, och att de svårigheter, som redan nu äro förenade med dessa dyrortsberäkningar, bliva mångdubbelt större, i fall man skulle söka att konstruera fram pensionärsbudgeter i inkomstlägen på 500 à 800 kronor eller något i den stilen. Jag skulle våga — det kan ju hända, att jag är litet oförsiktig, men mitt statistiska renommé är icke så stort, att det spelar någon roll med en avbränning — jag skulle våga göra det uttalandet, att det är omöjligt att få till stånd bokföringsmässiga pensionärsbudgeter, ägnade att ligga till grund för en verkligt exakt dyrortsgruppering. Jag har fått den uppfattningen livligt bestyrkt av de föredragningar, som ägt rum i detta ämne inom utskottet, liksom kammarens ärade ledamöter i bilaga D. till det föreliggande utskotts- betänkandet finna åtskilliga hithörande svårigheter ytterligare belysta. Om man icke på ett någorlunda exakt sätt kan statistiskt särskilja orterna från varandra, i vad det gäller pensionärernas levnadskostnader, då är det mycket vanskligt att på ett sådant bristfälligt material uppbygga en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag, som innefattar utgifter av ytterst omfattande natur för praktiskt taget oöverskådlig tid framåt. Man invänder, att jag överdriver, man kommer att säga, att det är ett försök att finna en förevändning för dyrortsgrupperingens avvisande av natur att icke stå sig inför en mera saklig prövning, men jag tillåter mig likväl uttala den förmodan, att om fortsatta utredningar i detta avseende skulle komma till stånd, dessa av mig antydda svårigheter komma att visa sig vara utomordentligt stora.

Härtill komma, på tal om detta kapitel, vissa andra synpunkter. Bostadskostnaden utgör en av de väsentligaste posterna även i en pensionärsbudget. Att finna en norm, som i en pensionärsbudget statistiskt redovisar bostadskostnadernas olika höjd på olika orter är ytterst svårt, särskilt med hänsyn till bostädernas oerhört olika karaktär på skilda orter. Låt oss jämföra exempelvis Stockholm med någon avlägsen landsända i vårt land. Väl finnas ännu i Stockholm, i Gamla staden och annorstädes, rumskyffen av låg kvalitet i stor omfattning, bostäder av sådan kvalitet, att de äro mycket litet tjäniliga för familjer med barn, men till nöds kunna bebos av en gammal man eller en gammal kvinna eller ett gammalt par. Min strävan är, som jag i går utvecklade i ett annat sammanhang — och på den punkten är jag övertygad om att den nuvarande regeringen har samma strävanden — att genom kraftiga åtgärder kvalitativt förbättra bostadsbeståndet ej minst i våra storstäder och sålunda med det exempel jag valt i Stockholm, och detta framför allt i syfte att skapa bostäder, som äro lämpade för familjer med barn. Men med denna utveckling som perspektiv för framtiden kan man nog bli synnerligen tveksam, om det överhuvud taget kan bli statsfinansiellt möjligt att tillskapa folkpenioner för gamla, tillräckliga för att dessa skola kunna betala hyran för, låt mig säga, ett rum med kokvrå i ett nytt kommande Stockholm, som efter ett eller annat årtionde eller mera har förvandlats i antydd riktning till en stad med helt andra bostadsförhållanden än de nuvarande. Jämför man härmed läget i en avlägsen landsort, där gamlingen kanske bor i en liten backstuga med underhålliga förhållanden i skilda avseenden, så råder mellan dessa kommande, ja redan i viss mån bestående storstadsförhållanden å ena sidan samt landsbygdens sannolikt länge vida sämre bostadsförhållanden å den andra en sådan kvalitetsskillnad, att man verkligen kan ifrågasätta, för det första, som redan sagts, om det är möjligt att här göra några hållbara statistiska jämförelser, och för det andra om det är motiverat, att för pensionärerna i storstäderna fixera penioner, som taga någon som helst hänsyn till de högre hyreskostnaderna därstädes. Än vidare vill jag framhålla faran för att man genom en dyrortsgruppering — och den risken föreligger otvivelak-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

tigt — i storstäderna ej endast kvarhåller det gamla folk, som där lever, utan även drar dit folk från landsorten. På den punkten vill jag vara varsam i mina uttalanden och efter mina samspråk med herr Bärg i Katrineholm erkänna, att det icke är så lätt för en gammal man emot 70 år, om han är ensam, eller för en gammal ensam kvinna att flytta från storstaden till landet, ehuru det kan gå för ett gammalt par. Men att förhöjda folkpensioner i vissa delar av landet skulle få en automatisk verkan att draga folket dit, det torde väl ingen, som är förtrogen med människornas psyke i våra dagar, hysa större tvekan om. Och det kan ju icke vara riktigt att tillskapa en reform, som så att säga anhopar folket på vissa orter, vilka redan nu — med hänsyn till den produktiva befolkning, som där lever — kännetecknas av en viss knapphet i fråga om smärmslägenheter.

Till sist vill jag tillägga, att tjänstepensionerna inom förvaltningen mig verterligt icke äro grupperade efter dyrtor, och att man här sålunda skulle införa en däremot stridande princip, som icke skulle vara till gagn för det goda förhållandet mellan små statstjänare å ena sidan och småfolk av annan kategori å den andra, allra minst när man som utskottet i enlighet med departementschefens förslag gjort låter även statstjänare, som ha att betala till sina egna pensioner, därutöver få vidkännas avgifter för den allmänna folkpensioneringen.

Sammanfattningsvis tror jag, att det utöver de statsfinansiella skälen mot en dyrtorsgruppering finnes en rad andra skäl av den natur jag här endast kunnat antyda, som sakligt sett utgöra en stark motivering för utskottets ståndpunkt.

Herr förste vice talman! Jag förbigår frågan om den förändrade fördelning mellan staten och kommunerna av kostnaderna för folkpensioneringen, som utskottet föreslagit. Jag förbigår vidare många andra frågor av stort intresse, som här upprulla sig, och slutar med några reflexioner i finansieringsspelemålet.

Den svenska riksdagen har att under de kommande åren bereda sig på sannolikt starkt växande statsutgifter och kommunala utgifter. Den befolkningsfråga, som tagits upp på regeringens initiativ, kan vara föremål för delade meningar, och mängden kan måhända hysa den uppfattningen, att åtgärder av socialpolitisk natur ha ovissa inverkningskurvor på nativitetsskurvan i fortsättningen. En sak är emellertid säker, och det är, att ansevärd utgiftskrav på skattebudgeten komma att uppställas med hänsyn till det uppväxande släktet och framför allt de fattiga folklagrens uppväxande barn, som för närvarande i stor utsträckning, såväl i städerna som icke minst på landsbygden, sakna den nödiga spädbarnsvården och den nödiga vården och omsorgen jämväl under uppväxtåren, med åtföljande menliga verkningar på deras karaktärer och hälsa såsom vuxna medborgare. Dessa utgifter kan man i en stund som denna icke skjuta ifrån sig och låtsas som om de icke skulle komma till. Jag måste för min del hålla denna sak skarpt för ögonen, när jag går att bedöma kostnaderna för den förevarande folkpensioneringsreformen. Jag vill till och med skärpa mitt uttalande därhän, att även om vi alla utan undantag och utan meningsskiljaktighet äro besjälade av den varmaste önskan att bereda vårt älderstigna folk här i Sveriges land gynnsammast möjliga levnadsbetingelser, så finnes det en sak, som är ännu långt betydelsefullare, och det är det nyfödda och uppväxande släktets värd. En nation, som alltför ensidigt inriktar sina reformer på den del av sin befolkning, som i det väsentliga har slutat sitt produktiva arbete, och alltför litet tänker på den del, som en gång skall börja sitt produktiva arbete och för övrigt också på den del, som utför sitt produktiva arbete — den nationen kan råka ut för stora kalamiteter. För en na-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

tion, som ännu vill vara ung och livskraftig och som hoppas på en framtid, är allt vad som knyter sig kring det unga släktet ännu vida väsentligare än det, som i dag föreligger på bordet. Det finnes också andra utgifter, som jag ser i perspektiv. Jag är övertygad anhängare av uppfattningen, att den nation, som i tider som de nuvarande i världen icke vill i tillfyllestgörande grad vårda och värna sina försvarsanstalter och sålunda kan riskera att se hela sin stolta sociala och kulturella byggnad på några få veckor ramla sönder som ett korthus, den nationen har icke väl bedömt vad som kräves i ett tidsläge som det nuvarande. Jag vill därför tänka mig och hoppas på en sådan kommande lösning av vårt lands försvarsfråga, som ger oss alla i detta land en känsla av relativ trygghet — ty längre kan man ju icke komma — men jag är då också säker om, att detta kommer att innefatta starkt ökade krav på statskassan. Det kommer ytterligare saker härtill. De automatiska utgiftstegringarna på femte huvudtiteln äro ju redovisade här i utskottets betänkande. Krav på kulturlivets ytterligare utveckling i skilda riktningar göra sig ju gällande på bred front och visa hos ett folk som vårt ingen avmattning. Även åttonde huvudtiteln slutar på en mycket betydande utgiftssumma. Överhuvud taget visar det nuvarande tidsläget med dess säregna förhållanden hän på ökade statsutgifter för de mest skilda ändamål — än en utgift, som från konservativ eller exempelvis industriell synpunkt är angelägen, från andras synpunkter mindre angelägen; en annan gång en utgift, som på konservativ sida betraktas som mindre angelägen, på det motsatta hållet som mera angelägen — allt med resultat, att statsbudgeten sväller och sväller och kommunernas budgeter alltmera spännas. Att skatteutjämningsförfarandet, som det för närvarande är konstruerat i vårt land, håller på att gå sönder, har man blivit upplyst om.

Att man under sådana förhållanden verkligen får hålla hårdare i tyglarna och se sig för, när det gäller finansieringen av sådana här reformer, förefaller mig alldeles uppenbart. Då har utskottsmajoriteten antytt — och mera än till allmänna uttalanden som ett slags direktiv för chefen för finansdepartementet, som till nästa års riksdag har att uppgöra budgeten för 1936/1937, kan ju utskottet icke komma — att den nu föreliggande reformen är av sådan natur, att den naturligtvis inbjuder till en finansiering med hjälp av indirekta skatter. Men sådana indirekta skatter, som icke lägga ett nämnvärt tryck på de fattiga folklagren utan äro så valda, att de röra sig om antingen helt och hållet umbärliga varor eller om varor, som stå på gränsen mellan umbärliga och oumbärliga och som i varje fall icke höra till livets absoluta nödortfä vare sig för de fattiga klasserna eller för andra. Jag tycker för min del, att utskottsmajoriteten här har funnit en rätt lycklig lösning. Utskottsmajoriteten har icke skrivit ett ord i sitt betänkande om de pågående monopolutredningarna, naturligtvis därför att man om dem i nuvarande stund ingenting vet, och sålunda intet uttalande härom bör göras från ett riksdagsutskotts eller från riksdagens sida i det läge, vari dessa frågor för närvarande befinna sig. Utskottet har skjutit fram och rekommenderat finansministern att finansiera folkpensionsreformen åtminstone fram till 1940 med hjälp av förhöjda skatter på sprit, kaffe och i viss mån tobak, och utan att nu upprulla någon bevillningsutskottsdiskussion om dessa spörsmål — vilket skulle vara ett missgrepp från min sida vid en tidpunkt som denna — kan jag bara i korthet säga, att enligt min mening torde dessa tre skatteällor, såvitt man nu kan bedöma, räcka till för ändamålet fram till 1940. Jag skulle visserligen vilja göra en del statsfinansiella reservationer med avseende å en alltför stark ytterligare stegring av spritbeskattningen eller, rättare sagt, på denna punkt uttala en viss tvekan, men jag gör det icke utan sammanfattar det hela så, att jag håller före som

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

möjligt och sannolikt, att det går. Jag tycker, att allt detta är en lösning, som knappast borde hava behövt föranleda ett i reservationsform avfattat särskilt yttrande från utskottets ärade socialdemokratiska ledamöters sida. Såväl utskottet som dessa reservanter förklara, att den endast i promemorieform skisserade pensionsskatt, för vilken ju statsrådet och chefen för finansdepartementet personligen ingalunda gått in — det har blott varit ett diskussionsmaterial, som på den punkten ställts till utskottets förfogande — synes vara mindre lämplig. Det är en huvudpunkt gemensam för utskottet och reservanterna. I den andra punkten säga reservanterna, att det icke torde vara lämpligt att låta kostnaderna för folkpensioneringen bestridas av någon för detta ändamål särskilt avsedd del av statens inkomster. Självklart har ingen inom utskottsmajoriteten tänkt sig en specialbudget, konstruerad på sådant sätt, att för utgifter för folkpensioneringen skulle upptagas på inkomstsidan uppförda speciella inkomsttitlar. Den meningen är överflödig, därför att det redan klarlagts inom utskottet, att detta även är utskottsmajoritetens ståndpunkt. Det som då återstår är att reservanterna icke velat binda sig vid tankegången, att den nu föreliggande reformen skall finansieras genom sådana indirekta skatter, som utskottet skisserat. Jag tror, att de ärade reservanterna, om de äro av den meningen, att avvägningen mellan indirekta och direkta skatter i vårt land icke är eller med utskottets utlåtande blir tillfredsställande, skola få rikligt med tillfällen att, i strid med många andras mening, under de kommande åren i av dem önskad riktning rätta till den proportionen. Ty det är säkerligen även för dem uppenbart, att om de kommande stora saker, jag antydde för en stund sedan, skola kunna finansieras, så lär det nog icke räcka till med de indirekta skatternas väg. Men att nu på tal om folkpensioneringen vilja liksom ge på hand, att även för detta ändamål skall under de närmaste åren skruven på de direkta skatternas område skruvas vidare, det tror jag icke är klokt i ett näringspolitiskt och handelspolitiskt läge som det nuvarande. Jag håller före att detta uttalande av reservanterna utgör ett orosmoln för det svenska näringslivets ansvariga ledare, vilka ha så många bekymmer av annan natur, att det icke är rätt och riktigt att lägga på dem nya bekymmer av det slag, varom här är tal.

Jag tillåter mig, herr förste vice talman, att yrka bifall till utskottsutlåtandet i den föreliggande punkten.

Herr Andersson, Elof: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet avslutade sitt nyss hållna anförande med följande uttalande: »Denna riksdag hade *kunnat* bli en av de största i den svenska riksdagens historia.» Att herr statsrådet icke nu kunde giva detta höga betyg åt denna riksdag i vad det avsåg denna frågas behandling, berodde ju på att det enligt statsrådets förmenande fanns en mörk fläck, i det att punkten om dyrortsgrupperingen saknades i utskottsutlåtandet. Herr statsrådet förmenade, att just det förhållandet, att icke dyrortsgrupperingen var medtagen i utskottsutlåtandet, gjorde, att han icke kunde anse sig fullt tillfredsställd med vad utskottet här föreslagit. Herr statsrådet kunde dock icke dölja — han sökte icke ens dölja det — att han ändå trots allt var ganska tillfredsställd med vad utskottet här kommit med. Han betonade, att i flera avseenden utskottet hade kommit med så pass goda förslag, att han, även om icke dyrortsgrupperingen hade medtagits, ändå ansåg förslaget vara av den beskaffenhet, att det hellre borde antagas av riksdagen än avslås. Statsrådet omnämnde bland annat den betydelse, denna lagändring får för kvinnorna. Män och kvinnor bli ju i pensionshänseende likställda, något som man har efterlyst ända sedan pensionslagens tillkomst år 1913.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Om jag nu för ett ögonblick skulle uppehålla mig just vid den del, som saknades i utskottsutlåtandet, nämligen om dyrortsgrupperingen, så vill jag säga, att även om man kan på sätt och vis medge, att en dyrortsgruppering kan vara riktig och rättfärdig, så är det dock ett ganska stort steg mellan ett sådant medgivande och tron på möjligheterna att kunna genomföra ett sådant förslag, och det har visat sig vid behandlingen i utskottet, att dyrortsgrupperingen icke är lätt att genomföra. Icke ens de ledamöter inom utskottet, som stå den nu sittande regeringen närmast i politiskt avseende, ha ansett sig kunna komma fram med ett förslag i den riktningen. Man har nöjt sig med att göra ett uttalande i en reservation, där man förmenar, att denna fråga bör tagas upp igen snart nog och att man då bör överväga, huruvida icke de samhällen, som skola hänföras till dyrorterna, böra betala en större andel av merkostnaden än vad som var ifrågasatt i den kungl. propositionen. Man har nämligen kommit till det resultatet vid en mera ingående undersökning av dessa frågor, att man nog, om denna fråga en gång kommer att upptagas igen, får överväga, huruvida icke kostnadsfördelningen måste bli en annan än den, som föreslås i den kungl. propositionen.

Emellertid, även om jag medger, att en dyrortsgruppering kan i viss mån vara berättigad, så har ju dock även här medaljen en avigsida. Om man skulle utföra ett sådant förslag i levande livet, skulle det komma att visa sig förenat med ganska stora svårigheter, särskilt i sådana områden, där de olika grupperna så att säga stöta samman, och allra värst skulle det bli, där gruppen 1 och gruppen 3 gränsa intill varandra. Sådant skulle nämligen inträffa enligt de kartor, som förelågo i utskottet vid ärendets behandling. Om den kungl. propositionen i denna del skulle ha antagits, skulle det ha inträffat, att i en kommun vederbörande pensionstagare hade erhållit 250 kronor och i en angränsande kommun — gränsen utgöres kanske endast av en väg, en gärdesgård eller ett dike — skulle vederbörande ha fått 200 kronor mera, alltså 450 kronor. Ingen skulle ha förstått, varför man hade gjort en sådan skillnad. Personerna på båda sidor om denna gräns köpte kanske sina varor på samma ställe och hade lika höga kostnader för sitt uppehälle, ja kanske lika höga eller nästan lika höga hyror, och ändå skulle skillnaden bli så pass stor. Jag är övertygad, att det för oss, som syssla med behandlingen av pensionsärenden, skulle bli förenat med stora svårigheter att kunna förklara för vederbörande, varför man gått in för en sådan anordning. Det är enligt min mening stora olägenheter, som vidlåda en sådan differentiering, och dessa olägenheter bli än större i den mån man gör intervallerna större. Olägenheterna skulle givetvis icke framträda på samma sätt, om spänningen mellan de olika grupperna vore något mindre. Hur som helst, får man förutsätta, att dyrortsgrupperingen måste anses vara skrinlagd för ganska lång tid framåt. De kostnader, som riksdagen enligt utskottets förslag förmodligen kommer att besluta, bli så pass stora, att man ej vågar sig på att göra någon utfästelse för den närmaste tiden i vad avser dyrortstilläggen. Herr Bagge har nyss i sitt anförande framhållit detta. Han har skildrat till vilka belopp kostnaderna komma att stiga under en del år framåt, och man kan ju säga, att dessa siffror förefalla att vara ganska skrämmande.

Även om jag således är överens med reservanternas i den reservation, som är undertecknad av herr Eriksson i Falun m. fl. i vad det avser sättet att eventuellt framdeles ordna en sådan fråga beträffande kostnadsfördelningen — nämligen att man får räkna med att de samhällen, som man skall hänföra till dyrorter, få betala högre belopp än vad som föreslagits — så kan jag icke gå med på vad reservanternas uttala, att denna fråga bör snarast upp-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

tagas till förnyat övervägande. Jag tror, att man får lugna sig med vad utskottet föreslår och se tiden an i fråga om dyrortsgrupperingen.

Förutom den punkt, beträffande vilken socialministern uttalade sin särskilda tillfredsställelse över detta förslag, nämligen att kvinnorna bliva i pensionsavseende likställda med männen, vill jag framhålla en annan del av förslaget, som jag anser synnerligen betydelsefull och där man har efterlyst en ändring under mer än tio år, den nämligen, att pensionstagare, som för närvarande få pensionstillägg efter den lagbestämmelse, som gällde före 1922 nu bli fullt likställda med dem, som under åren efter 1922 ha kommit i åtnjutande av pensioner. De, som ha pensionstillägg efter den äldre lagen, få som bekant endast ett belopp, som uppgår till högst 150 kronor för män och 140 kronor för kvinnor, då däremot de, som ha pensionstillägg efter riksdagens beslut 1921, vilket trädde i kraft 1922, få 50 procent mera. Detta har inneburit en orättvisa — jag vågar använda detta ganska kraftiga uttryck — mot alla de äldre pensionstagarna. De ha frågat otaliga gånger: »Varför kunna icke vi få lika mycket som de, som fått pension senare? Vi äro ju mycket äldre, vi äro mycket svagare än de nytillkomna och ha mindre arbetsförmåga. Varför kunna icke vi få lika mycket som de, som äro relativt bättre ställda än vi?» På den frågan har man egentligen aldrig kunnat ge ett fullt tillfredsställande svar. Man har måst säga, att det är en kostnadsfråga, som icke riksdagen har lyckats knäcka. Under dessa år har jag många gånger hört personer undra: när blir detta ändrat? Och då har jag sagt till svar, att frågan är under utredning, och att man förväntar, att den kommer inför riksdagen snart nog. Det skall för dessa i regel gamla människor, som till antalet f. n. utgöra omkring 100,000, bli en stor dag då de få veta att riksdagen beslutat, att de skola få lika mycket pensionstillägg som de, som ha erhållit pensionstillägg efter 1921 års lag.

Vad som nu gör mig något bekymmer och som jag med herr talmannens tillåtelse redan nu skall något beröra, är en reservation, som är fogad till utlåtandet från högerrepresentanterna inom utskottet. Där föreslås på sid. 72 i utlåtandet, att för de äldre pensionstagarna — och med dem menas då alla de, som få pension enligt äldre regler till dess att den lag, som vi hoppas riksdagen nu kommer att antaga, träder i kraft, nämligen till den 1 januari 1937 — det avdragsfria beloppet skall utgöra allenast 50 kronor, då däremot de, som få pension efter 1937, skulle få 100 kronor fria. De ärade reservanterna framhålla som skäl för detta förslag, att man genom en sådan anordning gör en ganska kraftig besparing. Man räknar med att på det sättet kunna spara ungefär 10 miljoner kronor första året, vilket belopp givetvis kommer att sjunka år efter år, i den mån de äldre gå bort. Man gör dessutom ett uttalande i den riktningen, att de medel, man här sparar, böra tilläggas pensionsfonden för att användas efter några år, då påfrestningen blir synnerligen stark för statskassan och för pensionsfonden. Med andra ord, man föreslår, att man bör göra ett avdrag av 35 kronor för pensionstagare, som ha en inkomst, uppgående till 100 kronor och däröver, och deras antal lär uppgå till över $\frac{1}{4}$ miljon. Det skulle ju innebära en besparing på i runt tal 9 miljoner kronor. Denna besparing skulle således åstadkommas genom att förminska pensionstilläggen för pensionstagare, som före den 1 januari 1937 fått sina pensioner reglerade. Här skulle således åter uppstå en klyfta mellan de gamla pensionstagarna och de nya. Den, som i likhet med mig har sysslat med pensionsärenden under mer än tjugu år och har erfårit de svårigheter, som uppstått efter 1921 års beslut, och som hoppats, att man skulle slippa något sådant vid övergången till den nya lagen, blir ej glad om en dylik klyfta skall uppstå — visser-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

ligen icke så stor, som vid lagändringen år 1921, men i alla fall med hänsyn till dessa personers ekonomiska förhållanden icke obetydlig. Jag vill livligt hoppas, att då vi komma till behandlingen av § 40, utskottets förslag måtte vinna riksdagens gillande. Om utskottsförslaget godtages, så bli de äldre och de, som komma till efter 1937 års början, så gott som likställda. Skillnaden blir så minimal, att man knappast behöver omnämna den. Den kan uppgå till 5, 10 eller i något fall 15 kronor om året, beroende av inbetalda pensionsavgifter. Högerreservanternas förslag, att vederbörande pensionstagare skulle — om jag får använda det uttrycket — släppa till 35 kronor om året för finansieringen av pensioneringen i framtiden anser jag, att kammaren inte bör bifalla.

Jag skulle kanske till slut nämna några ord om de privilegierade inkomsterna. Även i nu gällande lag finnas privilegierade inkomster, fastän i mindre omfattning än enligt det föreliggande förslaget. Nu föreslås, att pensioner, som erhållas av arbetsgivare, gåvor, arv och försäkringar skola anses som privilegierade inkomster och alltså inte räknas med vid värderingen av pensionsökandenas inkomster. Mot detta kunna ju göras invändningar, och jag är övertygad om att det kommer att uppstå ganska stora svårigheter ibland, då man skall sysselsätta sig med tillämpningen av dessa bestämmelser. Det finns ju andra, som ha inkomst av ett litet kapital eller av en liten fastighet, av arbete eller dylikt, som inte få samma förmåner. Men även om man har vissa betänkligheter gentemot detta förslag, så anser jag ändå, att man inte kan motsätta sig den kungliga propositionen i denna del.

Det enda, jag har velat något opponera mig emot — vilket framgår av ett kort uttalande av herr Andersson i Rasjön och mig — är, att det fria beloppet upptages till 300 kronor. Vi anse, att man hade bort kunna sätta det något lägre, men meningarna ha varit delade inom utskottet, och vi lyckades inte få gehör för vårt förslag, som vi därför måst släppa. Detta är en detalj, som kanske inte betyder så mycket. Vi vilja litet var göra yad vi kunna, för att de äldre arbetarna skola få pensioner av sina arbetsgivare, och ha därför inte ansett oss kunna motsätta oss förslaget, att dessa pensioner bli privilegierade. Som det förut varit, ha dylika pensioner skolat räknas såsom inkomst, och följderna har blivit, att icke så få arbetsgivare ha indragit pensionerna, då de inte ha ansett sig vilja ge pensioner under sådana förhållanden, att de skulle komma staten och statsverket till nytta i stället för deras gamla arbetare. Och det kan man ju förstå. Därför förmenar jag, att man får godtaga förslaget om privilegierade inkomster till det belopp utskottet föreslagit.

En fördel, som är ganska stor, är också, att man enligt det nu föreliggande förslaget — utskottet har där godtagit den kungliga propositionen, — får räkna med 100 kronor såsom fri inkomst för en pensionsökande. Detta, förmenar jag, innebär en synnerligen stor förbättring, och jag vill gärna, som jag nyss nämnde, att man värnar om förslaget i denna del, icke allenast då det gäller de nytillkomna pensionstagarna, utan även de äldre, som nu genom denna lag skola få sina pensioner förbättrade.

Med dessa ord, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Wangson, Otto: Jag kan, herr talman, helt och fullt instämma i de uttalanden av tillfredsställelse med det föreliggande reformförslaget, som här

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

ha gjorts. Helt visst är det högst betydande fördelar, som genom utskottsförslaget vinnas åt våra gamla och invalider. Jag vill också begagna tillfället att uttala min lyckönskan till socialministern för det djärva grepp, han genom sin proposition tagit på denna fråga och genom vilket han fört den längre fram till en lösning, än man annars skulle ha vågat hoppas.

Jag har emellertid närmast tagit till ordet för att ge uttryck åt den besvikelse, som utskottsförslaget måst utlösa hos de gamla och invaliderna i våra större samhällen. Det innebär, som förut har framhållits, en svår orättvisa mot dessa, som på detta sätt lämnats praktiskt taget utan någon hjälp av den föreslagna reformen. Till övervägande del nödgas redan nu dessa gamla anlita fattigvården, och de ökningar av pensionsbeloppen, som utskottsförslaget medför, komma säkerligen att till största delen komma fattigvårdssamhället och inte de gamla till godo. Men det innebär mer än en orättvisa mot dessa, det innebär, att vårt folks ålderdomsförsörjningsfråga nu inte kommer att få någon definitiv lösning. Kärnpunkten i denna fråga är ju, som redan framhålls i den socialdemokratiska motionen 1928, att söka få en ålderdomsförsörjning, som ger de gamla och invaliderna pensionsbelopp, tillräckliga att leva av, eller, som socialministern uttrycker det i sitt yttrande till statsrådsprotokollet: »En obligatorisk folkpensionering bör rimligen syfta till att bespara oförvitliga medborgare med ingen eller obetydlig inkomst förödmjukelsen att på ålderns dagar falla fattigvården till last eller för sin försörjning bliva beroende av anhörigas bistånd.» Utskottet är självt inne på samma tankegång i ett ganska märkligt yttrande — om jag vågade vara elak, skulle jag vilja säga, att det är märkligt, därför att det är alldeles riktigt — då utskottet, såsom redan har framhållits både här i diskussionen och av reservanterna, på sidan 19 gör följande uttalande: »Det måste vara ett mål för en reform av folkpensioneringen att i möjligaste mån göra denna så effektiv, att dess klientel icke samtidigt behöver söka fattigvårdssunderstöd.» Till yttermera visso anför utskottet i detta sammanhang en statistik, som visar, att uppdelad på stad och land var procenten fattigvårdssunderstödda pensionstagare för städerna 44.6 och för landsbygden 23.4. Det hade då, förefaller det, legat närmast till hands att söka komma dem till hjälp, som enligt vad denna statistik utvisar allra mest hade behövt få den. Men i stället lämnar man dessa helt och hållet i sticket.

Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på en sak. Herr Bagge antydde, och även herr Lindman meddelade vid en uppvaktning i går av dem, som framlämnade adresserna angående folkpensioneringen, att man skulle ha kunnat få en lösning av folkpensioneringen, som hade räddat principen om en dyrortsgruppering, om man hade gått med på en allmän försämring av pensionsbeloppen. Jag nämner och upprepar detta, därför att jag tycker, att man lugnt kan säga, att det hedrar särskilt de socialdemokratiska ledamöterna i pensionsutskottet, att de inte fallit för denna frestelse, att de inte velat inlåta sig på — jag skall inte använda ett numera så pass välrenommerat ord som kohandel — vad denna invit innebar. Man skulle då alltså till städernas och inte minst de största städernas förmån köpt vissa fördelar på bekostnad av den stora massan av befolkningen i övrigt.

Herr Wohlin utvecklade i sitt anförande synnerligen utförligt, vilka svårigheter det mötte att få till stånd ordentliga grunder, ägnade att basera en rättvis dyrortsgruppering på. Han visade emellertid med det exempel, han gav, att frågan för en praktisk människa inte behöver vara så förfärligt invecklad, ty enbart hyreskostnaderna, som dock utgöra en nödvändig och väsentlig beståndsdel i de gamlas livsföring, äro så stora i städerna i jämförelse med på landsbygden, att redan de mycket väl motiverade de dyrortstillägg, som i pro-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

positionen föreslagits. Man synes i diskussionen härom tappa bort, att det dock här rör sig om så små belopp som 100 kronor för den mellersta och 200 kronor för den högsta dyrortsgruppen. Så stor är under alla förhållanden prisskillnaden redan på bostäder i städerna och på landsbygden.

Till sist skall jag bara taga fasta på ett par statsmannaord, som fällt under denna debatt. Det ena yttrades av den nye högerledaren, då han avgav sitt stolta Bragelöfte att, som jag tror jag ordagrant upptecknade det, »det vore fullkomligt omöjligt att för framtiden tänka sig någon dyrortsgruppering att läggas över dessa stora belopp». Det är ord, som med säkerhet herr Bagge och högerpartiet komma att bli påminna om, då de komma att konfronteras med sin valmanskår i de stora städerna, och det skulle överraska mig mycket, om han verkligen lyckades övertyga dessa stadsbefolkningar om att de av regeringen föreslagna beloppen skulle vara oskäligen och att redan de av utskottet förordade pensionsbeloppen skulle vara, som han uttrycker det, stora belopp.

Mot herr Bagges deklaration skall sättas socialministerns öppna och varm-hjärtade förklaring, att dyrortsgrupperingen endast skulle skipa enkel rättvisa medborgarna emellan. Det har i denna debatt förefallit, som om man tämligen allmänt vore ense om att i princip vore det nog alldeles riktigt med en dyrortsgruppering. Jag skall inte i det sammanhanget citera ett yttrande av Hjalmar Söderberg om vad man gör med principer, jag skall i stället upprepa det citat, som herr Bårg redan tidigare har anfört här i debatten, att med rättsprinciper kompromissar man inte. Hur är det i det avseendet i denna fråga?

Jag vill uttrycka den förhoppningen, att det skall bli möjligt för socialministern att inom en mycket snar framtid lägga fram ett förslag, som rättar till den uppenbara orättvisa, som utskottsförslaget innebär, jag vill inte säga, mot de stora städerna eller mot städerna överhuvud taget utan mot de *gamla* i dessa städer. Därvid kan jag försäkra, att dessa städer inte skola draga sig undan, ifall det skulle ställas ökade krav på deras offervillighet och vilja att medverka för åvägabringsande av en tillfredsställande lösning.

Herr Källman: Herr talman! Jag skall be att som en förmildrande omständighet, då jag vågar taga en liten stund i anspråk för ett inlägg i frågan, få anföra, att det nu i höst blir 22 år sedan jag började vara med om att genomföra den svenska pensionsförsäkringen i egenskap av pensionsstyrelsens ombud. Jag har under dessa 22 år arbetat mycket intensivt på området både i ett antal pensionsnämnder och genom otaliga föreläsningar i detta och närbesläktade ämnen.

Jag vill först säga till herr Bagge, att jag tror, att både jag och en mängd andra ha en helt annan uppfattning om socialförsäkringen än han gav uttryck åt. Vi våga nämligen räkna med att fattigvården, som nu har ett klientel på cirka 500,000 människor, så småningom i huvudsak skall bli avskaffad, när socialförsäkringsfrågan blir löst med sina fyra olika grenar. De, som nu äro inbegripna i den svenska olycksfallsförsäkringen, äro tillförsäkrade rätten till livsuppehälle, när olycka inträffar. De, som äro frivilligt sjukförsäkrade eller frivilligt arbetslöshetsförsäkrade, ha också förmåner, som för ett stort antal betyda rätten till livet. Den fjärde grenen, den viktigaste, nämligen den svenska pensionsförsäkringen, grundlades 1913, och det är med stor möda man arbetat på att popularisera denna pensionsförsäkring i Sveriges bygder. Det har så småningom gått, inte minst tack vare 1921 års förbättring av pensionsförsäkringen.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Nu förelåg till särskilda utskottets behandling ett storstilet förslag från regeringen till lösning av ålderdomsförsörjningsfrågan i Sverige. Jag medger gärna, att den lösning som i dag skall genomföras blir god för den svenska landsbygden. Den blir god för de cirka 70 %, som antagas leva på billigare orter, och framför allt blir det en oerhörd förbättring för de bortåt 100,000 pensionärer, som ännu leva, men ha pensioner enligt övergångsbestämmelserna, vilka fastställdes senast vid 1921 års riksdag. Jag har således den uppfattningen, att socialförsäkringen är en realitet i svensk socialpolitik, och det betyder inte litet, att människor slippa att be om sitt livsuppehälle, som man ju måste göra hos fattigvården. Socialförsäkringens förmåner tillfalla en såsom en rätt, och vad det betyder ur många stora och viktiga synpunkter, har jag fått livlig erfarenhet av, när jag har haft tillfälle att ute i Sveriges bygder tala med människor, både sådana, som ha försörjningsplikt, och pensionärer samt kanske inte minst kommunalmän, som känna till, vilka goda verkningar socialförsäkringen har i fråga om de kommunala utgifterna m. m.

Socialministern har redan framhållit, att utskottet i själva verket principiellt vill vara med om att pensionsförsäkringsreformen skall vara sådan, att pensionerna förslå till livsuppehållet och utesluta behovet av fattigvård. Då frågar man sig: varför skulle man inte våga taga det steg, som regeringen förordar, nämligen att söka åstadkomma en dyrortsgruppering, varigenom de dyrare orternas pensionärer erhålla samma realbelopp som de billigare orternas? Det är en kärnpunkt. Nu vet jag, att det är omöjligt att genomdriva detta vid denna riksdag, men jag vill understryka den uppfattning, som socialministern gav uttryck åt, att detta endast får uppskjutas tills vidare. Så småningom skall frågan lösas, ty i annat fall få de dyrare orternas pensionärer i realiteten inte samma pension som de billigare orternas.

När jag hörde herr Wohlin tala om finansieringsfrågan och de väntade utgiftsstegringarna och allt detta, så tänkte jag på ett samtal, jag en gång hade med Daniel Persson i Tällberg. Det var 1918. Han berättade, hurusom han i slutet av förra seklet hade rest omkring i sina socknar där uppe i Dalarna och varnat valmännen för att den svenska riksbudgeten möjligen skulle komma att uppgå till 100 miljoner kronor. Detta var på 1890-talet. Vilken summa, riksbudgeten nu omsluter, veta alla här. Vad skulle man ha tänkt i slutet av förra seklet, om någon vågat påstå, att Sveriges budget skulle så småningom komma upp i en miljard, alltså tio gånger det belopp, som Daniel Persson i slutet av 1890-talet fruktade så väldeliga, att den skulle komma upp till? Det är alltså lämpligt att göra beräkningar för en rimlig framtid.

Eftersom utskottet också har berört den frågan, att pensionsnämnderna inte skulle behövspröva tillräckligt, vill jag bara framhålla, att en sådan behovsprövning förekommer. Pensionsstyrelsen utövar kontroll genom sina ombud, genom återförvisning av ärenden till nämnderna och frågor till resp. ordförande o. s. v. Jag vet knappast, hur man skall bära sig åt annorlunda än att man behandlar varje fall för sig. Förekommer det arbetsoförmåga på grund av ålderdomssvaghet, vilken är ostridig, då är ju saken klar. Om någon lider av tuberkulos eller sinnessjukdom eller sinnesslöhet och läkaren vitsordar, att sjukdomen är varaktig, då är det väl heller ingen tvekan om att vederbörande är att betrakta som invalid i pensionsförsäkringslagens mening, och gränsfallen, där tvekan uppstår, huruvida en inträdd invaliditet kan betraktas som varaktig eller inte, prövas mycket omständligt. Ett stort antal pensionsfall blir vad vi kalla observations- eller försöksfall, vilket betyder, att det blir omprövning inom kort tid o. s. v. Jag har inte kunnat förstå talet om, att kommunernas pensionsnämnder kunna utöva något bestämmande inflytande på frågan, huruvida en del av fattigvårdens

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)
 klientel kan överflyttas till pensionsförsäkringen, ty pensionsansökningarna prövas ju också av andra i en avgörande omfattning.

Vad herr Wohlin sagt om framtida utgifter för befolkningskrisens lösande bör inte blandas in i denna fråga. Det är nämligen inte på bindande sätt bevisat, att en befolkningskris föreligger. Detta måste den nyligen tillsatta befolkningskommissionen först utreda. Kanske det då visar sig, att befolkningskrisen dels blir av ringa omfattning, dels har förutsättningar att lösa sig själv. Man har fört fram talet om befolkningskrisen väsentligen genom att visa på födelsetalen för de senare åren, men inte kan man döma av dessa, då en oerhört svår arbetslöshet och en betungande ekonomisk otrygghet tyngt stora och i fruktsamhetshänseenden betydelsefulla folklager. Däremot vet man, att de gamla behöva en försörjning och detta helst från ett håll och ej två eller tre som nu. Vidare vet man, att en effektiv folkpensionering avlastar den börda, som försörjning av gamla föräldrar eller andra anhöriga utgör, från unga människors skuldror och sätter dem i tillfälle att gifta sig och skaffa sig barn, varigenom bidrag vinnes till lösande av en till äventyrs befintlig befolkningskris.

För ett par dagar sedan fick jag besök av en jämförelsevis ung, gift man, som hade i inkomst 250 kronor i månaden och som bodde på dyrort. Han hade en gammal mor och en sjuk syster att försörja. Han hade inga barn. Detta var fullkomligt medvetet och avsiktligt ordnat emellan makarna. Han ansåg sig inte kunna skaffa sig några barn, emedan inkomsten var mycket knapp med den försörjningsplikt, han hade beträffande modern och system. Om nu dessa båda, som voro invalider i pensionsförsäkringslagens mening, hade fått sitt existensminimum genom pensionsförsäkringen, alltså en pension som svarat mot levnadskostnaderna där vederbörande bodde, då hade han varit i huvudsak fri från sin villkorliga försörjningsplikt och i varje fall inte av ekonomiska skäl behövt avstå från att skaffa sig barn. Hans ärende gällde just frågan om högre pension åt de två nämnda anhöriga.

Jag upprepar, att den lösning, som nu föreligger beträffande pensionsförsäkringsfrågan, innebär ett stort steg framåt. Jag vill emellertid varna för den uppfattning, som ett par reservanter ha gett uttryck åt, att man skulle sätta gränsen för de privilegierade inkomsterna till 200 kronor. Jag känner åtminstone ett par stora företag som ge sina arbetare 25 kronor i månaden = 300 kronor om året i pension. Det har varit ett mycket påtalat missförhållande, att sådana pensioner eller gratial, som lämnas från arbetsgivarens sida, föranlett minskning i de hittills utgående pensionstilläggen. Jag tycker således, att gränsen 300 kronor är mycket väl avvägd, och den tar hänsyn till verkligheten i många, många fall.

Det var dessa erinringar, jag ville göra, herr talman, och jag kommer för min del att rösta för bifall till utskottets hemställan vid den nu föredragna paragrafen.

Herr Nerman: Herr talman! För det moderna, på privatkapitalismens grundvalar uppbyggda samhälle, som gryr med Nya tiden och kommer till makten med franska revolutionen och industrialismens adertonhundratals, var ju det väsentliga den enskildes rätt att förtjäna pengar. Och man kan inte anklaga världshistorien för det — man skall överhuvud taget inte anklaga världshistorien. Det var naturligt, det var den ideologi, som historiens egen utveckling själv skapade fram. Samtidigt kom med de främmande världsdelarnas exploaterande och den moderna teknikens framsteg sådana oerhörda möjligheter för den nya hushållningens centra, Europa och Förenta staterna, att det inte var underligt, att det uppkom en allmän optimism — inte »alla tidars»

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

reklamoptimism som nu, men en betydligt solidare. Jorden var rik, ofattbart rik, bördens majestät var avskaffat, den duglige mannen av folket kunde bli sin egen lyckas smed.

På de färgade folken, vilkas trældom och nöd var grundvalen för hela rikedom, och på infödingarna i de nya storstädernas slumkvarter tänkte man inte så mycket. Enstaka känsliga diktare såsom Viktor Rydberg fasade inför Grottetragiken och Mammons hjärtlösa regim, men det var enstaka ropande röster i en öken, där det fanns guldsand att vaska. Till och med de fattiga själva funno samhället vara det enda möjliga och funno läget möjligt att uthärda: man kunde ju möjligen individuellt klara sig upp.

Men efter hand som kriserna kommo och kommo allt svårare och visade sig vara en ofrånkomlig beståndsdel av den nya hushållningen, trängde sig också — sakta och under hårda strider och med hårt motstånd från de maktägandes sida — tanken på samhällets skyldigheter fram, idén att människan överhuvud — och inte bara företagaren — har rätt att leva och leva mänskligt. Svenska riksdagens protokoll återspeglar för det här landets vidkommande på ett ytterligt intressant sätt den utvecklingen.

Efter hand organiserar sig arbetarklassen som bärare av de fattigas och rättlösas krav och blir stark och tvingar till sist fram den synen, att medborgaren har rätt till arbete och till ett människovärdigt liv, och den uppfattningen, att när medborgaren av ålder eller annat skäl är oförmögen att slå sig fram i livskampen, skall vederbörande få komma i åtnjutande av en jämförelsevis bekymmerfri ålderdom eller tillvaro i övrigt — inte längre som fattighjälpens nådegåva utan som sin oförgrifliga medborgarrätt. Och så kommer folkpensioneringen. Det goda med den är, att den inte är en allmosa till ett nådejon, utan en medborgarrätt åt en fullgod medborgare.

Det är en vinning för ett mänskligt betraktelsesätt, att folkpensioneringen numera är principiellt erkänd av alla partier. Men den vart inte färdig med de, jag tillåter mig säga, snus- och kaffepengar, som den startade med. Alla äro också på det klara med att den nu måste byggas ut, allra helst som den faktiskt och praktiskt redan har försämrats betydligt med valutans försämring. De sista åren har det ju också kommit till en ny stimulans till en reform: ungdomsarbetslösheten, som bäst bekämpas genom att man får de gamla ut ur produktionen och ungdomen in.

När nu frågan i sin aktuella form ligger framför oss, se vi nästan bara siffror. Siffror och åter siffror, kalla siffror. Vi hinna inte så mycket tänka på att bakom siffrorna gäller det människor, människooöden. Och man bör naturligtvis heller inte slå på några känslosamma strängar. Vad det här gäller är affärer. Det är en stats affärer i första hand och i andra hand ett folks väl. För kapitalets representanter är frågan helt naturligt: hur mycket komma vi undan med? Vi ha nämligen andra, viktiga uppgifter — vi ha vår stats försvar utåt och inåt. För arbetarsidan gäller det i första hand människorna, icke kapitalet — d. v. s. socialdemokratien och dess regering ta utan tvivel och helt naturligt något mera hänsyn till sin ställning i ett borgerligt samhälle än vi socialister göra. Vi socialister ha större frihet att tänka på de fattiga. Jag säger detta också som en självkritik. Vi ha lättare att planera stora anslag på papperet, anslag som göra sig bra. Men därför ha vi inte fallit för frestelsen att driva till med pensioner, som skulle vara omöjliga i det nuvarande samhället. Det är dock så, att vi leva i ett borgerligt, kapitalistiskt samhälle, och vad vi ha föreslagit i vår motion är inte någon grundritning till ett socialistiskt samhälle. Vi spekulera heller inte i någon katastrofteori, vi njuta inte av att se ett samhälle gå under. Vi veta vad det kostar människorna,

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

och därför äro vi samtidigt ett stycke reformister, som äro glada över de reformer vi kunna få vara med att föra i hamn.

Vårt förslag är därför utarbetat med hänsyn till att vi leva i ett kapitalistiskt samhälle och att det skall behandlas av det samhällets riksdag. Det är måttfullt, och det vore genomförbart, om borgarklassen tänkte litet längre och förstode vad en social säkerhetspremie är värd.

Jag skall här inte uppta kammarens tid med att i detalj utveckla vad det socialistiska folkpensioneringsförslaget innebär. Kammarens ledamöter ha själva kunnat läsa det i motionen nr 585 i andra kammaren, och särskilda utskottets ledamöter ha kanhända läst det.

Utskottets förslag är, såvitt jag förstår, en ganska ynkelig lösning: en liten ökning i snus- och kaffepengarna, som man samtidigt tar tillbaka med den andra handen genom ökade avgifter på snuset och kaffet. Regeringens förslag ger mera, men det ger, såvitt jag förstår, i genomsnitt inte mycket utöver ersättning för den försämrade valutan och i vissa fall kanske inte ens det. Jag jämför nämligen regeringspropositionens belopp med de belopp, som 1913 beräknades föreligga, när försäkringen komme i full kraft.

Det socialistiska förslaget skulle ge en verklig lösning, en fortfarande knapp kaka — det är intet överflöd som anbefalles — men ändå en så stor kaka, att de gamla kunde leva något så när begymmerfritt. Det skulle vara kläd-samt i dessa jubileumstider, om riksdagen löste den här stora frågan så, att folkets massor också märkte, att den blev löst.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den socialistiska motionen nr 585 i andra kammaren, som i det väsentliga innebär en åldersgräns av 60 år, grundpension i respektive första, andra och tredje gruppen med 500, 700 och 900 kronor och vidare att, om den pensionsberättigade har gemensamt hushåll med någon, som också har folkpension, avdrag göres på bägges tilläggspensioner med hälften av det belopp, varmed deras sammanlagda pensioner och övriga inkomst överstiger i de tre grupperna respektive 1,200, 1,500 och 1,800 kronor.

Herr Bärq, Anders: Herr talman! Jag ber att få säga några ord främst i anledning av herr Johansons i Vännäs anförande i fråga om befrielse för vissa grupper från avgiftsplikt, men innan jag gör det ber jag, herr talman, att få försäkra herr Nerman att utskottets ledamöter visst ha läst den socialistiska motionen, och om det vore möjligt att genomföra en lösning enbart med önskingar, skulle motionen otvivelaktigt ha vunnit beaktande. Jag ber herrarna emellertid att läsa vad utskottet säger om denna och ett par andra motioner på sid. 13 i utlåtandet. Jag tror, att man där skall finna en rimlig förklaring till att utskottet icke har kunnat tillstyrka bifall till motionerna i fråga.

Herr Johanson i Vännäs behandlade ingående en fråga, som jag endast snuddade vid i mitt förra anförande, nämligen frågan rörande vilka samhällsgrupper som skulle befrias från avgiftsplikt. Herr Johanson var mycket missbelåten med att utskottet icke hade tillmötesgått de önskemål i denna riktning, som motionsvis framförts. Jag hoppas, att herr Johanson inte tar illa upp, om jag säger, att det ju fanns rikliga tillfällen att i utskottet komma med sådana förslag i denna fråga, som man skulle kunnat förelägga riksdagen, men såväl herr Johanson som vi andra, vilka sympatisera med denna tanke, ha gått bet på den saken, och detta är väl också anledningen till att utskottet inte framställt något yrkande i den frågan.

Ett av de besvärligare problem, som mött här i dag, är den av mig förut endast flyktigt berörda frågan, vilka grupper, som skola befrias från avgiftsplikt. Jag föreställer mig, att det anses för givet, att alla statstjänare, som äro tillförsäkrade statspension, skola ställas utanför och likaså deras hustrur,

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

i den mån änkepension garanterats dem. Något så när jämställda med dessa är t. ex. de enskilda järnvägarnas personal, som väl i likhet med statens järnvägars personal också skulle undantagas. Men ställer man dem utanför, frågar jag mig: med vad rätt skall då icke även kommunalt pensionerade tjänstehavare ställas utanför? Ty jag får säga, att det är svårt att draga någon gräns mellan de enskilda järnvägarnas och kommunernas personal. Men om man ställer de kommunala tjänstehavare, som äro pensionerade, utanför, kan jag inte finna annat än att även vissa andra företags tjänstehavare, låt mig säga t. ex. tobaksmonopolets och spritcentralens personal, borde befrias från avgiftsplikt. Och om så sker, frågar jag mig, varför inte också tjänstehavare vid andra företag, som inte lyda direkt eller indirekt under statens ledning såsom de nyssnämnda och vilka kanske ha sin personal försäkrad i samma pensionsföretag som dessa halvstatliga företag, skulle befrias. Jag är inte mäktig att draga en resonlig gräns mellan dessa olika grupper.

Men så finns det ytterligare en annan grupp av människor, som kunna uppvisa, att de själva med mycken möda eller med närskyldas hjälp ha blivit tillförsäkrade en livränta, som har precis samma värde och är lika säker, som någon av dessa pensioner. Varför skulle inte de också få ställas utanför folkpensioneringen? Det blir, såvitt jag förstår, svårt att neka dem detta. Under sådana förhållanden är det sannerligen inte så lätt att skipa rättvisa i detta fall, om det nu överhuvud taget skall betraktas som en förmån att vara befriad från att deltaga i folkpensioneringen — men det är en annan fråga.

Om man nu hölle enbart på den principen att alla, som äro tillförsäkrade pensioner genom statsmakternas åtgärder, borde befrias från deltagande i folkpensionering och om denna befrielse nu betraktas såsom en förmån, skulle jag inte förvåna mig, om alla andra, som skola deltaga i folkpensioneringen, frågade sig: med vad rätt kräva statstjänarna att ställas utanför folkpensioneringen? Och svaret måste bli, att det inte kan vara med annan rätt än den, som tillkommer dem, därför att statsmakterna sörjt för dem på ett bättre sätt än för övriga medborgare, och därför betacka de sig för att vara med i en hela folket omfattande pensionering. För min del vill jag inte, att det skenet skall falla på statstjänarkåren, att den vill draga sig undan av det skäl att de ha sitt på det torra.

Ett annat skäl, som särskilt från statstjänarhåll anförts för befrielse från deltagande, är svårigheten för de lägst pensionerade att kunna bära de ytterligare avgifter, som följa med folkpensioneringen. Jag har redan vidrört den frågan, och jag vill, herr talman, än en gång stryka under vad jag anförde i mitt förra anförande, i form av en vädjan till socialministern att underkasta den frågan en noggrann omprövning, huruvida icke för det första folkpensionerna kunna samordnas med andra pensioner till en enhet, särskilt för statstjänarna, som av statsmakterna tillförsäkrats pensioner, och för det andra, huruvida det icke skulle vara möjligt att finna en lämplig form — även om det är svårt — varigenom man kunde sammanslå även avgifterna. Lyckas detta, skulle det icke uppstå någon märkbar skillnad mellan det förhållande, som nu råder, och det, som inträder, sedan detta system genomförts.

Det har icke utan skäl framhållits som motiv för befrielse i vissa fall från deltagande i folkpensioneringen, den stora börda, som — vilket jag redan talat om — avgiftsplikten innebär särskilt för dem, som redan uppbära små pensioner, t. ex. för änkor, som sitta med en pension på kanske 600, 700 kronor. Visserligen få de full valuta, om de leva till den dag pensionen utfaller — den risken är ju alltid förenad med pensionering, att man kan avlida, innan förmånen tillkommer en, och i det fallet är folkpensionering inte något undantag — men avgifterna äro i varje fall betungande. Det synes därför ganska berätt-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

tigat, att denna kategori befrias från deltagande i folkpensioneringen. Men det är bara en sak, som är litet tråkig: Om man tillmötesgår dessa änkors önskan om befrielse, vad skall man då säga till alla de änkor, som inte ha några pensioner alls, men av vilka man fordrar, att de skola betala sina 6 kronor? Det är inte så lätt att göra klart för folk det rättvisa i att en statspensionerad änka, som genom sin lilla pension, låt vara att den är mycket torftig, dock har en säker inkomst, inte behöver lägga ut dessa avgifter, medan den, som icke alls har någon garanterad inkomst, har en sådan skyldighet. Och lägg märke till att den statspensionerade och den icke statspensionerade ha samma förmåner av folkpensioneringen. Skillnaden är endast, att den, som är tillförsäkrad en så pass stor pension som 450 kronor och däröver, icke kan komma i åtnjutande av tilläggs pension, vilket däremot den får, som icke har någon statspension, dock under förutsättning att vederbörandes egna inkomster icke uppgå till maximibeloppet 450 kronor. Jag medger villigt, att de icke statspensionerade här ha möjlighet att uppnå en fördel, som de statspensionerade äro uteslutna från, om deras pensioner överstiga den föreskrivna maximiinkomsten.

Jag har, herr talman, velat besvåra kammaren med att få dessa synpunkter antecknade till protokollet, för att det skall stå klart för de tusentals statstjänare, som nu klaga över att de inte blivit befriade från avgiftsplikt, vilka skäl som förestavat utskottets ställningstagande och anledningen till att även de, som i likhet med mig måhända betraktas såsom speciella talesmän för dessa grupper, icke ha ansett sig kunna gå någon annan väg än den departementschefen på denna punkt har föreslagit.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det är många gamla i vårt land, som länge väntat på det beslut, riksdagen i dag med all sannolikhet kommer att fatta, och som nu motse en förbättrad ålderdomspension. Särskilt ha de gamla, som erhållit pension enligt den äldre ordningen, som gällde före år 1921, nog hoppats, att man tidigare skulle ha berett dem förbättrade pensioner, men de ha fått vänta länge, innan utredningskvaren malt färdigt. År 1928 tillsattes den stora pensionsförsäkringskommittén. Sedan har frågan varit underkastad utredning, och nu sju år senare ligger förslaget äntligen på riksdagens bord. De gamla ha fått vänta länge. För dem kommer detta att betyda mycket, men även för dem, som erhållit pension enligt de nyare bestämmelserna, innebär förslaget en stor förbättring.

Pensionsbeloppen torde enligt det föreliggande förslaget bli så höga, att pensionärerna ute på landsbygden i allmänhet kunna leva på desamma utan anlåtande av fattigvården. Detta är väl i och för sig det värdefullaste i hela förslaget.

Det är givet, att man sedan kan ha olika meningar om förslagets utformning, om dyrortsgruppering, om pensionernas storlek, om avgiftsplikten och pensionsavgiftens storlek, hur kostnaderna skola bestridas, ja, även huruvida vi förmå att bära en ålderdomsförsörjning av denna omfattning. Naturligtvis kunna därom råda olika meningar, och kanske även om dess principer. Men nog synes det mig, att den princip, som ligger till grund för förslaget, nämligen att försäkringen skall omfatta såväl invaliditets- som ålderdomsförsäkring, är den lämpligaste i ett samhälle, som värt, där sjukförsäkringen ej fått någon allmän anslutning.

Bland de väsentligaste förbättringarna i det föreliggande förslaget i förhållande till nu gällande system är även, att invaliditetsprövning inte skall förekomma för personer, som nått 67 år. Detta betyder även åtskillig lättnad för pensionsnämnderna och alla dem, som skola syssla med folkpensioneringen ute i landet.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

För att nu återkomma till pensionsbeloppens storlek så kan man ju säga, att de inte bli tillräckliga i orter, där levnadskostnaderna äro mycket höga. Av ekonomiska skäl har det emellertid inte varit möjligt att i det avscendet åstadkomma en tillfredsställande lösning. Och sedan herr statsrådet och chefen för socialdepartementet nu givit till känna, att han för sin del föredrar det förslag, som utskottet framlagt, vilket ger en tillfredsställande pensionering för det stora flertalet pensionärer, framför ett förslag med dyrortsgruppering, men med sänkning av de i den kungl. propositionen föreslagna pensionsbeloppen inom samtliga grupper, så får väl detta uttalande tolkas som ett förord för utskottsförslaget i nuvarande läge. De flesta torde väl även vara ense därom, att innan vi inlåta oss på en dyrortsgruppering med alla de brister, som vidlåda en sådan, böra pensionerna förbättras för alla. En dyrortsgruppering med de avsevärda differenser, som föreslagits i den kungl. propositionen, för vilken kostnaden skulle ha uppgått till omkring 25 miljoner kronor, kan av statsekonomiska skäl icke nu genomföras, vartill kommer att kostnaderna härför under de kommande åren avsevärt skulle ökas.

Jag skall nu beröra ytterligare en punkt i förslaget, men dock för landskommunerna en ganska betydelsefull sådan, nämligen fördelningen av kostnaderna för folkpensioneringen. Utskottet har föreslagit, att endast en åttondel av pensionstilläggen skall bestridas av kommunerna och sju åttondelar av staten. Denna fördelning innebär en avsevärd förbättring av Kungl. Maj:ts proposition. Skulle kommunerna ute på landsbygden ha måst bära en fjärdedel av kostnaderna med de ökade utgifter, som den stora ökningen av pensionerna skulle medföra, hade det blivit alltför betungande, och man skulle på det sättet ha tagit igen med den ena handen vad man givit med den andra. Många kommuner skulle kanske ha känt det som en stor börda att bevilja de pensioner, som de pensionssökande lagligen voro berättigade till. Dessutom skulle man genom en sådan fördelning motverka den lindring, som man på andra vägar genom skatteutjämning söker bereda de särskilt skattetyngda kommunerna. Det hade just varit småkommunerna med svagt skatteunderlag men ofta med många åldringar, för vilka det hade varit mest kännbart.

Jag vill även vid detta tillfälle taga avstånd från den uppfattningen, som mången gång gjorts gällande, att kommunerna inte skulle känna ett tillräckligt ansvar vid beviljandet av pensionerna, om de sluppe undan alltför lindrigt i ekonomiskt hänseende. Jag tror för min del, att detta tal är mycket överdrivet. Frågar man dem, som ha att syssla med dessa angelägenheter, bestrida de i allmänhet den uppfattningen. De, som ha att handlägga kommunens angelägenheter, ha nog en tillräckligt stark ansvarskänsla i sådana fall. Och även ett bidrag med en åttondel av kostnaderna kommer, med den ökning av pensionerna, som blir följden av detta förslag, för många små landskommuner att medföra en rätt avsevärd ekonomisk uppoffring.

Det är nu kanske mången som anser, att kostnaderna för ålderdomspensioneringen i framtiden bli alltför betungande. Betraktar man det föreliggande siffermaterialet, tycker man, att det ser ganska skrämmande ut, men det är å andra sidan mycket svårt att spå något för framtiden. Vi veta ju inte alls, hur den kommer att gestalta sig. Vi kunna nog inte bedöma, hur det kommer att se ut här i landet vare sig folkstatistiskt eller i ekonomiskt avseende om några decennier, utan vi få nöja oss med att bedöma den tid, som vi kunna överblicka. Utskottet har ju sökt komma med ett förslag, som i det avscendet inte skulle alltför starkt fresta på statsfinanserna, åtminstone icke under de första tio åren. Nu skulle ju kostnaden stanna inom en ram av vad som vore möjligt för samhället att bära, dels därigenom att man kommer att anlita pensionsfonden och dels därigenom att ökade pensions-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

avgifter komma att inflyta. På dessa båda vägar kommer ju en stor del av kostnaderna att finansieras, och det blir ju likväl *samhället*, som måste bära det hela, såsom redan vid det tillfälle, då folkpensioneringen beslutades av riksdagen, förklarades av Hjalmar Branting, då han sade, att samhället är den starka kraft, som skall uppbära det hela. Förhållandet måste ju bli detsamma även nu med de förbättringar, som vi komma att genomföra. Man kan ju, om man tar en överblick över förslaget år 1913, när folkpensioneringen först infördes, och de betänkligheter, som i olika yttranden vid det tillfället kommo till uttryck, säga, att utvecklingen har gått mycket fort under de sedan dess förflutna tjugo åren. Det gällde då rätt oansenliga belopp, men man var trots allt på många håll mycket betänksam, icke minst beträffande hur denna folkpensionering skulle komma att ekonomiskt inverka på statsfinanserna och samhället i dess helhet. Nu föreligger det ju ett förslag om en folkpensionering av mer än fördubblad omfattning, och det torde icke i dag vara svårare att föreslå en finansiering för detta förslag, än vad det år 1913 syntes vara att finansiera det då föreliggande förslaget. Detta ådagalägger ju icke minst, hur svårt det är att kunna överblicka den kommande tiden.

Jag kan därför, herr talman, nu nöja mig med att yrka bifall till det föreliggande utskottsförslaget. Naturligtvis kan det kanske inte vara fullkomligt i alla avseenden, utan det har även sina brister, men det innebär en så avsevärd förbättring beträffande de gamlas försörjning, och kommer att sprida glädje i så många hem, att jag för den skull livligt vill förorda bifall till förslaget.

Herr Lindström: Då jag deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottet, vill jag, herr talman, säga några ord i anledning av detsamma.

Jag kan då börja med att anknyta till vad jag yttrade i går, då vi i denna kammare behandlade vissa frågor, som rörde en bättre bostadsförsörjning åt det svenska folket. Jag sade då, att den svenska riksdagen hade en benägenhet att, när det gäller reformer till folkets fromma, ganska mycket skruva ned vad som kan göras, att hellre avancera efter futtighetens linjer än att göra ett verkligt krafttag. Ja, det felet vidlåder också det utskottsförslag, som vi i dag ha att behandla, och när jag, då det gäller de praktiska förslagen, måste ansluta mig till detsamma, är det ingalunda med helt hjärta, som jag gör det.

Den, som har någon kännning med det svenska folket, som det lever på landsbygden och som det lever i våra städer, har alldeles säkert, liksom jag, under många år haft en stark känsla av att denna reform, en förbättring av vår folkpensionering, har varit en av de angelägnaste av alla sociala reformer i detta land. Om denna fråga ha människorna kommit till en och sport, huruvida det inte snart skulle göras någonting för att bereda en någorlunda trygg försörjning för de gamla och för invaliderna. Så kom regeringens proposition. Glädjen blev stor överallt i vårt land, men nu, när vi gå att fatta besluten, måste vi konstatera, att den glädjen blir reducerad åtminstone med 30 procent, därför att förslaget, som det nu är lagt, för 30 procent av pensionstagarna icke kommer att bereda de möjligheter, som dessa tidigare ha väntat.

Beträffande det svenska folkets ställning till dessa reformkrav, kan man också hänvisa till de 44 tjocka volymer, som ligga därute i sammanbindningsbanan och som innesluta icke mindre än 968,840 namnunderskrifter. De, som satt sina namn på dessa listor, kräva en lösning av folkpensioneringsfrågan vid årets riksdag efter de linjer, som Kungl. Maj:t har uppdragit i sin proposition nr 217. Om man läser de namnunderskrifter, som härröra från de orter, som man speciellt känner till, skall man finna, att icke bara socialdemokrater

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

hava deltagit i denna opinionsyttring utan folk från alla partier och meningsriktningar. Det är en folkopinion på bred basis, som här gör sig hörd. Det initiativ, som togs av den fattige kalkarbetaren i Torbjörnstorps, har vunnit ett starkt gensvar inom hela det svenska folket, och jag tror, att riksdagen gjorde klokt i att med allvar lyssna till den mäktiga röst, som talar ur denna opinionsyttring.

När man går in på de kontroversiella punkterna i denna fråga, kommer man ganska snart fram till den uppfattningen, att det är vad som rör möjligheterna och sättet för finansieringen av reformen, som är den springande punkten. Man har försökt att med olika förklaringar överskyla det, men för mig står det icke desto mindre klart, att vi här ha en kontrovers mellan de mera välmående och skattekraftiga grupperna inom befolkningen och de mindre välmående, de som till större delen komma att få nytta av den förbättring i vår folkpensionering, som skall genomföras.

Det ligger i sakens natur och det styrkes av all erfarenhet, att en sådan konflikt, som rör ekonomiska intressen, måste bli djupgående, och att den icke kan lösas, om uti den beslutande församlingen de bättre ställda och de skattekraftiga grupperna ha en tillräckligt stark position för att med framgång kunna slå vakt om sina krav. Det har ifrån flera talare, som tillhöra det parti, som jag har den äran att vara ansluten till, pekats på att vi för vår del betrakta som förslaget största nackdel, att dyrortsgrupperingen enligt Kungl. Maj:ts förslag icke är upptagen i utskottsförslaget. Jag vill inte vidare utveckla de allmänt kända synpunkter, som tala för en sådan dyrortsgruppering, men som representant för en av landets större städer, en ort för vilken denna fråga måste vara en fråga av utomordentligt stor betydelse, vill jag i alla fall här demonstrera den bittra besvikelse, som icke så mycket jag personligen som tiotusentals människor i den staden och de övriga större städerna här i landet samt vissa stora delar av Norrland måste känna inför den vändning, som frågan nu har tagit.

Man använder som motargument, att det kostar för mycket, att det är finansieringsfrågan det hänger på. Ja, jag skall inte gå in på denna fråga — jag är för visso ingen expert på finansiella spörsmål — men jag har dock fäst mig vid att den som, när det gäller att bedöma våra statsfinansiers framtidsmöjligheter, måste ha den största överblicken och därmed också den största auktoriteten, nämligen finansministern, på sid. 217 i Kungl. Maj:ts proposition har sagt, att även under förutsättning av att hela kostnaden för pensionsförbättringen skulle uttagas på skattevägen, är reformen genomförbar, d. v. s. reformen i sådan omfattning, den från Kungl. Maj:ts sida är föreslagen.

Nu har det också gjorts invändningar av annan art, invändningar av en sociologisk anstrykning, och det är framför allt den ärade bondeförbundsrepresentanten för Örebro län, som har skjutit dessa synpunkter i förgrunden. Min ärade vän på Göteborgsbänken, som nyss jungfrutalade här i kammaren, har bemött en av dessa synpunkter, nämligen den som rörde sig om bostadsfrågans olika läge i städer och på landsbygden. Jag vill därför inte vidare uppehålla mig vid denna punkt. Men talaren på Örebrolänsbänken menade dessutom, att om man här skapade en dyrortsgruppering, som gav städerna högre pensionsbelopp, skulle risken uppstå, att folk, när de nått pensionsåldern, skulle strömma från landsbygden och bosätta sig i städerna för att åtkomma de bättre förmånerna, och detta skulle både ur statsfinansiella och allmänna synpunkter vara en olycklig utveckling.

Ja, herr talman, jag tror, att den, som hängiver sig åt dylika konstruktioner, ganska dåligt känner till den svenska befolkningens karaktär och kynne. Det svenska folket är dock i mycket hög grad ett bofast folk, som är rotat i sin

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

bygd, och när jag tänker på min egen hembygd i Dalarna, där jag mycket väl känner till förhållandena, är jag alldeles övertygad om att människorna där inte ens skulle flytta halvmilen eller milen in till Falun för att få 100 kronor mera i pensionstillägg per år, dels därför att de hava detta rotfäste på sin födelseplats och dels därför att de kostnader, som voro förenade med en sådan omflyttning, inte skulle locka dem så värst mycket. Och så få vi dessutom tänka på att det gäller gamla människor, som tillhöra de lugna och stilla i landet och som icke utan mycket tvingande skäl låta sig ryckas upp ur sin invanda miljö. Jag måste därför säga, att det argumentet från den nämnde talarens sida verkar på mig i hög grad konstruerat och verklighetsfrämmande.

Det har nu talats här ifrån olika håll om svårigheterna med att praktiskt utforma en dyrortsgruppering. Ja, vi socialdemokratiska reservanter i utskottet ha erkänt, att dylika svårigheter förefinnas, och det är också därför som vi tills vidare gett oss till fåls och anbefallt, att dessa saker utredas, undersökas och klaras upp, så att man snart nog kan utbygga, vad man i år får, med en dyrortsgruppering. Jag måste i det sammanhanget säga, att jag var mycket glad över de uttalanden, som gjordes av en ärad representant för folkpartiet från Kristianstads län, som sade, att dyrortsgrupperingen var skrinlagd *för en tid framåt* och att det gäller på detta område att se tiden an. På det hållet drager man alltså inte åt så hårt som man har gjort i yttranden från högerhåll, utan man erkänner klart och tydligt, att det är en framtidsfråga, som måste komma att anmäla sig. Jag inkasserar detta. Det är ett stort principiellt medgivande åt vår ståndpunkt, och jag hoppas, att när frågan om dyrortsgrupperingen kommer närmare sin lösning, man då skall kunna påräkna bistånd från det håll, som den nyss apostroferade ärade talaren representerar.

Det anförande, som högerns nykorade ledare höll, skall jag inte uppehålla mig vid, annat än beträffande en särskild punkt. Han underströk, att utskottsmajoriteten har ändrat avdragsbestämmelserna så, att för inkomster över 100 kronor skall man icke, som regeringen har föreslagit, draga av bara hälften, utan man skall tillämpa en avdragsregel av 70 procent. Därigenom sparar man, säger denne talare, 4 miljoner kronor, och för denna besparings skull vore det värt att göra en sådan förändring i regeringsförslaget. Jag skulle vilja fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att denna fråga inte ligger så enkelt till att den är klarad allenast genom en bestämmelse i en lagparagraf. Bedömningen av inkomsten ligger i mycket hög grad ute hos de lokala pensionsnämnderna, och om man skapar alltför starka avdragsbestämmelser, kan man inleda dessa nämnder i frestelser, vilket gör att man till sist i alla fall får fram nominella inkomster, som skapa lika stora utgifter för staten som man skulle få, om man hade en liberalare avdragsbestämmelse, som icke provocerade fram dylika frestelser. Hur det går till redan nu med avseende på dessa avdragsbestämmelser, skall jag be att få visa med ett exempel, som verkligen är strålande. Jag har råkat få se ett pensionsärende, som rör en lantbrukare i Kronobergs län; det är fråga om ett ärende beträffande förtidsinvaliditet. Vederbörande pensionssökande har en liten fastighet, och det ligger i sakens natur, att beräkningen i detta fall som i många andra fall måste ske på en höft. För att få en rättvis uppskattning av inkomsten måste man lita till pensionssökandens egen och vederbörande pensionsnämndsledamots, som hjälper honom med ansökan, omdömesförmåga och ärlighet. I det ifrågakvarande fallet hade nämnden vid avdragsposternas hopsummering gjort ett räknepfel. Pensionsstyrelsen anmärkte på detta och bad om en ny beräkning. När nämndsordföranden kom in med denna, visade det sig, att han gjort två nya räknepfel, dels summerade han fortfarande fel, och dels lade han till i stället

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

för att draga ifrån ett av de belopp, om vilka det var fråga. Situationen räddades emellertid för nämndsordföranden genom att pensionsstyrelsen efter en helt ny beräkningsgrund ifrågasatte, om icke resultatet efter alla dessa felräkningar ändå kunde anses rimligare — således det resultat, som han nu kommit fram till — än nämndens första beräkning. Det var en skillnad på ungefär 200 kronor, och pensionsstyrelsen frågade då, om det fanns någonting att erinra emot att det nya slutbeloppet, som också kunde på objektiva grunder anses vara felaktigt beräknat, fastställdes. Då svarade pensionsnämndsordföranden, och det svaret är ytterst typiskt: »Nej, naturligtvis inte! Jag tror, att vi nu kommit till en skälighet och rättvis uppskattning.» Alltså, det exempel, som jag har i dessa handlingar, visar ju, att det i många fall kan vara precis detsamma som att singla slant, att göra den där uppskattningen, och då frågar jag verkligen kammarens ärade ledamöter, om det är skäl att här pressa med en även ur andra synpunkter ganska orimlig avdragsberäkning, som uppenbarligen måste få det resultatet att man ute i landet får mera lust än man kanske hittills haft att fingra på dessa ting för att kunna komma upp till vad man anser vara skäliga inkomster för vederbörande. Och frestelsen skulle bli så mycket större, som det naturligtvis ur kommunernas synpunkt kan betyda en lättnad i vissa fall av fattigvårdskostnaderna.

I sammanhang med dessa avdragsbestämmelser skall jag be att av allt hjärta få instämma i herr Elof Anderssons kritik emot högerreservationen beträffande 40 § i det föreliggande förslaget, där man föreslår, att för de gamla pensionstagarna, alltså för dem, som fått sina pensioner fastställda efter nu gällande och tidigare gällande grunder, den avdragsfria inkomsten icke skall sättas till 100 kronor, som regeringen och utskottet föreslagit, utan till 50 kronor.

Ja, jag skulle kunna använda mycket starka ord om en politik, som tar sig sådana småskurna uttryck, men jag tror, att några starka ord icke behövas, utan att kammarens ledamöter skola förstå, att om man vill gå högerns väg härvidlag, gör man någonting, som icke bidrager till att skapa den effekt man önskar nå med denna förbättring av folkpensioneringen och som heller inte kan vara ägnad att hos människor det gäller skapa den uppfattningen, att riksdagen verkligen har tänkt på deras betryckta läge, då den har gått att ändra bestämmelserna för folkpensioneringen.

När jag trots dessa kritiska anmärkningar i alla fall kommer att rösta för den praktiska delen av utskottsförslaget, eller den *omedelbart* praktiska delen av utskottsförslaget, om jag får uttrycka mig så, är det därför, att man här nu har lagt en fast grund enligt Kungl. Maj:ts förslag med tilläggs pensioner på högst 250 kronor och en grundpension av 70 kronor. Jag tror icke det är möjligt att sänka den grunden utan att den ligger fast. Vidare tror jag, att den starka opinion, som kommer att göra sig gällande även bland de borgerliga partiernas valmän i de större städerna, kommer att göra resten. Man skall inte kunna i längden stå emot den opinionen, och man torde ganska snart stå inför uppgiften att lösa denna fråga åtminstone principiellt efter regeringsförslagets linje och på den grund — jag understryker det — som i dag kommer att läggas.

Slutligen skulle jag vilja säga även några ord till den kommunistiske representanten i denna kammare. Man kanske inte nu längre skall säga »kommunistisk», för tillfället heter det »socialistisk» — det skiftar så fort med namnbeteckningarna på det hållet. Han och hans meningsfränder borde få en allvarlig tankeställare genom denna frågas behandling. Här har man nu begärt stora pensionsbelopp och inbillat sina närmaste trogna att det gick att få dem. Man har nu ett praktiskt exempel på att det inte går så lätt, utan att man måste vandra kompromissens törnbeströdda väg, om man överhuvud taget skall komma någon vart. Det finns ett dyrbart erkännande beträffande ihålligheten i tak-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)
tiken på det hållet i nämnde talares anförande. Han säger: vi ha lättare än alla andra att planera stora anslag på papperet, anslag, som göra sig bra. Ja, det kan man nog säga, men om den ärade ledamoten vore närvarande i kammaren, skulle jag vilja påpeka för honom, att det gäller för de flesta, som finnas här, inte bara att få stora anslag på papperet, anslag som göra sig bra i agitationen, utan också att få igenom någonting, som verkligen gagnar människorna. Man kan icke lösa viktiga frågor med lyrik och med ganska lösaktiga historiska överblickar, som denne talare synes föreställa sig; man måste nog placera sig först och främst i den närvarande tiden och, för det andra, på den fasta marken, om man skall komma någonstans. För övrigt kan man fråga sig: varför har det partiet begärt så små pensionsbelopp i de olika dyrortsgrupperna som 500, 700 respektive 900 kronor, när man har möjligheter att begära hur mycket som helst, då man ju själv erkänner, att det knappast ligger någon praktisk mening bakom det man kommer fram med i sina motioner? Jag har med detta velat understryka, att den speciella löftespolitik, som man driver ifrån det hållet, är fullkomligt ohållbar, när det gäller den praktiska verkligheten, och om det tjänar något till, skulle man gärna vilja mana herrarna på den kanten att en smula skruva ned sina demagogiska ansträngningar.

Slutligen, herr talman, vill jag säga ett par ord änyo till den ärade representanten för bondeförbundet på Örebro länsbänken. I sin vida överblick, som ibland fick planetariska dimensioner, kom han också in på en hel del spörsmål, som strängt taget ligga utanför den frågas ram, som vi nu behandla. Bland annat berörde han också försvarsfrågan. Jag vill icke göra någon deklaration i försvarsfrågan. De flesta av kammarens ledamöter torde känna till var jag därvidlag står. Jag vill bara ännu en gång betona, som jag ofta förut har brukat göra, att det finns ett sammanhang mellan landets försvarsfråga och de sociala frågorna, och skall man lägga en grund för en verkligt stabil och ärlig försvarsvilja, skall man lägga den grunden med sociala reformer och åtgärder, så att människorna i landet känna, att de ha någonting att försvara, att de ha någonting att hålla sig till. Jag tror, att det skulle vara gagneligt även ur den synpunkten, om man förmådde sträcka sig så långt, som Kungl. Maj:t här har föreslagit, och även för de stora städernas och de dyrare orternas befolkning gjorde den kraftansträngning, som behöfves för att genomföra en rimlig dyrortsgruppering.

Herr Hamrin: Det är inte min avsikt att ingå på någon sorts detaljbehandling av den stora fråga, som här föreligger, och jag skall också söka att i största möjliga mån undvika ett polemiserande mot föregående talare för att därigenom åtminstone i någon mån bespara dem att taga till orda igen.

För en stund sedan erinrade kammarens andre vice talman därom, att det nu är över tjugu år sedan riksdagen fattade beslut om införande av folkpensionering i vårt land. Det är ganska intressant att gå tillbaka till den dag, då frågan diskuterades, inte minst i denna kammare. Jag ber att få erinra därom, att kammarens sammansättning då var en helt annan än för närvarande. Vi hade inte den allmänna rösträtten. De stora breda folkklasserna i landet, både arbetare och bönder, för att använda ett modernt uttryck, hade få eller inga representanter i denna kammare. Men trots en sådan sammansättning av riksdagens första kammare — och i någon mån fast inte i samma utsträckning gäller ju detta även andra kammarens sammansättning — förmådde man samla sig till en kraftansträngning, och ett betänkande låg på riksdagens bord, som praktiskt taget var enhälligt — alltså en parallell, vågar jag säga, till vad som sker i dessa dagar. Och beslutet i denna kammare om införandet av en allmän folkpensionering fattades med 111 röster mot 28 — ståtliga siffror

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

med tanke på vad jag nyss anförde. Det är också att märka, att det förslag, som då förordades av dåvarande departementschefen — det var på den tiden civilministern — motiverades med att det gällde att lägga grunden till en allmän folkpensionering i vårt land och därmed också att giva ett »kraftigt erkännande åt vikten och betydelsen i nutiden av de sociala omsorgerna». Detta förslag framlades ifrån den borgerliga vänsterns sida; det var vårt krav, som framfördes, och det var med förenade ansträngningar, som detsamma genomfördes, även om det då liksom nu fanns röster, som höjdes för minskade förmåner. Jag erinrar om detta särskilt med tanke på det ord, som i dag på förmiddagen yttrades av den nuvarande departementschefen — socialministern. Han sade, att han, för att använda hans eget uttryck, lade ett stort ord i sin mun, då han talade om att det var en stor dag. Jag instämmer till fullo i detta uttalande.

Den grund, som lades för tjugutvå år sedan, har i någon mån påbyggt och de förmåner, som då beviljades, förbättrats. Några små justeringar ha skett, och en avsevärd förbättring har ägt rum genom statsmakternas beslut 1921. Men när man nu ser tillbaka på de gångna åren, vågar jag göra gällande, att det var ett klokt beslut, som fattades. Men det var också klokt, att man då tog det så försiktigt, som man i själva verket gjorde. Det fanns då såväl som nu stämmor, som höjdes för att öka förmånerna, taga ut mera av folkets skattekraft och lägga ökade bördor på folket för att därigenom utvinna ökade förmåner. Ja, mina herrar, jag undrar överhuvud taget, om det någonsin skall bli möjligt att tillfredsställa allas krav i detta hänseende liksom i många andra, ty det ligger väl i den mänskliga naturen att framför allt söka tillvinna sig så stora fördelar och förmåner som möjligt är. Och jag skulle nästan vilja göra gällande, att precis samma argumentering, som en föregående talare här hade, när han riktade sig mot den ende socialisten i denna kammare, kunde vi ju använda emot hans förslag, d. v. s. att enligt vår åsikt skjuter detta över målet och innebär, att man skulle ta i anspråk större del av landets tillgångar än vad som för närvarande är rimligt och möjligt. Sådana resonemang på detta område, menar jag, äro fullkomligt meningslösa och diskussionerna där- om resultatlösa. Man kan sätta upp en finansminister som den allra främsta auktoriteten, och för all del låt oss göra det, men en finansminister är ju en människa, som inte kan överskåda mer än låt mig säga den allra närmaste framtiden. Det är så riktigt, som det är sagt här på sid. 12 i särskilda utskottets utlåtande nr 1, ett uttalande som, såvitt jag kan finna, göres alldeles enhälligt av utskottets ledamöter: »De rådande osäkra förhållandena, framför allt i ekonomiskt avseende, mana till försiktighet, då det gäller att uppskatta utsikterna att genom nu vidtagna anordningar trygga försörjningen för kommande generationer av invalider och åldringar.» Jag menar, att detta är alldeles riktigt, och det finns ingen, som kan stiga upp och säga, att så och så kommer det att te sig under kommande dagar. Jag skulle vilja tillägga, att det har gått tidigare att med större visshet förutsäga kommande ting i ekonomiskt hänseende, så länge inte förhållandena hade tillspetsat sig i olika hänseenden såsom nu är fallet. Jag erinrar om att vi inte ha någon valuta i världen, som på något sätt kan sägas vara beständig, och detta medför, att en blivande folkpension inte har något värde, som vi nu kunna bedöma till fullo. Jag skulle vilja säga, att en folkpension på 250 kronor kan om tio, femton eller tjuu år efter nuvarande förhållanden motsvara ett värde av 500 kronor, men det kan också hända, att en folkpension på 250 kronor inte är värd mer än 100 kronor. Ingen finansminister i detta land eller något annat land kan säga någonting om detta.

Nu resonerar man från annat håll gent emot detta argument så, att man

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

säger, att det har gått bra hittills och att alla de farhågor, som förut uttalats, ha visat sig ogrundade, och då komma de att göra så i fortsättningen också. Ja, jag vill påstå, om jag får frångå vad jag förut antydde och avge en kort replik, att det är väl ändå svenska folkets försiktighet och ekonomiska beräkningar under den gångna tiden och framför allt de stora breda folklagrens — jag tänker i främsta rummet på Sveriges bönder —, som lagt grunden till de möjligheter, som vi alltjämt ha att sörja för vårt folk och särskilt för dem som behöva stöd och hjälp av det allmänna i en eller annan form. Jag erinrar om att det förslag, som här föreligger, *också* bygger på den försiktiga politik, som vi under de gångna tiderna fört. Såvitt jag kan läsa ut av siffrorna på sid. 13, så tages här utav fondmedel, således av penningar, som redan blivit inbetalade och sparade för den allmänna folkpensioneringen, ett belopp av 38 miljoner kronor. Hade vi inte dessa sparade medel, så bleve ju tungan för dagen och kommande tider betydligt ökad.

Det finns ju också en annan uppgift här — vi känna till den förut, men det må upprepas — som ger anledning till den försiktighet, som utskottet ålagt sig. För år 1936 uppskattas antalet åldringar och invalider till 745,000 personer och år 1960, alltså inte mer än 25 år framåt i tiden, till 1,052,000 eller nära 17 procent av landets befolkning. Jag skall inte närmare utveckla vad dessa siffror innebära, men det är väl klart för oss var och en. Folkpensioneringen innebär alltså — så mycket må det tillåtas oss att säga — inte bara förmåner för de unga. Jag erinrar om dessa petitionslistor, som blivit överlämnade till riksdagens partiledare, där det heter, att folkpensioneringen enligt regeringens förslag skulle betyda en lättnad för den ungdom, som väntar på sin plats i svenskt arbetsliv. Jag skulle vilja säga till petitionärerna, att den betyder också en avsevärd tunga. Den betyder ökade bördor för de unga, som träda in på de olika arbetsfälten, och inte bara lättnader. På detta pekar just den siffra, jag nyss nämnde. Det blir ett mindre antal arbetsföra, som få försörja de över 1,000,000 invaliderna och åldringarna, än de som nu skola försörja de 745,000. Vi ha i ett annat sammanhang diskuterat den frågan. Jag vill också säga det — kanske jag får vända mig till dem som vällovligt begagnat sig av svenska folkets petitionsrätt — att jag tror inte det skulle gå så lätt om ett eller ett par år att få så många namnunderskrifter på petitionen, när man får skattsedlarna, som även för de minsta bli fördubblade. Jag undrar, om inte en och annan då börjar klia sig i håret och säga: Det där hade jag verkligen inte tänkt mig. Vi skola för övrigt tala mycket tyst om denna opinionsyttring. Jag ber dem av herrarna, som inte sett på listorna, söka upp edra hemorter och en smula granska listornas sammansättning. Jag skall inte mera gå in på den saken.

Det har också yttrats, att när andra länder förmå att i större utsträckning än vårt land och vårt folk sörja på detta sätt för sina åldringar och invalider, borde vi också kunna det. Ja, därom skall jag endast uttala, att det finns också andra länder, som gått längre än vi gjort och längre än det åberopade landet men som på grund av det ekonomiska trycket fått slå till reträtt och där många av de sociala välfärdsåtgärderna ha stannat på papperet eller i varje fall inte i hela sin utsträckning kunnat utföras i det levande livet.

Jag skall inte ge mig in på det kapitel, som herr Wohlin här var inne på, och rulla upp hur jag ser den ekonomiska framtiden eller, rättare sagt, frågan om finansieringen av de ökade utgifterna. I stort sett skulle jag vilja ansluta mig till hans uttalande i detta hänseende. Det finns även andra frågor, som måste lösas och som kräva ökade anslag, och det är alltså inte bara denna reform, som kan göra anspråk på skattekraften. Man bör därför icke allt för starkt anlita denna för pensioneringen.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Ja, herr talman, det är endast dessa allmänna reflexioner, jag har velat göra med detta inlägg i debatten. Den lilla grupp i kammaren, som jag representerar, står alltså på samma ståndpunkt, som vi gjorde, när folkpensioneringsförslaget 1913 framlades i riksdagen. Det nu framlagda förslaget beteckna vi som med hänsyn till det nuvarande ekonomiska läget förnuftigt och försiktigt avpassat, och vi ansluta oss till detsamma.

Och för att sluta med ett ord, som också fälldes vid det åsyftade tillfället för tjugutvå år sedan: Detta förslags genomförande skall för visso sprida stor och livlig tillfredsställelse inom de vidaste kretsar av vårt lands befolkning.

Herr statsrådet **Wigforss**: Den debatt, som förts här i dag, har ju från många synpunkter varit mycket stillsam, och visserligen har finansieringsplanen eller bristen på finansieringsplan i regeringens proposition blivit utsatt för kritik, men denna kritik har återigen varit av det försiktiga slag, att den i och för sig kanske inte hade erfordrat upptagande av ett meningsutbyte om saken. Men det är några ting, som yttrats, särskilt av herr Wohlin, som ändå ha förmått mig att begära ordet, och då jag i detta sammanhang kanske kan belysa ett par sidor av frågan, så skall jag, dock som jag hoppas en inte allt för lång stund, taga kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Kammaren har väl ett mycket starkt intryck av att man från regeringens sida uppfattar det avsteg ifrån regeringspropositionen, som ägt rum i utskotts-förslaget, endast som tillfälligt. Detta avsteg har ju väsentligen motiverats av att när man sträcker sig så långt i fråga om de billigaste orterna, så finns det faktiskt inte några tillgångar kvar för att öka på pensionsbeloppen på de dyrare orterna. Den ende, som i det avseendet försökt intaga en annan ståndpunkt, är ju herr Wohlin, som har omsatt motviljan mot dyrortstillägg i teoretiska resonemang. Jag skall inte här upprepa vad som tidigare sagts emot dessa resonemang. Jag tror att den väsentliga svagheten i den argumentering, som herr Wohlin framfört, ligger däri, att han låter det bästa vara fiende till det goda. När han med fullt skäl kan påpeka, att vi sakna möjligheter att exakt bestämma, hur mycket dyrare det är att leva på en ort än en annan, drar han därav den slutsatsen, att man i grund och botten inte kan göra några praktiska anordningar alls. Detta är ju en ståndpunkt, som inte ens i den teoretiska diskussionen är hållbar och som vi i praktiken aldrig velat följa.

Det herr Wohlin ytterligare på den punkten tillagt, tror jag saknar verkligt sammanhang. Det är ju möjligt, att han har rätt — jag skulle ju hoppas det, men jag får säga, att jag vågar knappast hoppas det — däri att genom de allmänna åtgärder, som han talade om, till bostadsstandardens förbättring skulle vi så småningom här i Stockholm och andra städer få en så hög bostadsstandard, att han inte såg någon möjlighet att betala de hyror, som pensionärerna skulle få lov att betala för att bo i de husen. Jag misstänker att detta är en framtidskonstruktion, som inte har mycket med det nuvarande ögonblicket att göra, och om den vore riktig får jag säga, att då måste ju den andra farhågan bortfalla, att personer, därför att de skulle få 200 kronor mera i pension, skulle vilja flytta in till Stockholm, där de inte hade någon möjlighet att få någon bostad. Detta tror jag är tillräckligt sagt om den punkten.

Sedan går jag över till frågan om finansieringen. Jag kan där i stor utsträckning instämma i det allmänna resonemang, herr Wohlin förde, och jag kan därför också instämma i det allmänna resonemang, som herr Hamrin nu senast förde. Framtiden är ytterst oviss men därför att framtiden är oviss och vi inte veta någonting om någon valutas framtid, därför att vi inte veta, hur dyrt det kan vara att leva här i Sverige om tio år

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

— det kan bli mycket dyrare eller mycket billigare — äro utskottsmajoriteten och herr Hamrin icke förhindrade att föreslå vissa förhöjningar av folkpensionerna, och det är uppenbart att det därför inte heller finns någon anledning att inte föreslå en större höjning för de dyrare orterna. Jag menar, att här är man framme, som herr Hamrin mycket riktigt uttryckte det, vid subjektiva meningar både om vad som är riktigt och rättvist och vad vi, som man säger, ha råd till.

Herr Hamrin har alldeles rätt, då han säger, att samma kritik som man från socialdemokratisk sida riktar mot utskottsförslaget, kan riktas mot det socialdemokratiska, då man säger, att det är alldeles för litet. Man tror att man har större tillgångar och alltså kan kräva högre pensionsbelopp. Jag erkänner fullt ut, att på den punkten kan man inte övertyga varandra. Man får, skulle jag vilja säga, gå mera på känn efter vad man tror att landet har förmåga att åstadkomma, och i den punkten blir det naturligtvis därför till sist i vårt demokratiska land en folkmajoritet, som i sista hand avgör, huruvida man vågar sig på det ena eller andra. En sådan folkmajoritet kan utan allt tvivel göra dumheter. Den kan besluta statsutgifter, som i längden visa sig skadliga för folkmajoriteten själv, men detta är en risk, som man får taga, om man överhuvud taget vill hålla sig med den jag skulle vilja säga mycket önskvärda lyxen av ett demokratiskt styrelsesätt. Men om man då går in på att erkänna, att man inte kan övertyga varandra, hur mycket vi ha råd till, så hindrar ju det ändå inte, att man kanske kan enas om vissa fakta, ur vilka man sedan var och en för sig kan dra olika slutsatser.

Jag skall i det fallet bara erinra om hur olika sakerna kunna te sig, när man får ett förslag ifrån ett håll och när man får det ifrån ett annat. Jag förmodar, att alla kammarens ledamöter under de sista månaderna uppbyggs av att höra, hur regeringens proposition är i högsta grad lättsinnig, därför att denna utomordentligt viktiga fråga, som heter finansieringen, icke i denna proposition ägnats mer än ett par sidor. Jag vet inte om alla kammarens ledamöter läst utskottsbetänkandet och sett, att utskottet med sin ansvarskänsla ägnat denna fråga knappt en hel sida.

Man säger, att det inte finns någon finansieringsplan i propositionen, därför att man där inte talar om precis vilka skatter, man skulle ta medlen utav, utan man endast talar om, vilka skatter det finns att välja på. Ja, nu har utskottet en liten smula begränsat området genom att i stället för att också tala om den direkta skatten nöjt sig med att tala om de praktiskt föreliggande indirekta konsumtionsskatterna, som man skulle tillgripa. Det är i grund och botten hela skillnaden utom det, om jag får säga det i förbifarten, att man avvisat en särskild pensionsskatt; jag ser med någon besvikelse, att man även ifrån de socialdemokratiska reservanternas sida har uttalat sina betänkligheter emot en sådan pensionsskatt. Jag ser detta med en viss besvikelse men samtidigt med en viss glädje, därför att både utskottsreservanterna och majoriteten ha avvisat denna pensionsskatt, delvis på grund av att den anses vara mindre rationellt anordnad och mindre överensstämmande med våra skatteprinciper. Detta måste innebära, att denna pensionsskatt är proportionell, och hela utskottet har alltså tydligen menat, att alla inkomstskatter måste vara progressiva. Men både utskottsmajoriteten och reservanterna ha där förbisett, att ett skattesystem måste bedömas som en helhet. Jag kan ta ut en proportionell skatt, men genom att där bredvid anordna en progressiv skatt göra hela systemet i hög grad progressivt. Jag kan t. o. m. ha konsumtionsskatter, som inte ens äro proportionella utan rent av regressiva, men om jag inte använder sådana skatter i allt för stor utsträckning, kan jag vid sidan därav lägga progressiva skatter, som göra att hela skattesystemet blir progressivt.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Jag tror sålunda, att hela den principiella invändningen mot en proportionell pensionsskatt bygger på oriktiga förutsättningar, men eftersom den lagts fram i den P. M., som kom från finansdepartementet, och eftersom den omnämnes i propositionen, skall jag mycket gärna erkänna, att jag inte bundit mitt hjärta vid en sådan pensionsskatt, så mycket mindre som den skulle innebära, att man skulle avsäta en särskild inkomst till en särskild utgift, vilket ju kan möta vissa betänkligheter. Jag tror nog därför för min del, att efter detta yttrande från ett helt utskott får nog den tanken falla, och den del av kostnaderna för pensioneringen, som skall tagas ut på den direkta inkomstskattens väg, torde väl få uttagas efter vanlig progressiv skala. Jag säger detta, därför att jag vill komma fram till att utskottet genom att peka på brännvinsskatten — om jag får kalla den så —, kaffetullen, tobaksskatten och eventuellt i fortsättningen en sötsaksskatt icke har givit någon verklig anvisning på en finansieringsplan, ty utskottet säger samtidigt, med all rätt, att sådana särskilda skatter i fortsättningen icke komma att vara reserverade för vissa bestämda ändamål. Det betyder, att redan vid nästa års riksdag, då förslag skall framläggas beträffande finansieringen av de ökade utgifterna för folkpensioneringen, och i ännu högre grad allt efter som åren gå, kan ingen medlem av kammaren och ingen medborgare i detta land på något vis tala om, vilka skatter som finansiera den ena eller andra utgiften. Jag förmodar, att ingen av denna kammares ledamöter skulle bli ledsen, om det visade sig, att man i nästa statsverksproposition kan finansiera de höjda pensionstilläggen utan någon höjning vare sig på det ena eller andra hållet. Om detta blir möjligt, är det alldeles uppenbart, att ingen kan säga vad det är, som finansierar de höjda pensionstilläggen.

Talet om att man skulle lägga fram en finansieringsplan för ett visst bestämt ändamål, får man sålunda taga med ganska stor försiktighet. Jag förnekar icke ett ögonblick, att när man överhuvud taget räknar med starkt stigande statsutgifter, har man skyldighet att göra klart för sig, hur dessa ökade utgifter skola kunna finansieras. Jag skall icke taga upp en diskussion om de s. k. monopolutredningarna på annat sätt än att jag vill erinra om att just erkännandet från regeringens sida, att våra skatter äro så pass höga, att det är mycket önskvärt att slippa höjningar, varit motiveringen till att regeringen sökt efter andra utvägar, även om dessa utvägar förefalla många av riksdagens ledamöter föga tilltalande.

I detta sammanhang har jag en invändning att göra gentemot försöket att avvisa användningen av direkta skatter, d. v. s. inkomst- och förmögenhets-skatter, för detta ändamål. Herr Wohlin yttrade på den punkten någonting, som föreföll ganska egendomligt. Han sade, att han fann det alldeles riktigt, att man här finansierade förbättringen av pensionerna genom konsumtions-skatter, men han tillade, att de reserver, som uttalat sig för att man skulle fördela kostnaderna på indirekta och direkta skatter, komma att få sitt lystmäte under de kommande åren, då de stigande statsutgifterna skulle framtvunga, såsom han menade, en stark ökning även av den direkta beskattningen. Vad är det för mening i att säga, att vid den tidpunkten folkpensioneringen finansieras genom höjningen av konsumtionsskatterna och de eventuella åtgärderna för ökning av barnantalet eller de ökade försvarsutgifterna skola finansieras genom den nya höjningen av inkomst- och förmögenhetsskatten? Det är väl mycket riktgigare att se alla våra skatter eller alla våra utgifter såsom en helhet och i varje särskilt ögonblick företa den avvägning, som vi finna vara den lämpligaste.

Jag har redan sagt, att man visst kan anse, att våra nuvarande skatter äro ganska höga. Men därifrån och till de slutsatser, som särskilt herr Wohlin drog av en sådan höjning, är nog steget ändå ganska långt. Han talade om

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

att om vi höja våra skatter, göra vi det svårare för våra företag att konkurrera på världsmarknaden. Det skulle väl, såsom han utvecklade saken, bero därpå, att om man höjer inkomstskatten, skulle denna på något sätt vältras över på priserna på de exportartiklar, som vi tillverka, och därigenom försvåra försäljningen av dem. Men någon sådan inkomstskatt ha vi väl knappast. Jag skulle för min del icke tro, att ett företag genom ökade priser kan taga ut en inkomstskatt, som ju faller på nettot.

Herr Wohlin antydde emellertid även en annan möjlighet, som jag inte heller tycker är mycket praktisk. Han sade, att om man höjer konsumtionsskatterna, d. v. s. gör exempelvis spriten och kaffet något dyrare, har det till följd stigande levnadskostnader, som ofta automatiskt, menade han, taga sig uttryck i stigande löner, vilka naturligtvis måste öka produktionskostnaderna. Jag tror icke, att vi ha några sådana erfarenheter från låt mig säga de sista årens höjningar av priserna på livsmedel, vilka ju icke åstadkommits bara på skattevägen utan även genom åtgärderna för jordbrukets befrämjande. Jag tror icke, att vi utan vidare skola draga den slutsatsen, att om man gör margarinet något dyrare eller om man höjer priset på bröd något, detta leder till en lönerörelse, som ökar omkostnaderna för företagen. Det rör sig här faktiskt om så små variationer i jämförelse med de omvälvningar av priser och löner, som vi för övrigt ha att göra med, att jag nästan vågar säga, att dessa mindre justeringar i levnadskostnaderna på grund av sådana skatter icke spela någon roll. Men det hindrar icke, att varje sådan ökning av levnadskostnaderna utgör en börda för dem, som skola betala skatten.

Till sist vill jag emellertid säga — och det var egentligen därför jag begärde ordet — att det icke är någon från regeringens sida, som förbiser, att det finns gränser för vad ett folk kan kosta på sig, som det heter. Icke därför att förbättrade folkpensioner skulle innebära, att man tog någonting ifrån folkhushållet och lade det utanför folkhushållet. Så tillvida får jag återigen göra en invändning mot vad herr Wohlin yttrade. Väsentligen medföra förbättrade folkpensioner utan allt tvivel endast en omfördelning av inkomsterna, såvida man icke — och det är möjligt, att herr Wohlin förutsatte det — därigenom tar ifrån de produktiva årsklasserna i en sådan utsträckning, att dessa årsklasser bli mindre produktiva än de skulle vara, om vi läte de gamla leva något sämre och lade mindre kostnader på de produktiva årsklasserna och eventuellt på de barn, som en gång skola bli produktiva årsklasser.

Det gäller här en omfördelning, men den utsträckning, i vilken de gamlas standard kan förbättras, måste vara beroende av vilken standard hela folket har. Jag förbiser icke den psykologiska sida av saken, som ligger däri, att skatter, även om de aldrig så mycket medföra endast en omfördelning av inkomsterna i samhället, alltid mötas av ett motstånd, som gör, att man måste rätta sig efter den allmänna uppfattning, som råder bland folket, och det gäller både i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatter och konsumtionsskatter. Hur långt man i det fallet kan gå och hur långt man icke kan gå, är omöjligt att generellt avgöra. Men jag vill anföra ett litet exempel.

Man säger, att vi i vårt land äro hårt tryckta därigenom, att en stor del av folkets inkomster går in till statskassan för bestridande av allmänna utgifter. Man talar vidare om att vi ha ett mycket starkt skattetryck, när det gäller inkomster och förmögenheter. Eftersom det endast är någon månad sedan den sista engelska budgeten lades fram, varvid Englands ekonomiska förhållanden mycket ivrigt diskuterades, vill jag erinra om att medan skattetrycket här i Sverige, som känt, endast till en tredjedel faller på inkomst och förmögenhet och till två tredjedelar på konsumtionen, faller det i England fortfarande, trots den förskjutning, som där har inträtt genom tullar och genom höjning

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

av vissa acciser, med något över hälften på inkomst och förmögenhet och med den mindre delen på konsumtionen. Fastän den förutvarande ledaren för det frisinnade partiet icke just nu tycks vara närvarande, kan jag icke underlåta att referera till att den redogörelse, ur vilken jag hämtar mina uppgifter och som stod införd i den stora finanstidskriften *Economist*, vilken som känt är har en liberal ledning, slutade översikten över de engelska finanserna och förskjutningen av skattetrycket med en alldeles bestämd förklaring, att det vore nödvändigt, för den händelse skatterna i fortsättningen måste höjas i England — vilket man där räknar med såsom oundvikligt bl. a. med hänsyn till ökade försvarsbördor — att låta förskjutningen gå i den riktningen, att skattetrycket lades mer på inkomst och förmögenhet och mindre på konsumtionen. Jag tror, att det ur många synpunkter skulle vara glädjande och i hög grad befrämjande för den samverkan, som ju ändå i viss utsträckning äger rum i vår riksdag, om vi hade en något starkare representation för den form av frisinne och liberalism, som tagit sig uttryck i den nyss citerade engelska tidskriften.

När man i vårt land klagat över att en så stor del av folkets inkomster går in till staten och ut igen, vill jag hänvisa till den inlägga, som utskottet, för att skaffa sig ett underlag för en ny och stor finansieringsplan, inhämtat från riksräkenskapsverket och där riksräkenskapsverket på allra sista sidan gör en sammanställning av hur stor del av den nationella inkomsten, som i vårt land tas ut i form av statsskatt och kommunalskatt — den sista siffran är måhända för lågt upptagen, och jag tror att man det sista året snarare kommer till ett något högre belopp. Jag tror, att man kan säga, att i vårt land mellan 8 och 9 procent av folkets inkomst går till staten i form av olika slags skatter. I England går icke mindre än 20 procent av den nationella inkomsten i form av skatt till staten för dess olika uppgifter. Nu är det visserligen så, att statsskatten i Sverige icke är fullt jämförlig med den engelska därför att vi ha särskilda kommunala inkomstskatter och dylikt, men det är väl ingen, som tror, att man icke i England tar ut skatter även för kommunala ändamål. Det är svårt att göra en jämförelse, men om jag till de svenska statsskatterna lägger hela kommunalskatten, finner jag, att ändå icke mer än låt mig säga 13 eller 14 procent av den svenska nationalinkomsten går till stat och kommun, under det att man i England är uppe i ungefär 20 procent.

Jag menar, att detta är en tankeställare, att man icke skall låta sig av en känsla, att vi ha det besvärligt, förmås till alltför skrämmande svartmålningar av den situation, som inträder, om på den ena eller andra punkten en förskjutning äger rum i fråga om det enskildas och det allmännas utgifter. Men likaväl som socialministern slutade sitt anförande i förmiddags i denna kammar med ett uttalande av tillfredsställelse över att man i så stor utsträckning var enig på denna punkt, vill jag sluta med att understryka, att vi alla måste vara fullt eniga om att om vi med större lätthet än man nu kan förutse skola kunna förbättra läget för de gamla och framför allt om vi, såsom regeringen hoppas, mycket snart skola kunna förbättra förhållandena även för dem, som bo i de dyrare orterna, är förutsättningen, att vi sätta vårt näringsliv på sådana fötter, d. v. s. öka vår produktion så mycket, att dessa kostnader icke behöva taga i anspråk någon större del av medborgarnas inkomster än för närvarande sker. Det är det mål, som vi allesammans borde kunna enas om, även om vi sedan komma att tvista om de riktiga metoderna.

Herr **Johanson, Karl August**: Jag skall inte mycket förlänga debatten. Jag vill endast säga några ord till herr Bärge.

Jag är inte främmande för de synpunkter, som herr Bärge framförde, och jag

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

väntade också, att han skulle anföra dem. Jag är inte heller främmande för att stora svårigheter skulle möta vid genomförandet av de lättnader, som jag ansett nödvändiga, men är det inte så, herr Bärge, att svårigheterna äro till för att övervinnas?

I övrigt vill jag säga, att herr Bärge, lika väl som jag, vet, att det inom utskottet varit synnerligen svårt att vinna resonans för de synpunkter jag framfört. Men då herr Bärge också anförde, att det fanns andra änkor än änkor efter statstjänare och att dessa icke uppbära någon pension alls, vill jag erinra om att en änka efter en befattningshavare vid statens järnvägar i de lägsta lönegrupperna erhåller en pension på cirka 616 kronor och en änka efter befattningshavare vid de enskilda järnvägarna omkring 575 kronor. För dessa förmaner har vederbörande att betala i förra fallet 90 kronor per år och i det senare fallet, om man tillämpar samma procenttal, 75 kronor per år.

Det är dessa fakta och de, jag förut anförde, som enligt mitt förmenande ställa saken i en annan dager än som framgick av herr Bärge framställning.

Herr Bergman: Med anledning av finansministerns sista yttrande ber jag att få säga ett par ord.

Finansministern kom in på den viktiga frågan om direkta och indirekta skatter och gjorde gällande, liksom också de socialdemokratiska reservanterna, att man i möjligaste mån borde undvika att lägga en indirekt beskattning till grund för finansieringen av folkpensioneringen. Man talar i detta sammanhang om »konsumtionsskatter», men man synes icke fästa något avseende vid den stora skillnad, som råder mellan de två olika slagen av konsumtion, som här kunna komma i fråga: konsumtion av nyttiga och nödvändiga varor å ena sidan och konsumtion av onödiga, onyttiga och skadliga artiklar å den andra. Skatter på de sistnämnda äro ej blott socialt oantastliga, de äro även nyttiga för alla samhällsklasser och icke minst för arbetarklassen, därigenom att de uppfostra folk till sparsamhet och därigenom till bildande av ökade tillgångar. Folkets välstånd stiger i allt större utsträckning ju flera som låta sig uppfostras på den vägen.

Farhågan, att denna uppfostran skulle bli till den grad effektiv, att de ifrågavarande skatterna ej skulle inbringa något åt staten, har Englands, Danmarks och flera andra länders exempel visat icke vara befogad. I Danmark inbringar alkoholbeskattningen, som strax före kriget lämnade ungefär 16 miljoner kronor, numera det fyrdubbla beloppet, samtidigt som likväl konsumtionen minskats i mycket hög grad. Skattesatsernas höjd har möjliggjort detta.

En sådan skatt är således både folkuppfostrande och för staten inbringande. Kan man för övrigt tänka sig en skatt, som är angenämare, så att säga, lättare att bära, än en skatt, som ingen, vilken icke själv vill det, behöver betala? Det är sådana skatter, som utskottet här ställt i utsikt: ökade skatter på sprit, kaffe, tobak o. s. v. Jag skulle för min del vilja nämna dem i en annan ordning, nämligen spriten först, tobaken sedan och kaffet sist. Utskottet har satt kaffet i andra rummet. Jag erkänner, att också kaffet kan och bör motarbetas och ersättas av mera hygieniska drycker. Men jag skulle dock vilja placera det efter de andra nyss nämnda överflödsvarorna, som säkerligen äro skadligare och därför i första rummet bära starkt beskattas.

Beträffande de jämförelser med England, som förekommit här så ofta, vill jag slutligen säga, att England just i nu förevarande avseende erbjuder ett utmärkt exempel. Den höga beskattning, som där förekommer på exempelvis spirituosa och öl, har ingen motsvarighet hos oss. Det är sant, som finansministern säger, att man i England också tar ut mycket genom beskattning av för-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

mögenhet och inkomst. Vi ha även i Sverige under de senaste åren ökat denna beskattning i hög grad, fastän vi kanske icke kommit upp till samma nivå som England. Men man måste därvid komma i håg, att det råder helt andra förhållanden i England än i Sverige. Dels har England nyligen genomgått det väldigaste krig, som det någonsin fört, vilket krävt oerhörda utgifter, som tvingat staten att till det yttersta öka anspråken på medborgarnas offerkraft. Dels är det också att märka, att i England finnas ofantliga tillgångar och förmögenheter i jämförelse med vad som finns här. Det är icke alls av någon sorts medlidsamhet med kapitalet och förmögenheterna, utan det är med tanke på den möjlighet till ökade arbetstillfällen som kapitalet ger, som man hyser betänkligheter mot en så stark skattebelastning av detsamma, att kapitalet i vårt jämförelevis kapitalfattiga land i viss utsträckning utrotas eller försöker fly sin kos. Men det är ju klart, att kapitalet bör bära sin fullt tillbörliga del av den börd, som samhället måste pålägga sina medborgare.

Vad jag nu speciellt ville framhålla är betydelsen av att man därjämte även anlitar konsumtionsskatter på onödiga, onyttiga och skadliga varor, vilka skatter även ha den fördelen, att de uppfostra folket till sobrare levnadsvanor, till bättre hälsa och livsduglighet, till större arbetseffektivitet och till den sparsamhet, varigenom tillgångar successivt kunna skapas hos breda folklager i större utsträckning än förut varit fallet. I avseende på skatteprinciperna råder ingen motsättning mellan svensk och engelsk borgerlig vänster. Men finansministern hänvisar blott till den ena sidan av engelsk beskattning, ej till den andra, som dock är lika lärorik.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu föredragna paragrafen yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock, av herr *Nerman*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att orden »sextiosju år» utbyttes mot »sextio år».

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens godkännade enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

2—5 §§.

Godkändes.

6 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

1 mom. På grund av erlagda avgifter utgår årlig grundpension med dels ett fast belopp om 70 kronor, dels ock ett efter vars och ens erlagda pensionsavgifter växlande belopp, utgörande en tiondel av avgifterna.

Om den pensionsberättigade ej påförts sju avgifter, minskas det fasta beloppet med 10 kronor för varje avgift, som felas i nämnda antal. Har han ej erlagt alla honom påförda avgifter, minskas det enligt förestående regler bestämda fasta beloppet till den bråkdel, som sammanlagda beloppet av de erlagda avgifterna utgör av det sammanlagda påförda avgiftsbeloppet.

Avgifter, för vilka äkta makar båda svara enligt 5 §, delas lika dem emellan såväl i vad avser påfört som beträffande erlagt belopp.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

Herr Bärge, Anders: Herr talman! Jag ber att ett ögonblick få fästa uppmärksamheten vid denna paragraf, trots att dess innehåll redan förut berörts under diskussionen.

Förhållandet är, att i den kungl. propositionen voro de inkomster utöver pensionen, som skulle vara avgiftsfria, satta till 100 kronor, och detta belopp är bibehållet i det föreliggande utskottsförslaget. Men för de överskjutande inkomsterna av olika slag — jag frånser nu de s. k. privilegierade inkomsterna — voro föreslagna andra avdragsregler för de pensionärer, som åtnjuta pension enligt gammal rätt, än för de nytillträdande. För de nytillträdande innebar det kungl. förslaget, att avdrag skulle ske med 50 procent av det belopp, som överstiger den avdragsfria inkomsten, för pensionstagare enligt gammal rätt föreslogs 60 procent och för samboende 75 procent. Nu har utskottet gått en genväg och föreslagit en gemensam avdragsregel, nämligen 70 procent.

Redan förut under debatten har tillräckligt vidrörts de olägenheter, som skulle följa av ett bifall till utskottets hemställan i denna punkt, och jag vill bara understryka ännu en gång, att de vinster, som man tror sig göra genom denna åtgärd, säkerligen i stor utsträckning endast äro teoretiska. Det sunda förnuftet måste säga oss, att strävan efter att bidraga till försörjning med eget arbete därigenom kommer att i väsentlig grad minskas. Får man av förtjänade hundra kronor endast behålla trettio, är det ju mycket mänskligt, om man hellre avstår från att arbeta och skaffa sig denna förtjänst än att behöva utföra ett arbete, som är värt hundra kronor, för fattiga trettio kronor. Jag har därför den bestämda uppfattningen, att de beräkningar man i detta fall gör äro missvisande.

Jag ber, herr talman, att i fråga om andra momentet av denna paragraf få yrka bifall till den av herr Bernhard Eriksson m. fl. avgivna reservationen, som återfinnes på sidan 69 under punkten 1).

Herr Bagge: Herr talman! Vi ha ju tidigare under principdebatten diskuterat denna fråga, varför det inte torde vara nödvändigt att utförligare ingå på densamma. Jag har emellertid mycket svårt att förstå, att det kan ha så stora verkningar, om man höjer avdraget från sex tiondelar till sju tiondelar — skillnaden är ju inte så stor att den psykologiska verkan kan bli avsevärt annorlunda.

I och för sig äro alla avdrag betänkliga. Helst skulle man se, att man inte behövde kräva några alls. Men så långt kan man ju inte gå av finansiella och ekonomiska hänsyn, och det är på grund av sådana hänsyn som utskottet funnit sig böra stanna vid de sju tiondelarna.

Jag vill också understryka, att med en höjning av den avdragsfria inkomsten från 50 till 100 kronor och med de privilegierade inkomsterna få dessa avdrag inte alls samma verkningar, som om vi haft de gamla inkomstgränserna kvar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Andersson, Elof*.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den ändring beträffande 2 mom., som påyrkats i den av herr Eriksson i Falun m. fl. vid 6 och 40 §§ i lagförslaget avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övertvägande ja besvarad.

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

7—39 §§.

Godkändes.

40 §.

Denna paragraf var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Den, som fått pension enligt 2 § lagen om allmän pensionsförsäkring för sig fastställd, skall efter utgången av år 1936 anses därigenom hava fått folkpension sig tillerkänd, därvid avgiftspensionens belopp alltjämt är bestämt enligt äldre regler men i stället för rätt till pensionstillägg enligt 6 § andra stycket i nämnda lag träder rätt till tilläggspension enligt lagen om folkpensionering. Därvid skall dock högsta tilläggspension vara

i ortsgrupp	I.....	300 kronor,
»	»	II..... 400 »
»	»	III..... 500 »

samt den kvotdel, efter vilken avdrag skall göras för inkomst, för den, som har gemensamt hushåll med annan vilken åtnjuter folkpension, vara tre fjärdedelar och för annan person sex tiondelar.

Påföljd enligt 9 § lagen om folkpensionering må icke beträffande dessa pensioner tillämpas med anledning av förhållande före den 1 januari 1937, i den mån påföljden är strängare än påföljd enligt äldre rätt. Ej heller må pensionstillägg i något fall sänkas endast på grund av att bestämmelserna ändrats. Från reglerna om folkpension gäller vidare det undantag, att beträffande tilläggspension, som helt eller delvis grundar sig å fastställelse av pensionstillägg före nämnda dag, den andel, efter vilken kommunbidraget bestämmas, är endast en femtedel.

(i utskottets förslag:)

Den, som fått pension enligt 2 § lagen om allmän pensionsförsäkring för sig fastställd, skall efter utgången av år 1936 anses därigenom hava fått folkpension sig tillerkänd, därvid avgiftspensionens belopp alltjämt är bestämt enligt äldre regler men i stället för rätt till pensionstillägg enligt 6 § andra stycket i nämnda lag träder rätt till tilläggspension enligt lagen om folkpensionering. Därvid skall dock högsta tilläggspension vara 300 kronor och den årsinkomst, vars uppnående utesluter från rätt till tilläggspension, 520 kronor.

Påföljd enligt 9 § lagen om folkpensionering må icke beträffande dessa pensioner tillämpas med anledning av förhållande före den 1 januari 1937, i den mån påföljden är strängare än påföljd enligt äldre rätt. Ej heller må pensionstillägg i något fall sänkas endast på grund av att bestämmelserna ändrats. Från reglerna om folkpension gäller vidare i fråga om tilläggspension, som helt eller delvis grundar sig å fastställelse av pensionstillägg före nämnda dag, det undantag, att jämte kommunen landstinget skall bidra med en sextondel av kostnaden för tilläggspensionen och att stad, som icke deltagar i landsting, skall bidra med tre sextondelar.

I den av herr *Eriksson* i Falun m. fl. vid 6 och 40 §§ i lagförslaget avgivna reservationen hade i fråga om den senare paragrafen hemställts, att första stycket däri måtte erhålla följande lydelse:

Den, som fått pension enligt 2 § lagen om allmän pensionsförsäkring för sig fastställd, skall efter utgången av år 1936 anses därigenom hava fått

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

folkpension sig tillerkänd, därvid avgiftspensionens belopp alltjämt är bestämt enligt äldre regler men i stället för rätt till pensionstillägg enligt 6 § andra stycket i nämnda lag träder rätt till tilläggspension enligt lagen om folkpensionering. Därvid skall dock högsta tilläggspension vara 300 kronor samt den kvotdel, efter vilken avdrag skall göras för inkomst, för den, som har gemensamt hushåll med annan vilken åtnjuter folkpension, vara tre fjärdedelar och för annan person sex tiondelar.

Beträffande 40 § i lagförslaget hade reservation därjämte avgivits av herrar *Bagge, Bernhard Nilsson* och *Gabrielsson*, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Linnér, Persson* i Falla och *Anderson* i Norrköping, vilka på åberopade grunder hemställt, att 40 § första stycket måtte erhålla följande lydelse:

Den, som fått pension enligt 2 § lagen om allmän pensionsförsäkring för sig fastställd, skall efter utgången av år 1936 anses därigenom hava fått folkpension sig tillerkänd, därvid avgiftspensionens belopp alltjämt är bestämt enligt äldre regler men i stället för rätt till pensionstillägg enligt 6 § andra stycket i nämnda lag träder rätt till tilläggspension enligt lagen om folkpensionering. Därvid skall dock tilläggspensionen utgå med ett belopp av 300 kronor, minskat med sju tiondelar av vad årsinkomsten må överstiga 50 kronor, och den årsinkomst, vars uppnående utesluter från rätt till tilläggspension, vara 470 kronor.

Herr Bårg, Anders: I anslutning till vad jag nyss yttrat, vilket rörde i huvudsak samma sak, hemställer jag under denna punkt om bifall till den reservation, som är avgiven av herr Bernhard Eriksson m. fl., och som återfinnes under punkten 2) på sidan 69 i utskottsbetänkandet.

Herr Bagge: Herr talman! Det är en fråga som jag skulle vilja fästa kammarens uppmärksamhet på. I denna paragraf beröres bland annat frågan om rätt till tilläggspension för dem, som vid den föreslagna nya lagens ikraftträdande äro pensionsberättigade enligt äldre rätt. Enligt utskottets förslag skall pensionstagare enligt äldre rätt komma i åtnjutande av tilläggspension enligt de föreslagna förmånligare reglerna, och därvid skall den högsta tilläggspensionen, för att kompensera den grundpension, som icke de, men de andra få, höjas med 50 kronor till 300 kronor. Äldre pensionstagare göras på det viset i viss utsträckning delaktiga av de pensionsförbättringar, som nu föreslås för de nytillkommande pensionstagarna, och det är en sak som bara är bra och som vi från vårt håll uteslutande äro belåtna med.

Emellertid innebär utskottsförslaget också, att för de äldre pensionstagarna kommer inkomstgränsen att ligga betydligt högre än för de nytillkommande pensionstagarna. Den kommer nämligen att ligga vid 520 kronor för de gamla mot 450 kronor för de nya, och på det viset komma de äldre pensionstagarna att i betydligt större utsträckning än de nytillkommande i åtnjutande av tilläggspension. Det blir på det sättet ett vidare område för dem. Olikheten i behandlingen av de äldre och nytillkommande pensionstagarna uppkommer därigenom, att genom utskottets förslag kommer tilläggspensionen för den förra kategorien, sålunda för de äldre, att bli 50 kronor högre än för de senare, men i övrigt blir det alldeles samma regler som tillämpas i fråga om tilläggspensionens storlek för båda kategorierna.

Vi ha därför ansett, att reglerna om avdrag för inkomst böra göras något strängare för de äldre pensionstagarna än för de nytillkommande. I propositionen hade man gjort på det viset, att den kvotdel, med vilken inkomsten skall föranleda avdrag, sattes högre för de gamla än för de nytillkommande pen-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

sionstagarna. Nu har utskottet gått ifrån den regeln och beräknat sju tiondelar över lag, emedan man inte velat ytterligare skärpa avdragsregeln för de äldre pensionstagarna. Vi mena nu, att det hela kunde ordnas på det lämpligaste sättet, så att för de äldre pensionstagarna bestämdes det avdragsfria beloppet såsom för närvarande till 50 kronor i stället för 100 kronor enligt utskottets förslag — för dem skulle sålunda gälla det gamla 50-kronorsstrecket i stället för det nya 100-kronorsstrecket. Det betyder, att för de äldre pensionstagarna kommer behovsprövningen att bli något strängare än för de nytillkommande pensionstagarna.

Det förefaller oss, som om detta skulle vara en i och för sig ganska rimlig åtgärd, som man inte gärna kan säga någonting om, bland annat även därför, att dessa äldre pensionstagare ju i regel slutat sin spar- och förvärvsverksamhet. Det finns därför inte samma anledning att beräkna lika hög avdragsfri inkomst för dessa som för dem, vilka ännu stå i sin krafts dagar.

Slutligen tillkommer ett annat moment. Det är, att på detta sätt skulle man under den tid, som de äldre pensionstagarna leva, åstadkomma en icke obetydlig besparing, som skulle uppgå för år 1937 till 10 miljoner kronor, och för 1940 till 7 miljoner kronor för att sedan minskas år 1950 till 3 miljoner, år 1960 till 1 miljon och slutligen försvinna år 1970, enligt de beräkningar som föreligga.

Denna besparing skulle återigen vara mycket lämplig att använda på det sättet, att man inte tar den i anspråk under åren före 1950, när man i så stor utsträckning måste anlita fondmedel, utan att man under denna tid skulle låta medlen stå inne och överhuvud taget inte använda dem. Det förhåller sig ju så, att år 1950 komma statens kostnader för folkpensioneringen enligt utskottets förslag att stiga till ett belopp, om vilket vi redan tidigare under debatten förklarat att det inte kan undgå att väcka mycket stark oro. Medan statens kostnader år 1937 beräknas till 69 miljoner och år 1940 till 87 miljoner, äro nämligen kostnaderna år 1950 beräknade till icke mindre än 119 miljoner. Ett sätt att något begränsa denna starka kostnadsstegring skulle vara, att man gör större avsättningar till folkpensioneringsfonden än vad kommittén har förutsagt eller, med andra ord, att man under tiden intill 1950 inte tar i anspråk så mycket av fondmedel som utskottet beräknat.

Jag skall inte gå in på några närmare detaljer i denna del — det kanske bara trötta kammaren utan att leda till några ytterligare resultat. Jag har allenast velat föra fram detta och inte minst velat ha det till kammarens protokoll, emedan jag tror att var och en, som sätter sig in i detta förslag, måste medge, att det är rimligt, klokt och förståndigt.

Jag ber, herr talman, på grund av vad jag nu anfört, att få hemställa, att 40 §, första stycket, måtte erhålla den lydelse, som finnes angiven i den reservation till utskottets betänkande, som är avgiven av mig m. fl.

Herr Andersson, Elof: Herr talman! Med hänvisning till den kritik, som jag för en stund sedan tillät mig rikta gentemot det förslag, som föreligger i den av herr Bagge nyss utförligt berörda reservationen, tillåter jag mig vädja till kammaren att godtaga utskottets förslag i denna punkt, till vilket jag yrkar bifall.

Herr Bårg, Anders: Jag beklagar, herr talman, att herr Bagges anförande måste föranleda mig att säga något om den här föreliggande högerreservationen.

Herr Bagge förklarade nyss, att den, som verkligen satte sig in i dessa för-

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

hållanden, måste erkänna, att det av högern föreslagna sättet att skapa jämlikhet mellan pensionstagarna enligt äldre rätt och de nytillkomna pensionsstagarna innebar den klokaste lösningen av denna fråga. Förhållandet är ju, att man redan i den kungl. propositionen sökt skapa jämlikhet, och på det sättet, som avdragsreglerna där voro uppställda, hade man nått fram till, som det synes, rättvisast möjliga resultat. Genom att avdragsreglerna ändrats för de äldre pensionstagarna från sex tiondelar till sju tiondelar och för de nytillkomna pensionstagarna — vilka senare herr Bagge i sin jämförelse nyss alldeles glömde bort — från fem tiondelar till sju tiondelar, har denna fråga blivit ovulen i jämförelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit. Men inte nog med detta, utan den, jag höll på att säga, på ett bestickande sätt framställda olikheten mellan pensionstagargrupperna i fråga om de högsta inkomstgränserna, på vilka tilläggspension skulle utgå, har, såvitt jag kan finna, av herr Bagge felaktigt tolkats. Det är ju så, att de äldre pensionstagarna här tillförsäkrats ett pensionstillägg på 300 kronor, under det att pensionstagarna enligt den nya lagen skulle få 250 kronor. Detta högre tillägg för de äldre pensionstagarna är ju motiverat därmed, att de nytillkomna pensionstagarna skulle få sig tillerkänd en grundavgift på 70 kronor. Var och en, som enligt den nya lagen betalat minst sju årsavgifter, är nämligen berättigad till en grundpension på 70 kronor, och dessa 70 kronor äro ju avdragsfria. Om man lägger dessa 70 kronor till de 450, som är maximum för de nytillkomna pensionstagarna, kommer man upp till 520 kronor för de nya såväl som för de gamla pensionstagarna.

Det teoretiskt riktigaste sättet att härvidlag skapa jämlikhet hade ju varit, att man höjt de äldres avgiftspensioner med detta belopp, men det kunde lämpligen inte ske. Därför lade man höjningen i stället på tilläggspensionerna, men realiter blir ju resultatet detsamma. Under sådana förhållanden kan det yrkande, som herr Bagge framställt, inte anses skapa jämlikhet, utan i stället skapa en olikhet mellan de äldre och nytillkommande pensionstagarna, som säkerligen ingen önskar.

Jag hemställer därför, herr talman, att kammaren icke måtte godkänna högerreservationen i denna punkt. Den skulle leda till raka motsatsen mot vad reservanterna själva påstå sig ha åsyftat.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Endast några få ord i anledning av vad herr Bärge nyss yttrade. Han nämnde i början av sitt anförande, att den uppgift, som herr Bagge lämnade, att de äldre pensionstagarna fingo avdrag med sex tiondelar, inte skulle vara riktig, utan att avdraget höjts från fem tiondelar till sju tiondelar. Men det är ju faktiskt på det sättet, att avdragskvoten varit sex tiondelar enligt den gamla pensionslagen, och alltså är denna uppgift från herr Baggens sida riktig.

Vidare vill jag nämna, att ifall man gör en undersökning, finner man, att den i vår reservation föreslagna regeln inte har så våldsamma verkningar för de äldre pensionstagarnas del som man skulle kunna tro, när man hör det resonemang som här föres. Beträffande alla, som inte ha mer än 50 kronors inkomst, blir situationen densamma vare sig man tar reservationen eller utskottets förslag. En manlig pensionstagare, som har låt oss säga 5,000 kronors kapital inestående på bank och får 5 procents ränta på detta, skulle få ett par eller tre kronor mindre enligt den socialdemokratiska reservationen än enligt utskottets förslag. För närvarande skulle en sådan pensionstagare enligt den gamla regeln få 195 kronor i tilläggspension, enligt utskottets förslag skulle han få 265 kronor, enligt den socialdemokratiska reservationen 262 kronor 50 öre och enligt högerreservationen 230 kronor. Den av oss föreslagna regeln verkar sålunda inte så kolossalt kraftigt som man skulle kunna tro, och en

Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)

sådan pensionär får enligt reglerna i högerns reservation i alla fall sitt pensionstillägg ökat från 195 kronor till 230.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det har aldrig varit tilltalande att fastställa undantagsbestämmelser för vissa kategorier, när det gäller folkpensioneringen, särskilt inte när det gäller de äldre. Mot detta har man riktat anmärkningar såväl ute bland folket som i riksdagen. Genom ett bifall till herr Bagges reservation skulle en sådan undantagsbestämmelse införas, och försöker man se efter, hur detta förslag i verkligheten skulle komma att tillämpas, finner man, att det inte heller kommer att verka så rättvist.

Det är ju så, att inkomster av olika slag skola upptagas i inkomstberäkningen. Jag tar som exempel en gammal orkeslös och icke arbetsför man, som åtnjuter en inkomst i form av sjukkasseunderstöd på, låt mig säga, 150 kronor om året och som bor i egen stuga. Bostadsförmånen uppskattas till 60 kronor, och med de 150 kronorna i inkomst från sjukkassan, har han alltså en sammanlagd inkomst på 210 kronor. Skulle då endast 50 kronor vara avdragsfria, skulle av det återstående beloppet, 160 kronor, räknas bort 70 procent, d. v. s. pensionen skulle minska med 102 kronor. Hans pension skulle följaktligen nedsättas till 200 kronor. I ett sådant fall — och många gånger blir det så för dessa gamla — tror jag att man måste säga sig, att bestämmelserna icke verka synnerligen rättvist, utan att man snarare kan få intrycket av hård behandling av just de äldre pensionstagarna.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bårg, Anders: Herr talman! Jag vill endast begagna tillfället att rätta ett missförstånd.

Jag tror, att det skall framgå av protokollet, att när jag riktade en anmärkning mot herr Bagge i vad det gällde hans redogörelse för avdragsreglerna, så yttrade jag, att herr Bagge hade uraktlåtitt att tala om, att för de *nyttillkommande* pensionstagarna var avdraget höjt från av Kungl. Maj:t föreslagna fem tiondelar till sju tiondelar.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande paragrafen yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) att paragrafen skulle godkännas med den ändring beträffande första stycket, som påyrkats i den av herr Eriksson i Falun m. fl. vid 6 och 40 §§ i lagförslaget avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna paragrafen med den avfattning av första stycket, som förordats i herr Bagges m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse vara med övervägande ja besvarad.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets förslag till förordning om invalidunderstöd.

Godkändes.

*Lagförslag om folkpensionering m. m. (Forts.)**Utskottets hemställan i punkten A.*

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i avseende å författningsförslagen.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 34 § lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 31 med förslag till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder;

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 32 med förslag till lag angående tillägg till lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbets tvister; samt

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 33 med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 8 § strafflagen.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av särskild folkräkning;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1935/1936 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m.;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av arbetstiden för viss statsanställd personal jämte i ämnet väckta motioner;

nr 159, i anledning av väckt motion angående utredning rörande behovet av viss underordnad personal vid våra sjukvårdsanstalter m. m.;

nr 160, i anledning av väckta motioner angående Svenska lantmännens kvarnförenings skuldförhållanden; och

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen och i propositionen nr 249 gjorda framställningar om anslag till avbetalning å statsskulden; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1935 ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatt å förmögenhet för år 1935; och

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande viss ändring av den mellan Sverige, å ena, samt Det Förenade Konungariket Storbritannien och Norra Irland, å andra sidan, den 15 maj 1933 avslutade handelsöverenskommelsen.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.55 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 5 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Anmälades och bordlades
statsutskottets utlåtanden:

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till arbetsdomstolen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till domstolen för ekonomiska stridsåtgärder; samt

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kostnader i anledning av avtal med främmande stat om handräckning i beskattningsärenden;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Amerikas Förenade Stater träffad handelsöverenskommelse; samt

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 251 angående vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.; ävensom

sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets memorial nr 3, angående ersättning åt personal, anlitad av utskottet.

*Lagförslag
om ungdoms-
fängelse m. m.*

Föredrogs ånya första lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ungdomsfängelse m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

Genom en den 11 mars 1935 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 200, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ungdomsfängelse,
- 2) lag om ändring i 2 kap. strafflagen och
- 3) lag om ändrad lydelse av 15 § strafflagen för krigsmakten.

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

I detta samband hade utskottet till behandling förehåft en av herr *Henrikson* m. fl. i anledning av propositionen väckt motion, nr 565 i andra kam-maren.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

a) att riksdagen, med förklaring att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten införda, med 1—3 betecknade förslag till lagar i nu ifrågavarande äm-nen;

b) att den i ämnet väckta motionen, i den mån den icke kunde anses be-svarad genom utskottets hemställan under a), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, samt

c) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast låta verkställa omarbetning av gällande lagstiftning an-gående tvångsuppfostran till närmare överensstämmelse med det genom före-varande proposition framlagda förslaget till lag om ungdomsfängelse.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Öhman*, *Löfgren*, *Velander*, *Wijkström*, *Nilsson* i Antnäs och *Wallerius* av angivna orsaker yr-kat, att riksdagen måtte besluta, att, med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utred-ning och därpå grundat förslag till en lagstiftning, som i nära an-slutning till nuvarande uppfostringssystem i ett sammanhang reglerade behandlingen för fostran och utbildning av unga lagöverträdare i åldern från 15 till 21 år.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! I den för jämnt ett kvarts sekel sedan utgivna första delen av professor Thyréns berömda arbete »Principerna för en strafflagsreform» behandlades, jämte straffsystemet vid den typiska brottsligheten, även vissa fall av atypisk samhällsfarlighet, vilka krävde sär-skilda åtgärder från samhällets sida.

Sålunda framhöll Thyrén, att utsikten att genom straffet förbättra en brotts-ling är jämförelsevis stor i fråga om unga, outvecklade personer, och att detta utgör ett starkt skäl för att låta den uppfostrande synpunkten behärska sam-hällets reaktion mot brottslingar i detta stadium, så att straffet inom vissa gränser rent av förvandlas till uppfostran. De betänkligheter, som i fråga om äldre brottslingar kunna yppa sig mot en övervikt av den uppfostrande sidan med dess ofta långvariga frihetsberövande, gälla i vida mindre mån om de min-deråriga. Ett viktigt erfarenhetsskäl för att just i fråga om unga brottslingar använda det medel, som är verksamast för individens rättande, ligger däri, att de mest utpräglade kroniska äldre brottslingarna oftast redan i sin tidiga ungdom tydligt nog genom brott eller vanart lagt sin samhällsfarlighet i da-gen. Lyckas det då att genom uppfostran bortarbeta de bland de minder-åriga befintliga brottslingsanlagen, har man därför i det väsentliga tillstoppat själva källan i samhället för kronisk brottslighet för den närmast följande ti-den. För att lösa den viktiga uppgiften i kampen mot brottsligheten att in-skränka recidivismen, är därför ett av de främsta medlen att — enligt regeln *principis obsta*, »stå emot i början!» — söka utrota ungdomsbrottsligheten, varigenom långt mera kan vinnas än med långa straff och interneringar vid mognare år. Och vad kostnadssynpunkten beträffar, kan det med sanning sägas, att det belopp samhället lägger ut på välberäknade åtgärder mot ung-domskriminaliteten tar samhället igen med ränta genom minskade förluster och utgifter på grund av kriminaliteten några år senare bland de vuxna.

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

Denna Thyréns argumentering för en särbehandling av ungdomliga förbrytare hade närmast avseende på ungdomar i åldern 15—17 år. Men den kan med samma styrka göras gällande i fråga om den närmast högre ålderskategorien, 18—20-åringarna.

Åtta år senare, i november 1918 — det var under herr Eliel Löfgrens justitieministertid — upptogs ungdomsbrottsligheten till utredning i hela dess vidd med resultat att tillkallade sakkunniga år 1922 — alltså för tretton år sedan — avgåvo ett betänkande, vari uppfostringstanken fick tillämpning på unga förbrytare ända fram till 21-årsgränsen.

När ett förslag i denna riktning nu underställts riksdagen, har efter förebild från Danmarks berömda nya strafflag, den föreslagna uppfostrande behandling, vartill vissa unga förbrytare skulle dömas, konstruerats såsom ett straff och kallats ungdomsfängelse, en straffform vilken framför allt utmärkes därav att någon tidslängd för straffet icke utsättes i domen, utan behandlingens varaktighet blir beroende av dess framgång.

Att samhällets reaktion mot dessa brottslingar kallas för straff och icke för uppfostran motiveras närmast därav, att enligt gällande strafflag 18-årsåldern utgör den straffrättsliga myndighetsåldern. Det anses ur allmänpreventiva synpunkter vara önskvärt, att det ordentligt säges ifrån, att här har begåtts ett allvarligt brott, mot vilket samhället reagerar genom ett straff. Vid verkställigheten tryckes däremot straffsynpunkten helt i bakgrunden, och man inriktar sig uteslutande på åtgärder för individens utbildande till en livsduglig och laglydig medborgare. Bland åtskilliga praktiska skäl för denna konstruktion kan särskilt nämnas det, att vårt tvångsuppfostringssystem för minderåriga i åldern 15—17 år är behäftat med åtskilliga brister, som icke i en hast kunna avhjälpas. Med hänsyn till det trängande behovet av en rationalisering av samhällsinsatserna mot 18—20-åringarna har det därför varit bäst att giva detta problem en självständig och fristående lösning utan avvaktan på en reform av tvångsuppfostringsinstitutet för åldern 15—17 år.

Vad som är av alldeles särskilt stor betydelse för det nya institutets lyckosamma resultat är, att det uteslutande kommer till användning på just de personer, för vilka det är avsett. Första lagutskottet har i detta avseende gjort ett enligt min mening förtjänstfullt förtydligande av lagtexten i 1 § andra stycket genom det uttryckliga framhållandet, att en förutsättning för ådömande av ungdomsfängelse är, att det finns anledning antaga, att den brottslige är i behov av och mottaglig för sådan fostran och utbildning, som avses med ungdomsfängelse. Denna straffform är icke avsedd för dem, som på grund av medfödda anlag äro att betrakta som oförbätterliga, utan för dem som på grund av ogynnsamma miljöinflytelser förts in på brottets bana men som kunna räddas åt samhället genom omplantering i annan miljö och genom en fast och human ledning. Från anstalten måste alltså hållas borta undermåliga element och psykopater och andra med kriminella anlag, vilka skulle töva ett ogynnsamt inflytande på sina kamrater utan att själva kunna göras till nyttiga medborgare. Tills andra lämpligare anstalter kunna anordnas för dessa grupper av kriminell ungdom, få de stanna i de fängelser vi för närvarande ha.

Såsom jag redan antytt, är tiden för kvarhållandet å den anstalt för utbildning i jordbruk och hantverk av olika slag, i vilken de unga brottslingarna skola intagas, icke beroende av brottets beskaffenhet. Däremot gäller att till ungdomsfängelse dömes allenast vid medelsvåra brott — icke vid sådana som ej förtjäna strängare straff än böter eller där det räcker med villkorlig dom, och icke heller vid sådana, som påkalla ett mångårigt straffarbete.

Sex reservanter i utskottet, därav hälften jurister, ha vänt sig mot att enligt lagförslaget skilda principer skulle komma att tillämpas beträffande ungdom-

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

liga förbrytare i åldern 15—17 resp. 18—20 år, i det att tvångsuppfostran skulle bibehållas för den yngre kategorien. Reservanterna önska enhetliga bestämmelser för alla lagöverträdare i åldern 15—20 år. Jag läser deras reservation så, att de anse det föreliggande lagförslaget innehålla förbättringar, som även bort komma tvångsuppfostringsinstitutet för de yngre åldersklasserna till godo; det sägs nämligen att olikställigheten i behandlingen av äldre och yngre skulle vara till de senares nackdel. Jag har redan anfört några skäl varför enligt min mening en viss olikställighet bör råda mellan brottslingar över och under den straffrättsliga myndighetsåldern 18 år. Jag vill ytterligare erinra kammaren om att innevarande års riksdag, på förslag av Kungl. Maj:t med anledning av en riksdagsskrivelse från förra året, ytterligare skärpt denna straffmyndighetsgräns genom en lagändring som går ut på att domstolarna beträffande brottslingar under 18 år äga efter omständigheterna ned-sätta straffet hur lågt som helst. Däremot är jag fullt ense med reservanterna i att tvångsuppfostringsinstitutet beträffande 15—17-åringarna tarvar en reform. Men detta har observerats även av utskottsmajoriteten, vilken ju under punkt c) föreslagit skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t med begäran om lagstiftningens omarbetning — en begäran till vars realiserande jag är i hög grad intresserad att medverka. Men frågan är: Bör i avbidan på denna utredning, som svårligen kan bli färdig till nästa riksdag, om den sammankopplas med ett komplex andra reformfrågor, den nu föreslagna lagstiftningen angående ett bättre omhändertagande av åldersklasserna 18—20 år anstå? Jag skulle betrakta detta som en stor olycka. Här kan göras och bör göras ofantligt mycket för att förbättra strafflagstiftning och fängvård beträffande både yngre och äldre brottslingar än 18—20-åringarna, och även beträffande denna åldersklass återstår åtskilligt att göra utöver vad som föreslås i den kungl. propositionen. Men är det klokt att begära allt på en gång?

Under mitt arbete med frågan om reformer på straffsystemets och fängvårdens områden — reformer som hittills beklagligt försummats under det kvartsekel utredningen angående en allmän strafflagsreform pågått utan att dock vinna sin avslutning — har jag kommit till den uppfattningen, som jag vet delas av straffrättsvetenskapens målsmän här i landet, att enda möjligheten är att framgå med partiella reformer. Bara i fråga om straffsystemet och straffverkställigheten föreligger en hel serie av trängande reformkrav, vilka enligt Kungl. Maj:ts förordnande den 20 april 1934 äro under utredning i avsikt att framföras successivt till partiell lösning, men vilka skulle i hög grad fördröjas, om man krävde deras lösning i ett sammanhang. Och dock ingripa de alla mer eller mindre i varandra, varför det vore mycket lätt att med reservanterna säga, att »därest önskvärd konsekvens i lagstiftningen skall vinnas», så böra lagändringarna träda i kraft samtidigt. Men för min del bestrider jag det statskloka uti resonemanget, att vi icke nu böra vidtaga en åtgärd för att åt samhället rädda 18—20-åringarna, därför att vi icke äro färdiga med de förbättringar som böra vidtagas med dem som äro under 18 år eller över 20, eller därför att även beträffande 18—20-åringar andra åtgärder återstå än de som föreslås i den nu behandlade propositionen.

När jag tänker på de utmärkta resultat man uppnått på Søbysøgaards ungdomsfängelse nere i Danmark, när jag tänker på de hurtiga, ambitiösa och duktiga unga män, som den utmärkta anstaltsledningen där skapat av den brottsliga ungdom den fått till vård och utbildning, och så hör resonemanget att vi böra vänta några år med denna reform för att göra några andra reformer på samma gång, så kan jag inte undgå att finna det upprörande, om vi skulle genom ett uppskov med lagstiftningen med berätt mod lämna den ena åldersklassen av vilseförd ungdom efter den andra ohulpen, fastän vi ha i

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

vår hand ett medel att hjälpa den. Det gäller här levande människor och inte bara paragrafer. Även om det skulle verka inkonsekvent på några jurister att man räddar dessa åldersklasser åt sig själva och åt samhället, samtidigt med att man förbereder andra lagar för att rädda andra, så vill jag varmt vädja till kammaren att bifalla utskottets förslag.

Herr Löfgren: Herr förste vice talman! För att kanske ifrån början en smula dämpa intrycket av herr justitieministerns slutord vill jag poängtera att reservanterna stå på precis samma principiella ståndpunkt som utskottsmajoriteten, så till vida som vi lika väl som utskottsmajoriteten vilja främja det mål, som propositionen förfäktar, nämligen att så skyndsamt som möjligt få till stånd en behandling i form av uppfostran för de något äldre ungdomar — kategorien 18—21-åringar — som dömts till straff. Men vi anse, att det framlagda förslaget — det kan inte hjälpas, att jag först kommer in på en del principiella invändningar för att sedan övergå till de praktiska — har lösryckt en del ur ett större sammanhang, vilket måste beaktas, om man skall komma till en rationell lösning även beträffande delen.

Som straffform är det föreslagna ungdomsfängelset på obestämd tid främmande för hela vårt straffsystem i övrigt. Som form för uppfostran återigen är det lösryckt från varje sammanhang eller åtminstone från ett organiskt sammanhang med det uppfostringssystem, som redan tillämpats här i Sverige för lagöverträdare i åldern 15—18 år.

Jag har precis samma uppfattning som straffrättsprofessorerna och herr justitieministern, och jag tror att jag i handling har visat, att jag ansluter mig till den uppfattningen, att vi icke kunna vänta på allmänna reformer, vare sig på processrättens eller straffrättens område, utan vi få gå fram på de partiella reformernas väg. Men, herr justitieminister, är det inte så, att det är ett erkänt karaktistikum för en partiell reform, att den får lov att någotsånär hålla sig inom ramen för den nuvarande rättsordningen? Detta kan man, som jag nyss anmärkte, knappast säga, att det föreliggande förslaget gör.

Emellertid är det därtill en annan sak, som gör, att jag trots allt behjärtande av propositionens syfte med gott samvete kan och måste yrka på ett uppskov. Jag gör nämligen gällande, att det i själva verket inte alls bör bli något uppskov, om man följer reservanterna, då det gäller vidtagandet av de praktiska åtgärder, som lagförslaget åsyftar. Då jag anser mig böra något närmare utveckla skälen för min ståndpunkt, beror det icke bara på att jag nu sysslat med denna fråga i lagutskottet utan också därpå att jag, som herr justitieministern omnämnde, var den, som lämnade direktiven för den utredning rörande ungdomsbrottsligheten, som föreligger i sakkunnigbetänkandet av 1922. Men jag försäkrar herr justitieministern att den omständigheten, att 1922 års betänkande icke gick efter de linjer, som ligga till grund för det nu föreliggande förslaget om ungdomsfängelse, icke på något sätt prejudicerat mitt ståndpunktstagande till det senare.

Det kan emellertid vara av intresse, eftersom herr justitieministern åberopade den allmänna strafflagskommittén och särskilt professor Thyréns yttrande, att nämna, att vid den tidpunkt, då frågan hänsköts till de s. k. 1922 års sakkunniga, förelägo en hel del skrivelser med reformförslag, både ifrån fångvårdsstyrelsen och ifrån riksdagen, som även berörde delar av det problem vi nu syssla med. I en skrivelse föreslogs, att man skulle höja straffbarhetsåldern från 15 till 16 år. En annan skrivelse gällde frågan om man skulle laga så, att de, som intagits i ungdomsfängelse på viss tid, skulle erhålla en lämpligare behandling, och framför allt att det skulle tillses, att de finge eftervård, d. v. s. att de inte skulle släppas alldeles vind för våg när de blevo fria ur fän-

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

gelset. Dessutom förelågo en del andra förslag, och alltihop skickades till professor Thyren och strafflagskommittén. Sedan de sett på materialet, förklarade de, att vad vi behöfve var en utredning om ungdomsbrottsligheten och dess bekämpande överhuvud. Men dessa problem kunde icke ses isolerade, utan borde behandlas i ett sammanhang. Så kom denna utredning till stånd, vilken närmast gick ut på att få prövat, huruvida icke en utsträckning av uppfostringsförfarandet till åldersklasserna över 18 år borde företagas. Man tänkte då närmast på 20-årsgränsen och icke på 21-årsgränsen. De sakkunniga fingo intet annat direktiv än att de skulle se de olika frågor, som remitterades, i ett större sammanhang i syfte att undersöka, huruvida icke i vidare omfattning »uppostran kunde komma i stället för straff», såsom saken uttrycktes i statsrådsprotokollet. Det var de direktiv de fingo.

Herr justitieministern har själv anfört, vilket tydligt framgår även av papperen, att det är den danska lagstiftningen om ungdomsfängelse, som tagits till förebild för regeringens förslag. Det kan därför vara av intresse att litet grand i största korthet jämföra det danska systemet och dess ursprung med det svenska lagförslaget och den utveckling, som hos oss föregått detsamma.

I Danmark har man alldeles som hos oss sedan länge haft anstalter för tvångsuppostran av ungdom, dels för vanartiga och dels för 15—18-åringar, som begått brott. Det är mest kommunala anstalter, men även statliga centralanstalter finnas. Men förutsättningarna för tillämpningen av detta system äro helt andra än hos oss. I Sverige är det domstolen, som dömer till ett bestämt straff, och sedan ersättes det efter domstolens förordnande med vård på uppfostringsanstalt. I Danmark är denna åtgärd däremot av helt administrativ natur. Domstolen sysslar inte alls med den saken, utan det är statsåklagarna, som besluta sig för att i lämpliga fall icke alls väcka åtal, och i stället förordnas administrativt om vård på uppfostringsanstalt. I Danmark finnes alltså en sådan åtalseftergift, som justitieministern har tänkt sig få införd även hos oss och som givetvis kan vara en god sak.

I Danmark har emellertid precis som hos oss differentieringen på skyddshemmen varit mycket dålig, särskilt på de kommunala hemmen, så att både psykopater, födda brottslingstyper och andra undermåliga element hopblandats med i grund och botten hyggliga pojkar, som endast till följd av dålig omgivning och andra omständigheter kommit på villospår och som med en lämplig behandling kunde förbättras.

Det var dessa företeelser, som den nya danska strafflagen av år 1931 beaktade. De danska lagstiftarna erkänna själva, att de icke hunnit reformera utefter hela linjen, men de togo i tu med ungdomsbrottsligheten i årsklasserna 15—21 år efter mera rationella linjer. Även 18—20-åringarna kommo med och man skapade en enhetlig lagstiftning om ungdomsfängelse. De psykopatiska fallen sammanfördes i en anstalt för sig och likaså de arbetsovilliga. För de relativt bättre element, som ansågos vara mottagliga för fostran och yrkesutbildning, infördes just denna straffform med namnet ungdomsfängelse. Jag vill understryka detta för att därmed göra klart, att det icke fallit den danska lagstiftaren in att för tillgodonjutandet av ungdomsfängelsets välsignelser draga upp en viss åldersgräns, utan när det konkreta fallet indikerar dess användning, kan dömas till ungdomsfängelse för alla i åldern mellan 15 och 21 år. En sak för sig är att åtalseftergiften användes just för de yngre årsklasserna, så att de i stället vanligen komma på uppfostringsanstalt, medan det är de något äldre, som dömas till ungdomsfängelse. Men även åtskilliga 17-åringar och till och med en och annan 16-åring ha ådömts detta straff.

Vid införandet av ungdomsfängelse i Danmark var det särskilt två anledningar som spelade in. Först och främst framträdde, särskilt då man tog

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

med 18—21-åringarna, behovet av ett verkligt domstolsavgörande, som inte förekommit tidigare, när det gällde uppfostran. Vidare syntes den nödiga differentieringen i annat fall svår att genomföra i den brokiga samlingen av särskilt kommunala uppfostringsanstalter.

Vid första lagutskottets besök i Danmark, vilket jag tyvärr inte kunde vara med på — jag var emellertid där nere tidigare — höll riksadvokaten Goll ett mycket intressant föredrag, i vilket han framhöll just vad justitieministern påpekade, nämligen att det nya ungdomsfängelset på Fyen, som utskottsledamöterna då besågo, icke var avsett för de födda förbrytarna, för efterblivna och psykopater utan för »raske drenge» av normal läggning, som endast på grund av miljö och andra omständigheter kommit in på brottets bana. Emellertid har man svårt att därmed förena verba formalia, åtminstone de uttryck, som användas i den danska strafflagen, där det heter, att till ungdomsfängelse skall dömas en viss grupp av ungdom, till vilken i främsta rummet höra de, som ha »förbryderiske Anlæg». Den definitionen tycks icke stämma alldeles med den tillämpning, som man givit lagen i praktiken. Han uttryckte sig också så, att han tyckte det var bra, att lagen gjort ungdomsfängelset till en korrektionsanstalt utanför tvångsuppfostringssystemet. Här kommer jag till det, som jag särskilt vill stryka under. »Det bör», sade han, »bestämt hållas utanför tvångsuppfostringssystemet, så länge tvångsuppfostran icke i långt högra grad än nu är fallet genomsyrats av principen om differentiering av allumnerna efter deras biologiska kvaliteter men i stället alltjämt hållit sig till de traditionella moraliska kriterierna.» Det var sålunda allenast denna *brist* hos det danska uppfostringssystemet och icke systemet i och för sig, som han ansåg avgörande för ungdomsfängelsets företräden.

Bristen på differentiering framträder, det skall erkännas, också här i landet mycket starkt. Man har haft så liten känsla för det oriktiga i att blanda ihop olika element på uppfostringsanstalterna, att förra årets riksdag genom ändringen av barnavårdslagen till och med beslutade att arbetsvilliga och sedeslösa pojkar i åldern ända upp till 21 år kunna vårdas gemensamt med i grund och botten hyggliga pojkar i åldern 15—17 år. Även svårt psykopatiska fall förekomma på Bonaanstalten tillsammans med normala.

Emellertid är det inte riktigt så, som herr justitieministern antydde, att detta visserligen är ett område, som vi ha försummat, men att det icke bör hindra oss från att gripa oss an med förbättringar på ett annat område. Man har nämligen gjort åtskilligt för att avhjälpa de ifrågavarande missförhållandena. Vid 1932 års riksdag tillsattes en utredning med uppgift att granska skyddshemmen i olika avseenden. Särskilt har den utredningen till syfte att vinna mera mångsidig yrkesutbildning och bättre uppdelning av elevmaterialet med hänsyn till ålder, sinnesbeskaffenhet och yrkesintressen. Alltså pågår här en utredning, som avser att råda bot på just de brister, som riksadvokaten i Danmark påtalade. Bland den mängd utredningar, som pågått alltsedan man började syssla med problemet om ungdomsbrottsligheten i hela dess vidd, som det hette, förekommer också en utredning så att säga vid sidan om. Den avser att undersöka vad som bör göras med de pojkar, som sitta i den gamla sortens ungdomsfängelser. Inom parentes sagt är det lätt att blanda ihop begreppen här, när man läser utskottets betänkande, ty ibland är det fråga om den nya typen och ibland om den typ, som vi redan ha, ungdomsfängelser i vilka ynglingar upp till 20 år avtjäna straff och undergå en särskild behandling. När det gäller dessa, ha åtgärder för en lämplig eftervård ansetts trängande, och den sakkunnige, landshövding Hagströmer, som utrett frågan, har nu avgivit ett förslag, enligt vilket de två nuvarande ungdomsfängelserna i Uppsala och Gävle skulle ersättas med ett. Även andra reformförslag, låt vara kanske icke

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

tillräckligt genomgripande, ha framlagts. Frågan har alltså tagits upp och varit föremål för övervägande. Denna fråga är icke heller så oviktig, ty hur vi än besluta om den nya typen av ungdomsfängelse, kommer den institutionen att användas för högst omkring en tredjedel av alla fall. Den alldeles övervägande delen av de ynglingar, som dömas för brott, kommer att hänvisas till de gamla ungdomsfängelserna.

Vi ha således där två utredningar i, jag skulle vilja säga, olika ändar av problemet. Båda kunna inverka på fördelningen mellan olika anstalter och därmed även på anstaltsbehov och anordningar vid den alldeles särskilda anstalt, som skulle användas för det nu föreslagna ungdomsfängelset. Den en gång bebådade propositionen om själva anstalten har icke framlagts. Den togs tillbaka i går, efter vad jag sett i en tidning. Visserligen ha vi inom utskottet fått ett korrekturavdrag, där konturerna till en sådan anstalt, som skulle kosta åtskilligt över 2 miljoner kronor, dragas upp. Men jag frågar: är det så säkert, att denna anstalt, såsom det föreslås i propositionen, utslutande bör inrymma 18—21-åringar? Nej, det är visst icke sagt. Utskottsmajoriteten förordar nämligen en skrivelse med begäran, att enahanda bestämmelser som de nu föreslagna, rörande ungdomsfängelse, skola gälla även för årsklasserna 15—18-åringar. Men det är icke så givet, att dessa yngre endast i ringa utsträckning få ungdomsfängelse, på samma sätt som skett i Danmark, eftersom där de yngsta årsklasserna i så stor utsträckning bli föremål för åtalseftergift och således icke alls komma i fråga till ungdomsfängelse.

Så är det en annan sak. Om man, som också utskottsmajoriteten gör, går ut ifrån, att det skall vara enhetliga grunder för utbildningen — och även vi se utbildningen som det huvudsakliga, oberoende av vad man kallar den — så frågar man sig: Varför skulle inte dessa nya anstalter kunna ordnas lika bra som de statliga utbildningsanstalter, som redan existera inom det befintliga uppfostringssystemet? Ja, inte vet jag. För två reservanter inom utskottet har ordet »fängelse» i detta sammanhang varit så motbjudande, att de trots det föreslagna ungdomsfängelsets karaktär av en strafform velat få namnet utbytt mot tvångsutbildningsanstalt. Och utskottsmajoriteten vill visserligen ha kvar beteckningen straff men anser ändå, att »den anstalt där de dömda skola intagas bör givas en sådan benämning, att dess egenskap av utbildningsanstalt ingår i allmänhetens medvetande».

I själva verket, mina herrar, förhåller det sig nog så, att alla som på nära håll ha sysslat med detta spörsmål ha svårt att föreställa sig annat, än att en utsträckning av särbehandlingen av de unga till högre årsklasser bör ske i form av en utbyggnad av den nuvarande tvångsuppfostringen. Jag yppar ingen hemlighet om jag säger, att denna slutsats kunde man nog dra av diskussionen i lagutskottet på ett tidigare stadium. På denna uppfattning byggde också 1922 års sakkunnigbetänkande. Det ville liksom den nya danska lagen stadga enhetliga regler för behandlingen av alla unga lagöverträdare, med fördelning mellan olika anstalter efter ålder och utvecklingsgrad — det är deras uttryck — men de avvisade tanken på ungdomsfängelse i lagförslaget mening. Nu vill jag inte säga att vad som gällde 1922 bör gälla nu, men det kan ju vara av ett visst värde att veta vad de sakkunniga då sade. De yttrade att varje form av obestämd straffdom är förbunden med hart när oöverkomliga svårigheter, då det gäller att i fråga om vissa åldersgrupper inpassa densamma i ett straffsystem, som i övrigt blott känner bestämda straffdomar. De sakkunniga anföra en del exempel på olägenheter, vilka man sedermera sökt avhjälpa i det nya förslaget, och tillägga att de ingalunda förbisett de principiella invändningar, vilka framstälts mot varje form av obestämd straffdom, men då införandet av detta institut för unga förbrytare redan av lagtek-

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

niska skäl synts vara uteslutet, funno de sakkunniga det icke behöfligt att närmare behandla sagda invändningar. I förbigående kanske bör nämnas, att en av dessa sakkunniga var herr Lindqvist i Halmstad, som nu tillhör utskottsmajoriteten, och en annan av dessa var professor Kinberg, som deltagit i utarbetandet av det på andra linjer vilande regeringsförslaget av i år. Vi skola emellertid inte så mycket åberopa vad som hände 1922; det har hänt åtskilligt sedan dess. Vad är det då som har inträffat beträffande denna sak?

Frågan var uppe i en proposition vid 1924 års riksdag, och då uttalade sig regeringen i princip för en utbyggnad av Bonasystemet i syfte att ta hand om de äldre ungdomarna, således efter de linjer som 1922 års sakkunniga hade anvisat. Av statsfinansiella skäl ansågs det emellertid ogörligt att begära anslag till de anstalter som voro nödvändiga. De hade icke kostnadsberäknats av de sakkunniga, och riksdagen hade ingen möjlighet att kalkylera kostnaderna. Ja, så resonerade man den gången. Strömkantringen kom först efter ett första lagutskottsutlåtande vid 1934 års riksdag. Då hade motionsvis gjorts yrkande om att ta upp detta mycket omtalade 1922 års förslag. I anledning härav satte sig första lagutskottet — som jag tycker tämligen i onödan, då det ju var fråga om en enskild motion — och författade ett vidlyftigt principbetänkande, där man utdömde både utsträckningen av tvångsuppfostran och, med profetisk blick, också den då ofödda tanken på obestämt straff. Lagutskottet, med herr Lindqvist som reservant, tyckte nämligen att det var obilligt att beträffande de något äldre ungdomarna låta en långvarig tvångsuppfostran träda i stället för ett kortvarigt frihetsstraff. Detta måste, menade utskottet, innebära en straffskärpning som knappast skulle överensstämja med allmän rättsuppfattning. I år erkänner utskottsmajoriteten, som vi se på sid. 18 i betänkandet, att samma betänkligheter kunna anföras även mot den nu föreliggande propositionens förslag att döma till ungdomsfängelse på relativt obestämd tid, 1—4 år, för en måhända mycket obetydlig förseelse. Dock anser utskottet numera bristerna i det kortvariga tidsbestämda straffet vara så stora, att en »särbehandling» även av brottslingar i åldern 18—21 år är motiverad (observera att här talas det om »särbehandling» och icke om särbehandling, nödvändigtvis betecknad såsom straff).

För bedömande av utredningens och propositionens värde är det av stort intresse att iaktta vilken verkan som 1934 års utskottsutlåtande, och det riksdagens uttalande som följde därpå, ha haft på den senare behandlingen. Om herrarna se på sid. 9 i årets lagutskottsbetänkande skola ni finna, vilka skäl de sakkunniga åberopat för att gå just denna väg i stället för att tänka sig en utbyggnad av Bonasystemet. Efter att ha erinrat om riksdagens beslut år 1934 förklara de, att de »i sakens nuvarande läge» icke ville förorda en utsträckning av tvångsuppfostringsförfarandet. Det var alltså en politisk konsideration som grund för sakkunnigutlåtandet — ett moment som sedan gick igen i kriminalistföreningens diskussion i frågan. Justitieministern liksom de sakkunniga syntes därefter icke ha annat val, ty de stöta ju på denna klippa i 1934 års lagutskottsutlåtande: sillen måste komma tillbaka i kapprock för att överhuvud bli äten, och här ha vi just denna kapprocksklädda sill.

Och dock är skillnaden mellan att gå den ena eller andra vägen icke endast av formell art. I verkligheten förhåller det sig så, att om lagförslaget hade byggts på 1922 års sakkunnigas grundtanke, så hade det kommit att innebära en reglering av hela området av ungdomsbrottslighet. Särbehandlingen hade kommit till användning under samma förutsättningar för äldre och yngre, och fördelningen mellan skilda anstalter hade skett efter olika individers mentalitet och utveckling, låt vara att även åldern utgjort en faktor att räkna med i denna fördelning. Hur det ställer sig vid en jämförelse mellan det nya ung-

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

domsfängelset för de äldre och tvångsuppfostran för de yngre framgår av reservationen, och jag vill inte ta upp tiden med att närmare ingå på den saken.

Justitieministern påpekar med rätta, att någon skillnad måste det kanske vara mellan äldre och yngre. Ja, men inte i bakvänd ordning, så att en yngre person dömes till ett bestämt straff som sedan förvandlas, medan en äldre inte dömes till annat straff än en viss behandling, som faktiskt innebär en risk att få sitta 1—4 år. Förresten, de som nu dömas till ungdomsfängelse kunna ju räkna ut, att i stället för ett obetydligt straff — kanske bara böter, det kan man inte så noga veta, eller någon månads fängelse — riskera de att få sitta ända till fyra år. Å andra sidan kan en som kunnat räkna med ett eller flera års straffarbete slippa undan med ett eller annat års ungdomsfängelse, beroende på hur han sköter sig. Detta hänger ihop med att användningen av ungdomsfängelse är satt i relation till minima och maxima i lagens olika paragrafer och inte till vad brottet har förskyllt i det aktuella fallet, som nu är fallet med tvångsuppfostran. Den som åter inte hunnit fylla 18 år och blir dömd till mer än två års straffarbete måste avtjäna sitt bestämda straff, även om han eljest varit fullt kvalificerad — om jag så får kalla det — för att åtnjuta ungdomsfängelse.

I ett straffsystem som vårt — om jag nu skall se frågan ur straffrättslig synpunkt — är denna vaga anknytning till lagens strafflatituder i stället för till det straff som skulle ha ådömts i det aktuella fallet, det för vår rättssuppfattning kanske mest främmande draget i denna lagstiftning. Någon relation mellan brott och straff, helst då det gäller fullvuxna människor, borde väl dock upprätthållas. Det minsta man därvidlag kunnat begära för att bringa ungdomsfängelse i anslutning till både straffsystemet och de nuvarande reglerna för tvångsuppfostran hade varit att reservera ungdomsfängelse för en kategori av medelsvåra brott, som skulle till exempel ordinärt ha medfört straffarbete upp till 2 eller säg $2\frac{1}{2}$ år i det konkreta fallet. Därest man omräknar straffarbete till fängelse efter den vanliga beräkningsgrunden av två mot ett skulle man i så fall ha hållit sig inom lagförslagets minimum och maximum och samtidigt fyllt det praktiska behovet. Ty det praktiska behovet — och detta erkännes även i motiveringen till förslaget — existerar inte annat än just för de medelsvåra brotten. Den danska lagen har åtminstone gjort gränserna något snävare, ty under det att lagen i vårt land skulle komma i tillämpning så snart fängelse *kan* ådömas, fordrar den danska lagen att straffarbete skall kunna ådömas för att ungdomsfängelse skall kunna användas. Men, invänder nu justitieministern, som jag redan antytt, i motiveringen sägs det uttryckligen att ungdomsfängelset icke är avsett för vare sig de mycket svåra brotten eller de obetydliga förseelserna. Ja, det är gott och väl, men varför då inte ge lagtexten ett motsvarande innehåll? Jag frågar mig för övrigt, huruvida våra domstolar och åklagare äro rustade för att rätt tillämpa dessa nymodigheter på ett något så när enhetligt sätt. Frågan är så mycket svårare, som man inom utskottet var ganska oviss om, huru de direktiv i första paragrafen, som utskottet självt varit med att dra upp, skulle uttolkas; och klarheten ökas icke för domstolarna genom det förhållandet, att direktiven för tvångsuppfostran av de yngre ha ett helt annat innehåll än de allmänna direktiven för användande av ungdomsfängelse.

Man hänvisar till förundersökningen, och det är klart att man beträffande denna måste få till stånd ett nät av undersökningsorgan. Men även detta tar tid, och våra åklagare — detta sagt med all aktning för de nyblivna regenererade landsfogdarna — skulle, fruktar jag, få det ganska svårt, åtminstone i början, att utan enhetlig ledning följa med i galoppen, då det gäller att få till stånd en tillfredsställande förundersökning. I de större städerna ha vi

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

ett ganska väl ordnat förundersökningssystem, men knappast ute på landsbygden.

Jag skall snart sluta, men jag måste beröra även en annan sida av saken. Vi ha talat om de kortvariga straffen, som komma i fråga att utbytas mot ungdomsfängelse. I fjol rekommenderade lagutskottets majoritet reformer i verkställigheten av de *långa* bestämda straffen i stället för att vid grövre brott döma 18—21-åringar till tvångsutbildning på obestämd tid. Det är också en sak att taga fasta på, och där ha vi en fast grund att bygga på, nämligen de ungdomsfängelser, som vi redan ha. Utskottet ansåg då det viktigaste vara att se till, att de som sitta inne på lång tid i våra vanliga ungdomsfängelser få en bättre vård och eftervård. Denna ståndpunkt har utskottet nu lagt åt sidan och stoppat in även de högsta maxima i denna ungdomsfängeslag. Detta samtidigt som utskottet släppt sina betänkligheter mot att en person i 20-årsåldern, som skulle ha dömts till ett kortare straff, i stället får åratals tvångsarbete. Jag erkänner villigt att de kortvariga frihetsstraffen äro en betänklig sak, och gud vet om man inte helt och hållet på något sätt får utmönstra dem, framför allt när det gäller förvandlingsstraffen, som justitieministern ju är mycket intresserad av. Men man kan inte, synes det mig, rimligen råda bot härpå genom att faktiskt mångdubbla straffet för en i och för sig obetydlig förseelse. I själva verket få vi komma ihåg, att i dessa mål fungerar domstolen i två egenskaper. Den fungerar som domstol, och som sådan utsätter den straff, men när den förordnar om användning av utbildningsanstalt eller uppfostringsanstalt eller vad man vill kalla det, så fungerar den däremot som barnavårdsnämnd eller ungdomsskyddsnämnd. Om man vill att domstolen skall utöva båda funktionerna, så tror jag att de skilda sidorna också på något sätt böra komma till uttryck i avgörandet. Även om det inte är skrivet i domen, så bör en bedömning av det konkreta fallet förekomma vid sidan av förordnandet om tvångsutbildning.

Nog tycker man, att en dylik anordning även för de äldre ungdomarna mycket väl kunde inlemmas i det nu gällande tvångsuppfostringssystemet. I Danmark användes *samma* anstalt för mera »normala» element, vare sig de äro under eller över den kritiska gränsen av 18 år, så snart de skola undergå ungdomsfängelse. Jag tycker att utskottsmajoriteten — och även justitieministern är inne på samma resonemang — ställer hela saken på huvudet, när den på sid. 19 om Bonaanstalten säger, att där även vårdas särskilt besvärliga element från skyddshemmen, och att denna sammanblandning av de två kategorierna inte är lämplig. Ja, det är just felet, att riksdagen har varit med om en lagstiftning, som har möjliggjort en dylik sammanblandning. Det är allt skäl att rätta till denna olägenhet, och det håller skyddshemsutredningen på med. Men bara därför behöver man inte skapa en helt ny straffform just för de mera normala. Och särskilt galet är det, om man från denna nya »normalanstalt» vill utestänga dem, som rätteligen borde höra dit.

Det är med hänsyn till vad nyss anförts, som de mest sakkunniga inom det sociala området anmärkt mot lagförslaget, att detta skulle omöjliggöra kommunikation mellan anstalterna för yngre och äldre lagöverträdare samt mellan anstalt och skyddshem. Justitieministern har bemött det, och på sidan 15 i utskottsbetänkandet är hans bemötande refererat. Han har bemött det på ett sätt, som om det närmast vore fråga om att överflytta de oförbätterliga från Bona och de andra skyddshemmen till det förträffliga ungdomsfängelse, som vi nu skola få. Men detta är det ju inte alls fråga om. Tvärtom är det utslutningen av t. ex. 17-åringar, som eljest skulle ha passat in i de element, vilka komma till ungdomsfängelse, som anmärkningen gäller.

Jag har förut påpekat, att det var fjolårets lagutskott och riksdagsbeslut,

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

som bragte den föreliggande frågan ur sina tidigare gängor. I realiteten torde justitieministern lika gärna ha sett en utbyggnad på Bonasystemet, bara han fått även 18—21-åringar in under detsamma. Jag kan inte rannsaka hans hjärta och njurar, men jag föranledes till detta omdöme genom vad som står i propositionen och dess sätt att citera de yttranden, som ha förekommit. Det är i själva verket endast genom att likställa de båda linjerna som jämn-goda, som justitieministern kunnat såsom sina anhängare räkna också det övervägande antal av de på området sakkunniga, som direkt uttalat sig mot ungdomsfängelse och för en utbyggnad av Bonasystemet. Till de speciellt sakkunniga räknar jag statens inspektör för fattigvård och barnavård, Bonastyrelsen, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet m. fl. Särskilt poängterar socialstyrelsen, som i princip är för förslaget, att »knappast tillräckliga skäl föreligga för uppdelning i en högre åldersgrupp och en lägre sådan med olika behandlingsformer. Det vore därför ett önskemål, att man med tiden kunde nå fram till sammanförande i en enhetlig lag av samtliga bestämmelser vid brottsfall av ungdom i åldersklasserna 15—21 år. Med en sådan enhetlighet», fortsätter socialstyrelsen, »skulle måhända också ernås bättre möjligheter för en differentiering av fostringsförfarandet.»

Någon vikt bör väl också tillmätas den omständigheten, fastän den blir för varje år allt mindre, att lagrådet enhälligt föredragit en utbyggnad av det nuvarande systemet framför lagförslagets väg. Tre av lagrådets ledamöter ha utan vidare avstyrkt förslaget efter en ingående kritik av dess för det nuvarande straffsystemet helt främmande karaktär och befarade verkningar. Den återstående ledamoten har subsidiärt kunnat gå med på själva anordningen ungdomsfängelse men det endast under villkoret, att dess användning mera anslöte sig till det konkreta fallet, bättre uttryckt: relationen mellan brott och straff. Ja, det är ungefär detsamma, som jag nu också har sökt att framhålla.

Vad som sagts om behovet av en enhetlig, sammanhängande lagstiftning för all ungdomsbrottslighet, gäller naturligtvis, vare sig man går fram efter vad vi för korthetens skull kunna kalla Bonalinjen eller den nu föreslagna. Men om jag i valet mellan de två huvudlinjerna, utveckling av uppfostringssystemet eller ungdomsfängelse, föredrager den förra, så beror det till mycket stor del därpå, att tvångsutbildning icke är straff, och att det särskilt för de något äldre kan behövas en utsagd brottsbedömning, måhända ett utsättande av straff för att få en naturlig och fast begränsning av de fall, som komma under särbehandlingen i stället för tidsbestämt straff. I fråga om de äldre ungdomarna har också i propositionen framhållits betydelsen av att straff utsättes. Ja, men blir det verkligen så med Kungl. Maj:ts förslag? Är det inte fast hellre så, att straffkaraktären fördunstar i en dimma, då inte någon som helst konkret straffmätning kommer i fråga? Ja, nog tycker jag det, men man kan kanske se saken på olika sätt.

Utskottsmajoriteten har givit det bästa belägg för att den levererade kritiken inte alldeles saknat befoget genom att förorda en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om att bestämmelserna rörande tvångsuppfostran för de yngre måtte bringas i överensstämmelse med de nya principerna. Härmed komma vi in på frågan om det skall bli längre uppskov, om man går reservanternas väg eller utskottsmajoritetens. En sådan enhetlig lagstiftning, som även utskottet begär, är inte gjord genom ett penndrag. Det hjälper inte att bara sticke in siffran 15 i stället för 18 i första paragrafen i lagen om ungdomsfängelse. I en enhetlig lag för alla torde också böra göras vissa skiljaktigheter emellan äldre och yngre; däri ger jag justitieministern alldeles rätt. För de yngre, men grovt vanartiga, torde omhändertagande för längre tid kun-

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

na motiveras, även om brottet är mycket obetydligt. Gränsen uppåt kan också vara skäligen vid, ty de åtnjuta ju ändå nedsatt straff. För de äldre, fullt straffmyndiga, för vilka tiden är mera dyrbar — och det var ett mycket starkt skäl för 1934 års lagutskott, att folk kanske skulle komma att få sitta i ungdomsfängelse vid 26 eller kanske 27 års ålder, — kan man och bör man göra gränserna snävare för tillämpligheten av ungdomsfängelse. Även själva det yttre anstaltsbehovet blir naturligtvis olika, därest man räknar med större eller mindre klientel. Skillnaden blir kanske inte så värst stor, men någon blir den nog.

Vad skulle sålunda hindra, att vi alla enades om en skrivelse av det mera preciserade innehåll, som angives genom reservanternas förslag, som går ut på att kammaren måtte besluta att, med avslag på Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och därpå grundat förslag till den lagstiftning, som — nu kommer det! — »i nära anslutning till nuvarande uppfostringsystem i ett sammanhang reglerar behandlingen för fostran och utbildning av unga lagöverträdare i åldern från 15 till 21 år». Om reservationen bifalles, blir tidsförlusten, enligt vad jag kan se, ingen eller högst obetydlig. Något förslag om själva anstalten föreligger inte ännu, och lagförslaget avses inte bli satt i kraft — jag vet inte, om detta ingick i justitieministerns referat, men så är det ju — på viss tid utan vid den obestämda tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämmer. Det kan enligt min mening heller inte vara möjligt och rimligt, att det sättes i kraft utan att lagstiftningen även för de yngre lagts om på sätt som också utskottsmajoriteten har förordat.

Jag slutar med att säga, att syftet med lagförslaget är det bästa, och justitieministern är värd allt erkännande för det initiativ, han tagit, men det kan inte hjälpas, att förslaget rör sig så att säga i mitten av en tänkt utvecklingslinje utan att ha fast anknytning till någon av ändarna. Genom att vänta få vi se resultatet av den pågående skyddshemsutredningen. Vi hinna vidare få närmare klarhet om de nya anstalter och anordningar, som obestriddligen behövas och som under lång tid ha varit under utredning beträffande det övervägande antal unga lagöverträdare, som dömas till bestämda straff. Vi kanske t. o. m. få en glimt av justitieministerns bebådade lagförslag om åttelseftergift och villkorlig dom, som måhända rentav hjälper till att avfolka hans ungdomsfängelser, redan innan de kommit till stånd. Men även om allt detta inte kan komma på en gång och det inte kan begäras, att allt detta skall bli färdigt i en handvändning, så skall man väl ändå hinna att få till stånd en sammanhängande, enhetlig linje, som gör, att bestämmelserna för de unga lagöverträdarna i olika årsklasser byggas på fastare grund. Jag kan inte se, att någon skada lides genom ett sådant tillvägagångssätt. Inte ens herr justitieministerns prestige bör taga någon skada av en sådan utgång, med det sinne, han har för realiteter. Och det är verkligen en realitet av betydande värde, att ett enhälligt lagutskott utan några falska prestigehänsyn lagt sitt fjolårsytttrande åsido samt uttalat sig för en snar positiv lösning av den viktiga frågan.

Jag yrkar bifall till den av herr Öhman m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Herr Löfgrens resonemang överensstämmer teoretiskt i viktiga delar med justitierådet Bagges mycket beaktansvärda yttrande i lagrådet. Båda hysa sympati för en enhetlig reglering av samhällets ingripande mot ungdomliga förbrytare från 15 till och med 20 år. Men praktiskt råder en mycket betydande skillnad till justitierådet Bagges favör, i det att Bagge förklarar, att om den uppfattning, varåt han givit uttryck, icke skulle vinna beaktande, han med hänsyn till angelägenheten av

Lagförslag om ungdomsfängelser m. m. (Forts.)

att de kortvariga frihetsstraffen för unga förbrytare i största möjliga utsträckning ersättas av en behandling i uppfostrande syfte, icke anser sig böra utan vidare avstyrka att det framlagda förslaget lägges till grund för lagstiftning, varefter Bagge föreslår vissa detaljändringar i lagförslaget. Jag betraktar alltså justitierådet Bagge såsom ett stöd för regeringens proposition. Han önskar tydligen en positiv lösning i år.

Hade herr Löfgren varit justitieminister och framlagt ett förslag med ett enhetligt uppfostringssystem för ungdomliga brottslingar i åldern 15—20 år, så skulle jag ha gjort som Bagge. Jag skulle ha försökt få en ändring i förslaget i överensstämmelse med min särmening, så att skillnad gjordes vid behandlingen mellan förbrytare över och under straffmyndighetsåldern 18 år. Men lyckades jag inte i det avseendet, skulle jag inte taga på mitt ansvar att för denna i grunden ganska formella olikhet störta justitieminister Löfgrens förslag, som ju dock i allt väsentligt gav detsamma som mitt. Jag skulle nöja mig med att försöka få en garanti för att inte olämpliga element överflyttades från de yngres uppfostringsanstalt till de äldres. Jag skulle finna det orimligt, om jag, bara för att herr Löfgren inte vill kalla samhällets ingripande mot den äldre gruppen för straff eller för ungdomsfängelse, med berätt mod skulle vålla ett uppskov med reformen så att, som jag nyss uttryckte det, årsklass efter årsklass av de unga män, som av ogynnsamma yttre förhållanden letts in på brottets bana, skulle på grund av uppskov med lagstiftningen tillspilloges, fastän samhället kunde ha räddat dem. Jag är ledsen, att herr Löfgren inte vill visa samma generositet emot ett förslag, mot vilket han dock i sak inte kunnat göra någon allvarlig erinran. Det är en doktrinarism, som synes mig stå fjärran ifrån realiteter. Den är för mig ganska oförståelig hos en man med herr Löfgrens ofta dokumenterade realistiska patos för en god rättsordning.

Jag kan för egen del gå ett långt stycke på vägen herr Löfgren till mötes. Jag anser det eftersträvansvärt att så småningom vinna en enhetlig överledning av anstalterna för båda åldersgrupperna och en möjlighet att överflytta vissa individer från den ena anstalten till den andra. Detta hindras inte på något sätt genom antagande av det nu föreliggande lagförslaget, men det bör beaktas dels vid organiserandet av anstalterna, varvid nästa års riksdag, om allt går väl, kommer att medverka i alla detaljer, dels vid den utredning angående tvångsuppfostringsinstitutets reformering, som jag efter erhållet bemyndigande av Kungl. Maj:t vill sätta i gång så snart riksdagen har antagit den nu föreliggande propositionen. Jag kan t. o. m. vara med på en förutslutningslös undersökning om de båda institutens eventuella framtida sammansmältning efter nödiga reformers genomförande beträffande tvångsuppfost-
ran.

Herr Löfgren citerade nyss ett yttrande av danske riksadvokaten August Goll, nordens främste kriminalist, ett yttrande, som jag gärna vill uppläsa i ett sammanhang. Goll säger: »Jag kan inte underlåta att göra den anmärkningen här, att det har varit en lycka för ungdomsfängelset, att det, såsom repres-sionsåtgärd, av lagen resolut har hållits helt utanför tvångsuppfostringsinsti-tutet. Och det bör enligt min övertygelse» — detta läste herr Löfgren upp — »hållas bestämt utanför detta, så länge tvångsuppfostringssystemet inte, i långt högre grad än nu, är genomsyrat av principen om gallring och uppdel-ning av skyddslingarna efter dessas biologiska kvaliteter, utan i stället fort-sätter att hålla sig till de traditionella, moraliska kriterierna: hänsynen till lagöverträdarens förmodade 'förhårdelse' och hans brottsliga kvantiteter.» Den situation, som Goll sålunda skildrar, är alldeles densamma som för närvaran-de råder hos oss beträffande bristerna i tvångsuppfostringsinstitutet, varför

Lagförslag om ungdomsfängelser m. m. (Forts.)

jag anser, att vi helt kunna inkassera Golls auktoritet till förmån för propositionen.

Herr Löfgren åberopade vidare som stöd för sin ståndpunkt, att den danska lagstiftning, som tjänat till förebild för förslaget till lag om ungdomsfängelse, sträcker sig över hela området av ungdomsbrottslighet från 15 till 21 år. Det har icke fallit den danske lagstiftaren in, sade herr Löfgren, att för tillgodonjutandet av ungdomsfängelse uppställa en åldersgräns vid 18 år. Denna uppgift är riktig så till vida, att det i Danmark formellt finns möjlighet att ådöma jämväl brottslingar under 18 år ungdomsfängelse. Efter de erfarenheter, som man har gjort i Danmark under de år denna lagstiftning varit i tillämpning, använder man sig emellertid numera inte av möjligheten att döma ungdomar under 18 år till ungdomsfängelse. På samma sätt som det skulle komma att ske enligt det föreliggande svenska förslaget användes alltså i Danmark ungdomsfängelse endast beträffande årsklasserna från och med 18 till och med 20 år, och jag kan tillägga, att enligt riksadvokaten Golls åsikt, som han har meddelat mig, borde i den danska lagen ha inskrivits den 18-årsgräns, som finns i det svenska förslaget och som numera iakttages i dansk praxis.

Herr Löfgren åberopade i en historik de sakkunniga från 1922, som hade förklarat, att det mötte oöverstigligen lagtekniska hinder att genomföra en straffomväxling på obestämd tid och att bland dessa sakkunniga befunnit sig professor Kinberg och herr Lindqvist i andra kammaren. På detta behöver jag bara svara herr Löfgren, att den kungl. propositionen har visat, att det var ett misstag. Det var icke lagtekniskt oöverkomligt. Detta har herr Kinberg accepterat i sakkunnigutlåtandet, och det har herr Lindqvist accepterat i första lagutskottets yttrande över propositionen. Vidare sade herr Löfgren att lagutskottet 1934 hade uttalat åtskilliga betänkligheter, som herr Löfgren utförligt citerade. Men, herr Löfgren, ingen av dessa betänkligheter delas ju av herr Löfgren, och de delas ju inte av propositionen. Dem kunna vi alltså lämna åsido.

Slutligen citerade herr Löfgren 1934 års sakkunnigutlåtande. Där yttrade de sakkunniga, att i sakens nuvarande läge ville de inte föreslå tvångsuppfostran, utan de gingo in för detta speciella institut. Ja, den auktoriteten behöver herr Löfgren inte åberopa mot mig. Jag kan instämma däri, att i sakens nuvarande läge kan det inte vara tal om tvångsuppfostringsinstitutet, men man kan mycket väl efter en reform av detta institut, som jag sade, taga under övervägande, huruvida någon sammanjämkning framdeles skall kunna åvägbringas.

Så skulle jag vid åberopandet av auktoriteter på den ena eller den andra sidan vilja erinra om att den kungl. propositionen har på sin sida den svenska kriminalistföreningens styrelse, som innehåller de mest auktoritativa och intresserade kriminalister här i landet och där den av herr Löfgren åberopade statens inspektör för fattigvård och barnavård ensam kom i minoritet.

Herr Löfgren frågade: Äro våra åklagare och domstolar rustade för att på ett något så när enhetligt sätt tillämpa den nya lagstiftningen? Jag svarar, att det är alldeles tydligt, att varje ny lagstiftning av så genomgripande natur som denna, kommer att ställa vissa krav både på åklagare och domstolar, men här för får man väl inte rygga tillbaka, när det gäller att genomföra en betydelsefull och genomgripande reform. I detta speciella fall vill jag nämna, att det är tänkt att förfara på alldeles samma sätt som man gjort i Danmark, där riksadvokaten ständigt övervakar tillämpningen av ungdomsfängelset. Motsvarande funktion bör här i landet tillkomma justitiekanslern med vilken underåklagarna böra stå i ständig rapport. Även om det helt naturligt kommer att

Lagförslag om ungdomsfängelser m. m. (Forts.)

uppstå en viss ojämnhet i tillämpningen i början, är det väl inte annat än vad som i början ägde rum och kanske ännu äger rum i fråga om tillämpningen av tvångsuppfostringsinstitutet.

Herr Löfgrens yrkande gick ut på bifall till reservationen. Det är emellertid mycket svårt att ur denna utleta, vad reservanterna vilja ha i stället för det förslag, som propositionen innehåller. Ju mer man letar, desto mindre finner man. I själva verket innehåller reservationen endast mycket vaga och osäkra antydningar om de riktlinjer, som enligt reservanterna böra följas vid en ny lagstiftning på området. I själva klämman, vilken ju skulle bli riksdagens beslut, om reservationen bifalles, begäres en lagstiftning »i nära anslutning till nuvarande uppfostringssystem». Asyfta reservanterna härmed, att man för hela åldersgruppen 15—20 år skall genomföra principen, att domstolen först dömer till tidsbestämt frihetsstraff och därefter utbyter detta mot tvångsuppfostran? För min del har jag betraktat denna ordning såsom en av olägenheterna med nuvarande system, vilket borde ändras på denna punkt.

Det kan kanske tillåtas mig att i detta avseende referera en korrespondens mellan mig och den nyss avgångne direktören Knut Blomqvist på Bona. Jag skrev till direktör Blomqvist den 19 mars 1935 och nämnde, att inom justitiedepartementet övervägdes vissa reformer beträffande tvångsuppfostringsinstitutet. Därunder hade uppmärksamhet ägnats frågan huruvida det kan anses lämpligt att — såsom enligt gällande bestämmelser (5 kap. 3 § strafflagen) sker — unga brottslingar, som för fostran och utbildning skola omhändertagas på uppfostringsanstalt för relativt obestämd tid, först dömas till vanligt straff. Så anhöll jag, att herr Blomqvist ville yttra sig om detta.

Han svarade, att »under den tid jag förestått Bonaanstalten jag väl funnit det från alla synpunkter lämpligt att, innan domstol meddelar uppfostringsförordnande, de lagöverträdelser, till vilka den, som är avsedd att överlämnas till allmän uppfostringsanstalt, gjort sig skyldig, bliva i vanlig rättegångsordning fastställda, men har det alltid för mig framstått såsom ett önskemål, att därvid endast sakerförklaring skulle äga rum och att följaktligen straff icke skulle utmätas». Efter ytterligare belysning av frågan fortsätter Blomqvist: »Än mera har jag rest mig upp mot den understundom uttalade uppfattningen, att vid tvångsuppfostran ändock skulle häfta något av rättssamhällets reaktion mot brottet. Den allmänna uppfostringsanstaltens uppgift med den dit överlämnade är efter mitt förmenande av rent pedagogisk art. Uppfostringsförfarandet tillgripes, därför att vederbörande i realiteten icke befinnes straffmyndig trots sin ålder. — Det allmänna tar sig an den unge därför att med hänsyn till i 5 kap. 3 § strafflagen angivna grunder han icke bör straffas. Med denna uppfattning av uppfostringsförfarandets innebörd måste jag finna det vara ett steg i riktning mot det principiellt riktiga att, på sätt som ovan angivits, straffutmätning icke föregår uppfostringsförordnande.» Detta uttalande gäller en av de kardinala punkterna i det nuvarande tvångsuppfostringssystemet.

Jag är fullständigt ense med direktör Blomqvist i dessa uttalanden och vill särskilt stryka under, att han anser de ifrågakommande ungdomarna icke böra straffas, därför att de i realiteten icke befinnas straffmyndiga, trots sin ålder över 15 år. Men jag kan för min del och i motsats till direktör Blomqvist icke tillämpa samma resonemang på de fullt straffmyndiga, de som fyllt 18 år. Begår en ung man i åldern 18—20 år ett brott, som enligt lagen förskyller frihetsstraff, och kan på grund av brottets grovhet eller hans personliga förhållanden villkorlig dom inte ifrågakomma, men beror brottet mindre på dåliga anlag än på en olycklig miljö, i vilken den unge brottslingen vuxit upp, så att anledning finnes att tro, att man kan göra honom till en bra människa genom

Lagförslag om ungdomsfängelser m. m. (Forts.)

fostran och utbildning, då vill jag inte säga till honom: »Min unge man, du är visserligen 18, 19 eller 20 år, och du har begått ett grovt brott, men samhället vill inte straffa dig, då du inte i realiteten kan betraktas som straffmyndig, utan du skall i stället få uppfostran och utbildning i statens jordbruks- och hantverksskola på Arnö.» Så ungefär kan man säga till ett barn i 15-, 16- och 17-årsåldern, men till denne unge man vill jag säga: »Eftersom du är så gammal som 18, 19 eller 20 år, så betraktar lagen dig som straffmyndig och fullt ansvarig för det grova brott, du har begått. Samhället dömer dig därför till den frihetsförlust, som kallas ungdomsfängelse, men i hopp att det skall kunna bli en samhällsnyttig människa av dig — du är ju ännu så ung — kommer du, under den tid du till straff för ditt brott är berövad friheten, att få genomgå statens jordbruks- och hantverksskola på Arnö.»

Detta om frågans mera principiella sida. Men herr Löfgren liksom reservanterna återopade även mera praktiska skäl. De göra gällande, att lagstiftningen bör bereda möjlighet till samarbete och utbyte mellan skilda anstalter. Jag svarar: Av 7 § framgår, att å olika anstalter kunna upprättas olika avdelningar för personer dömda till ungdomsfängelse. Härigenom möjliggöres ett utbyte av vid olika anstalter intagna, i den mån det befinnes önskvärt, och alltså jämväl ett samarbete mellan anstalterna. Lagen lägger alls inte hinder i vägen för vad reservanterna kalla ett rationellt hänsynstagande till olika personers anlag och utvecklingsgrad, oberoende av ett formellt åldersstreck mellan straffmyndiga och andra.

Herr Löfgren förklarar vidare med reservanterna, att i detta sammanhang bör också det under utredning ställda spörsmålet om skyddshemsanstalterna och deras organisation finna sin lösning. Jag tror inte, att skyddshemskommittén skulle bli glad för denna sammankoppling. Skyddshemsanstalterna äga icke något samband med strafflagstiftningen angående brott, begångna av personer vid en viss ålder. Däremot kan det givetvis bli av betydelse för utredningen angående skyddshemmen, om man skall behöva räkna med att vid något skyddshem även skall kunna upprättas en avdelning för till ungdomsfängelse dömda, men denna synpunkt leder till att det framstår såsom önskvärt, att strafflagstiftningens principer först fastslås innan man vidtager åtgärder för anstalternas anskaffande.

Herr Löfgren och reservanterna förmena slutligen, att utredningen rörande den nya anstalt, som förutsättes i förslaget, bör prövas samtidigt med lagförslaget. Jag har själv tidigare trott, att detta skulle vara lämpligt, men jag har efter samråd med ledamöter av riksdagen funnit det opraktiskt. Anstaltens eller anstaltsavdelningarnas anordnande utgör en verkställighet av lagens principer. I den mån jämkningar skulle göras av riksdagen i dessa, kan det komma att väsentligen inverka på anstaltens organisation. Visserligen är det lämpligt att tillhandahålla riksdagen utredningar och kostnadsberäkningar på grundval av det framlagda lagförslaget för dettas belysande, och herr Löfgren vitsordade också, att detta skett inom första lagutskottet, men det slutliga anslagsäskandet för anstaltsbyggande kommer i ett fall som detta lämpligen efter det att riksdagen prövat lagfrågan.

Min förhoppning hade varit, att Kungl. Maj:t eventuellt skulle kunna framlägga kostnadsproposition redan vid denna riksdag efter lagförslagets prövning, och för ändamålet reserverades i statsverkspropositionen medel bland utgifter för kapitalökning, i avbidan på en dylik kungl. proposition. Men som herr Löfgren nämnde har Kungl. Maj:t i en skrivelse, som i går avlämnades till riksdagen, anmält, att någon proposition inte kommer att avlåtas, då man ju nu kan beräkna, att beslut om lagförslaget inte kommer på sådan tid, att proposition därefter lämpligen kan framläggas vid den nu samlade riksdagen.

Lagförslag om ungdomsfängelser m. m. (Forts.)

Herr Löfgren uppgav, att enligt de utförda kostnadsberäkningar, som tillhandahållits första lagutskottet, anstalten skulle betinga över 2 miljoner kronor. Det är riktigt, att myndigheternas förslag ha innehållit denna siffra, men jag har för min del funnit den planerade anordningen att på en gång bygga ut hela denna stora anstalt till sitt slutligen tänkta omfång olämplig och därför återremitterat frågan till myndigheterna med begäran om ett förslag till successivt utbyggande. Om herr Eliel Löfgren varit med på Søbysøgaard i Danmark, så hade han fått veta, att denna anstalt, som nu varit verksam i flera år och som successivt utbyggets till en början för 30 intagna och sedan för 60, till dags dato inte kostat mera än en halv miljon kronor. Jag tror inte, att siffrorna skola bli så avskräckande för oss heller, när det slutligen kommer till ett avgörande.

Ja, eftersom herr Löfgren erinrat om, att ett par ledamöter av utskottet inte ha tyckt om ordet »ungdomsfängelse» utan hellre velat taga in i lagen ordet »tvångsutbildning», så bör jag kanske också nämna, att det inte är meningen, att den anstalt, som skall upprättas för utbildningen av de ifrågavarande dömda, skall i sitt namn ha något som helst som tyder på fängelse.

När nu, som jag hoppas, nästa års riksdag får taga ståndpunkt inte bara till anstaltsbehovet för verkställigheten av lagen om ungdomsfängelse utan även till resultatet av skyddshemskommitténs utredning, så bör i det sambandet även frågan om uppfostringsanstalten på Bona komma under övervägande. Om propositionen om ungdomsfängelse bifalles av riksdagen och regeringen därmed får en fast utgångspunkt för en revision även av lagstiftningen om tvångsuppfostran, så är det min förhoppning, att även bland dem, som nu skickas till Bona, skall kunna vidtagas en sortering efter deras olika psykiska förutsättningar, så att varje grupp får den vård och fostran, som lämpar sig för vederbörande, därvid i första rummet ifrågakommer intagning på olika anstalter eller anstaltsavdelningar. Det är så jag läst utskottets utlåtande på sid. 19 raderna 15—10 nedifrån. Däremot torde det vara för tidigt att nu uttala sig därom, vilken eller vilka grupper, som skulle komma att förläggas just till anstalten på Bona. Denna anstalt kommer, liksom de övriga, att gå i stöpsleven.

Herr Löfgrens och reservanternas huvudskäl för avstyrkande tyckes vara, att en hel massa andra frågor — av skäl, som varken reservanternas angivit i sin reservation eller herr Löfgren i sitt yttrande — böra lösas samtidigt med den nu föreliggande. Redan tidigare har jag antytt vad resultatet blivit, när man vid ett reformarbete inom straffrätten gapat över för mycket. Allt talar för att resultatet skulle bli detsamma nu. Jag är beredd att för kammaren angiva vilka frågor som sammanhånga med ungdomsbrottsligheten, för att visa hur orimligt kravet är, att alla dessa skulle upptagas till lösning samtidigt, men jag vill avvakta, att någon ytterligare talare giver mig anledning att komma in på den frågan. Det förhåller sig inte bara så, att lösningen av den nu föreliggande frågan skulle förskjutas till en oviss framtid, om den skulle sammankopplas med alla de frågor, som herr Löfgren i sitt anförande antytt. Saken ligger dessutom så till, att om riksdagen tager reservationen, man inte vet hur riksdagen önskar lösningen av denna fråga. Förra året ville riksdagen, såsom herr Löfgren har citerat, inte vara med om tvångsuppfostran. Om riksdagen i år skulle avslå det nu föreliggande förslaget utan annat uttalande om riktlinjerna än reservanternas förklaring, att de »finna starka skäl föreligga för att även i fråga om de unga i åldern 18 till 21 år söka en närmare anknytning till de nuvarande allmänna uppfostringsanstalterna» — ja, hur skall man då kunna fortsätta arbetet på problemets lösning? Långt ifrån att ett antagande av propositionen nu i år skulle på något sätt förhindra eller fördröja lösningen

Lagförslag om ungdomsfängelser m. m. (Forts.)

av andra frågor, torde riksdagens godkännande av detta förslag underlätta arbetet på lösningen av närliggande lagstiftningsspörsmål. Hur det går när man till behandling upptager »ungdomsbrottsligheten i hela dess vidd», finner man om man ser på herr Löfgrens eget initiativ den 22 november 1918. Vad har det blivit av detta initiativ på de 17 år som gått? Herr Löfgren, unna mig mina mindre, partiella reformer! Jag tror, att det blir mera resultat av dem.

Herr Öhman: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i vad herr Löfgren anförde till förmån för den av honom och mig m. fl. avgivna reservationen. Herr Löfgren har sagt så mycket, att jag kan fatta mig helt kort. Jag skulle särskilt vilja påpeka, att jag och mina medreservanter ha den meningen, att det även beträffande lagöverträdare i årsklasserna från och med 18 till och med 20 år kan vara påkallat och bli till gagn för dem själva liksom för samhället, att man stadgar en särbehandling på obestämd tid för deras fostran till arbete och laglydnad. Så till vida äro vi reservanter ense med den kungl. propositionen. Man kan således säga, att vi i det väsentliga äro ense med den. Vi äro sålunda med om att låta lagöverträdare i de nämnda åldersklasserna vara underkastade ett frihetsberövande, som i många fall komme att räcka vida längre tid än det frihetsstraff, som deras gärningar enligt vanliga regler skulle ha förskyllt, men vi anse, att detta frihetsberövande, denna särbehandling bör anordnas ej — som man gjort i den kungl. propositionen — som en straffart utan som en utbyggnad av vårt nu existerande tvångsuppfostringsförfarande. En sådan anordning skulle för övrigt helt överensstämma med särbehandlingens syfte, som ju enligt den kungl. propositionen är att bereda dessa lagöverträdare fostran.

Enligt gällande rätt kunna ju de, som i åldern mellan 15 och 18 år begå brott, bli föremål för en särbehandling på obestämd tid. Om en sådan ungdomlig lagöverträdare dömes till straff, som ej är svårare än straffarbete i två år, kan domstolen förordna om tvångsuppfostran, d. v. s. förordna, att han i stället för att undergå det ådömda straffet skall insättas i en allmän uppfostringsanstalt. Någon viss tid för hans vistelse där bestämmes ej i domen, utan han skall utskrivras då han vunnit nödig stadga i sinnesriktning och uppförande.

Den särbehandling, som i den kungl. propositionen föreslås för lagöverträdare i åldern 18—20 år är ju också, såsom nämnts, anordnad på obestämd tid. Den avser ävenledes uppfostran, ehuru behandlingen är konstruerad som en särskild straffart, ungdomsfängelse. Domstolen kan ej enligt den kungl. propositionen först döma till det straff, som vederbörande enligt vanliga regler skulle ha förskyllt, utan domstolen skall direkt döma till ungdomsfängelse på obestämd tid. På det sättet sker ej i domen någon uppskattning av brottets svårighetsgrad i det särskilda fallet. Den saken har blivit utsatt för stark kritik av majoriteten inom lagrådet. En ung man, som begått ett relativt lindrigt brott, som enligt vanliga regler skulle ha förskyllt ett par månaders fängelse, skall enligt Kungl. Maj:ts förslag dömas på obestämd tid till ungdomsfängelse och han behandlas i domen alldeles på samma sätt som den ungdomlige förbrytare, som begått ett verkligt svårt brott, som enligt vanliga regler borde ha förskyllt kanske tre års straffarbete. Båda få kanske stanna lika länge på anstalten, mellan ett och två år t. ex. Den förre av de unga männen blir härigenom underkastad ett frihetsberövande, som räcker vida längre än det frihetsstraff, var till han enligt vanliga regler skulle gjort sig förfallen. Men detta långvariga frihetsberövande är ej avsett att verka som ett egentligt straff, utan skall tjäna till uppfostran och utbildning. Vid sådant förhållande synes det oegentligt att kalla det för »straff» och »fängelse». Om denne unge man kommer

Lagförslag om ungdomsfängelser m. m. (Forts.)

det kanske sedermera bland folk att heta, att han undergått ett långvarigt fängelsestraff, och just på grund av fängelsestraffets långvarighet kan man lätt få den felaktiga föreställningen, att han också begått ett grovt brott. Det är ju givet, att detta kan bliva menligt för honom i framtiden.

Jag medgiver, att denna sak ej är av någon särskilt stor betydelse, men den är nog förtjänt av någon hänsyn vid en lagstiftning på detta område. Det förhåller sig helt säkert så, att i den allmänna föreställningen fängelse, även om det skulle kallas ungdomsfängelse är något, som är mera nedsättande än vistelse på en uppfostringsanstalt. Även herr justitieministern medgiver, att det finnes ett visst fog för den åsikten, att den, som undergått tvångsuppfostran, ej är på samma sätt märkt som den, som undergått straff, och nyss ställde ju herr justitieministern i utsikt, att den anstalt, i vilken de, som ha dömts till ungdomsfängelse, komma att intagas för fostran, ej kommer att kallas för fängelse utan få ett annat namn. Enligt propositionen skulle namnet bli »utbildningsanstalt». För min del finner jag denna benämning ej vara särdeles lycklig. Benämningen är för övrigt ingalunda tillräcklig som bot mot olägenheterna därav, att särbehandlingen konstruerats som en särskild straffart, ty det står ju ändå kvar, att vederbörande enligt lagen skall dömas till ungdomsfängelse, alltså just till fängelse. Herr Löfgren har redan erinrat om, att förutom den reservation, som han och jag föra talan för, avgivits ytterligare en reservation av två ledamöter av andra kammaren, herrar Hedlund i Östersund och Johnson i Kalmar. Med hänsyn till de för den unge lagöverträdaren menliga verkningar, som kunde komma att följa därav, att ordet »fängelse» inginge i den föreslagna benämningen å ifrågavarande behandling, yrka dessa reservanter, att utskottsmajoritetens hemställan måtte bifallas med den ändring, att ordet »ungdomsfängelse» i den föreslagna lagens rubrik och text utbytes mot ordet »tvångsutbildning».

Jag och mina medreservanter anse nu, att denna särbehandling bör anordnas som en utbyggnad av det redan existerande tvångsuppfostringsförfarandet. Detta förfarande är ju ett hos oss beprövat institut. Det har bestått här över 30 år och har i praktiken visat sig fungera väl. Vi behöva knappast gå till främmande länder för att få förebilder härvidlag. Om man låter särbehandlingen nära ansluta sig till tvångsuppfostringsförfarandet så vinnes, såsom herr Löfgren påpekat, vissa fördelar, som eljest ej skulle stå till buds. För min del anser jag det vara lämpligt, om domstolen finge tillfälle att i domen här, liksom för närvarande är fallet vid förordnande om tvångsuppfostran, göra en uppskattning av brottets svårighetsgrad. Mot den kritik, som inom lagrådet framstälts mot lagförslaget i denna del, har från departementets sida invänts, att det nuvarande sättet att förordna om tvångsuppfostran, varvid domstolen först ådömer ett visst straff och sedan förklarar, att det skall bytas ut mot vistelse på en uppfostringsanstalt, är ägnat att bibringa den domde en besvikelse. Om han t. ex. dömes till två månaders fängelse och domstolen förordnar, att detta straff skall utbytas mot insättning på en anstalt, så tror han, att han ej behöver vistas där längre än två månader. När han uppfört sig hyggligt under denna tid väntar han att bli utsläppt, men finner då till sin besvikelse, att han måste kvarstanna där en lång tid ännu. Jag tror, att man mycket lätt kan förebygga uppkomsten av en sådan besvikelse. För övrigt tror jag att de till tvångsuppfostran dömda redan nu i regel få reda på verkliga förhållandet på ett tidigt stadium, antingen av domaren eller fängelsedirektören eller någon av fångbetjäningen eller någon advokat.

En given fördel med det system, som förordas i reservationen, är vidare, att därigenom frågan huruvida ifrågavarande brott verkligen faller inom det straffbarhetsområde, för vilket ungdomsfängelset är avsett, kan bättre och lät-

Lagförslag om ungdomsfängelser m. m. (Forts.)

tare avgöras än enligt den kungl. propositionen. För denna sak har emellertid herr Löfgren redan utförligt redogjort.

Vidare medför reservanternas förslag också den fördelen, även den berörd av herr Löfgren, nämligen att detta förslag medger en behandling av den kriminella ungdomen från 15 och upp till 20 år, således över hela linjen, efter mera enhetliga grunder. Så är t. ex. fallet på detta område i Danmark. Det är emellertid klart, att det kan behövas en differentiering, en olikhet i fråga om behandlingen allt efter vederbörandes ålder och utvecklingsgrad, på sätt herr justitieministern också framhållit.

Slutligen medgiver nog det förfarande som vi reservanter rekommendera också en större enhetlighet mellan behandlingen av å ena sidan den vanartiga ungdomen och å andra sidan den kriminella. Erfaret och sakkunnigt folk påstår, att det i själva verket ej råder någon sådan skillnad mellan kriminell och vanartig ungdom, att den kräver en olika behandling. Även här kan naturligen en viss differentiering vara av behovet påkallad.

Om den kungl. propositionen blir godtagen komma vi att på ifrågavarande områden få särbehandlinger i olika variationer: Tvångsuppfostran, ungdomsfängelse och för vanartiga skyddsuppfostran. Vidare få vi: Allmänna uppfostringsanstalter, utbildningsanstalter och skyddshem. Jag tycker verkligen, att redan detta i någon mån illustrerar, att det finnes ett behov av större enhetlighet.

Mot en eventuell utsträckning av tvångsuppfostringsförfarandet till åldersklasserna 18—20 år ha de sakkunniga, som utarbetat föreliggande förslag, ej åberopat några andra skäl än dels ett mindre väl övervägt uttalande av första lagutskottet förra året, som herr Löfgren redan talat om, och dels den omständigheten, att man inom vida kretsar skulle reagera mot att dessa årsklasser skulle dömas till uppfostran. Anledning härtill skulle väl vara, att det låter alltför ungdomligt. Men nu är förhållandet det, att beträffande vanartig ungdom statsmakterna förra året beslutat att låta omhändertagande för skyddsuppfostran träda i stället för tvångsarbete enligt lösdrivarlagen just för de årsklasser, som vi nu ha att göra med, eller 18—20-åringarna. För vanartig ungdom har man således ej haft några betänkligheter att tillämpa ett rent uppfostringsförfarande för dessa årsklasser. Varför skulle man då ej kunna tillämpa samma metod på lagöverträdare i samma ålder?

Såsom herr Löfgren påpekat ha 1922 års sakkunniga tillstyrkt ett förslag, byggt på samma grund som reservanternas nu föreslå, och regeringen har år 1924 i princip anslutit sig till detta förslag, ehuru av finansiella skäl någon kungl. proposition ej blev framlagd. Och i nu förevarande ärende har den uppfattning, som vi reservanter förfäktat, förordats såväl av hela lagrådet som också av åtskilliga av de på detta område mest sakkunniga och erfarna personer och institutioner.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen. I motsats till herr justitieministern anser jag att av den tydligt framgår, i stora drag åtminstone, huru vi reservanter vilja ha saken ordnad.

I herr Öhmans yttrande instämde herrar *Johan Bernhard Johansson, Borell, Thelin, von Mühlenfels, Mellén* och *Hammar skjöld*.

Herr Åkerman: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag hoppas, att herrarna inte taga illa upp om jag förutskickar, att jag kommer att yttra mig mycket kort, ty jag tänker, att herrarna redan ha fått mer än tillräckligt av juridik i denna stund.

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

Jag skall endast säga några ord, och då vill jag börja med att säga, att jag tycker, att det vore bra ledsamt för den, som är justitieminister, att få till sig expedierad en skrivelse med det innehåll, som reservationen har, ty så vagt som den är avfattad, må jag säga, att jag även med bästa vilja i världen inte kan hålla det för något program. Herrar reservanter ha inte ens tagit upp den frågan, som vi själva i vårt skrivelseförslag tala om, nämligen hur det skall bli med den här Bona-lagen. Jag kallar den så. Den heter ju lagen om tvångsuppfostran, men jag anser det bättre att kalla den för Bona-lagen, så veta herrarna vad jag menar. Vi peka på, att det vore skäl i att ändra den där bestämmelsen i Bona-lagen, att det skall utsättas bestämt straff i domen, som sedan förvandlas till tvångsuppfostran, eller vad man vill kalla det för. Därpå svara inte reservanterna, så att om deras reservation blir expedierad, vet justitieministern varken ut eller in om hur de vilja ha det, så vitt jag förstår, men det kan ju kanske redas upp på något sätt. Det vore emellertid enligt min mening beklagligt, om reservationen skulle segra, och jag hyser förhoppning om att lagutskottets utlåtande skall bifallas. Det är inte första gången vid denna riksdag, då det varit tal om reformfrågor, som det har på visst håll svarats: »Nej, det vilja vi inte, vi vilja ha mer på en gång. Vi vilja ha det, och vi vilja ha det. Det ena skall hänga ihop med det andra.» — Gång på gång är det på det sättet, men jag kan inte nog understryka vad justitieministern sagt, att vi få nu här i landet sätta oss in i, att vi ha beträtt de partiella reformernas väg, ty tro mig, mina herrar, det blir ingenting av, om det gång på gång säges här: »Nej, vi skola ha mer, vi skola ha mer.» Det är det enda sättet att gå fram, som justitieministern nu har valt att bekväma sig till. Sedan må man ha haft nog så stora planer i äldre tider. Man får göra en dygd av nödvändigheten, och jag vågar påstå, att det lagförslag, som här är framlagt, inte på något sätt föregriper någon reform, utan det kan fullt tryggt antagas.

Jag skall, som sagt, icke trötta herrarna med så mycket tal om juridik, men jag vill uttala min glädje över att vi stå inför en möjlighet att i någon mån råda bot i vissa fall på den olycka, som ett kortare tidsbestämt fängelsestraff medför. Jag kallar det olycka, därför att det tror jag nog, att alla, som sysslat med dessa ting, inse, att dessa straff oftast äro av ondo. Den som kommer i fängelse och sitter där en kort tid och sedan släppes ut på en bestämd dag utan att hans personliga inriktning blivit på något sätt förändrad och utan att man för övrigt sört för hans levnadsmöjligheter, när han kommer ut, den är att beklaga. Här yppas nu åtminstone den möjligheten att för vissa av de unga skaffa en dräglig tillvaro för framtiden, åtminstone på det sätt, att de inte komma att lämnas vind för våg utan, när de träda ut i livet, få tillsyn. De bli utsläppta på prov, så att man får se, hur de sköta sig. Det ha herrarna själva läst i lagförslaget, och jag behöver icke redogöra för det. Det är det ena.

Sedan vill jag också säga ett par ord. Jag vet icke vad jag skall begagna för beteckning för att icke sära. Men jag tycker, det är ett slags hjärtnupenhet, som plötsligt kommit över vissa fraktioner i riksdagen, att de äro så förfärligt rädda för ordet fängelse. Ja, herregud, ingenting vore härligare än att kunna avskaffa alla dessa inrättningar, men så är ej livet ställt. Nu frågar jag, om herrarna finna det rimligt att vara så förskräckligt rädda för ordet fängelse i detta sammanhang, då det finns fullt av lika hyggliga fångar, som komma in i de vanliga fångelserna och få hålla tillgodo med att sitta i fängelse. Jag kan icke förstå, att ni med en gång blivit så förfärligt rädda för ordet fängelse, att ni icke ens våga omnämna det i en lag. Jag tror för resten icke, att det är någon så stor rekommendation att ha varit på Bona hel-

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

ler, vad det beträffar, så att ni få förlåta mig, om jag tycker, det är något, rent ut sagt, pjunkigt i att vilja vända upp och ned på en lag bara för benämningens skull. När ni nu läsa, mina herrar, i utskottsutlåtandets kläm och reservationen och jämföra dem, så kunna nog de som icke äro så insatta i saken bli förvånade över denna, kan man säga, lek med ord, ty vad är det här? Utskottsmajoriteten vill taga lagen, men skriva om att Bonalagen skall i vissa stycken — det är icke många, det pekas bara på två — reformeras. De andra herrarna, reservanterna, vilja icke taga lagen utan vilja avlåta en skrivelse, där man rullar upp dessa problem, fast de icke förklara vad de egentligen vilja. Det är skillnaden oss emellan, och jag får säga, att jag tycker icke, att det skulle vara så svårt att träffa ett val mellan dessa synpunkter.

Det är en annan sak, som jag vill lägga tillrätta, därför att jag tror, att herr Löfgren rödde vid den på ett sätt, som kan verka ganska förvillande. Han blixtrade fram med det hagströmerska förslaget. Det är många förslag, som herrarna veta, som äro ute och gå, och det talas också om det ungdomsfängelse, som herr Hagströmer presenterat. Ja, till en början är det ju ingen lagstiftning i den vägen, som herr Hagströmer är framme med, utan det är mera en ren byggnadsfråga. Det är fråga om var man skall förvara relativt ungt folk, som dömts till straffarbete för viss tid. Var skola de sitta? Det är naturligtvis många flera än det blir fråga om i den nu diskuterade lagen. Ja, säger Hagströmer, då det gäller Gävle och Uppsala, där de nu förvaras, det är anstalter, som äro så gammalmodiga och trånga, att man icke står till svars med att ha dem längre tid. Där finnas icke arbetslokaler tillräckligt, icke friluftsbete, och därför vill han ha något nytt, som han kallar ungdomsfängelse. Men märk väl, mina herrar, det är absolut en helt annan sak än vi tala om i kväll. Det skola herrarna icke låta förvill sig av. Men nu vill jag begagna tillfället att uttala den förhoppningen, att justitieministern ej glömmert bort det hagströmerska ungdomsfängelset för detta utan arbetar för saken, och kan det icke ordnas på något annat sätt, kanske det finns någon av de bestående anstalterna, som kan göras i ordning, så att det blir någorlunda skapligt för denna ungdom.

Sedan är det en sak till, där jag inte heller kommer att anstränga herrarnas hjärnor alltför mycket med att höra på mig, och det är att goda lagar äro nog bra och moderna anstalter likaså, men glöm ej fångvårdsmännen, som skola handha den ömtåliga befattningen, att handskas med dessa unga människovarelser, som komma under deras vård! Jag läste i en bok någonstans några ord av en vis man, som sade, att ingen är god nog att vara fångvaktare, men detta gäller särskilt för dem, som skola handleda dessa unga pojkar mellan 18 och 21 år. Det är av största vikt, att det ordnas så, att ingen antages där utan att vara fullt vuxen denna utomordentligt ömtåliga uppgift. Men komma de rätta männen på Arnö — jag kan ju gärna säga namnet, ty man tror ju, att ungdomsfängelset kommer dit — är jag övertygad, att från den anstalten skola utgå många ynglingar, som fast de kommit på villovägar en gång, kunna bli rättade och bli till glädje för de sina och landet.

I detta anförande instämde herr *Branting*.

Herr Björkman: Herr talman! Sedan nu lagutskottets män såsom käre och svarande yttrat sig, kanske det kan vara tillåtet för en tredje man att komma och säga några ord.

Jag ber då först att få förklara, att sedan vi under riksdagens lopp haft så många frågor, som varit av partipolitisk natur, känns det lugnt att veta, att vi nu ha för oss ett ämne, som absolut icke kan vara av den ringaste parti-

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

politiska valör. Här äro vi ju alla ense — det har betonats av herrar Löfgren och Ohman — om att behärta det föreliggande lagförslagets syfte att genom åtgärder från det allmänna söka begränsa ungdomsbrottsligheten och särskilt att giva fostran och utbildning, så att de lagöverträdande så småningom kunna tänkas bliva laglydiga medmänniskor och medborgare. Äro vi således, herr talman, ense om det behärjansvärda i detta lagförslags syfte, så ha vi emellertid märkt både i utlåtandet och här i debatten, att det råder meningsskiljaktighet i avseende på vägarna att nå målet och i avseende på tidpunkten, när man kan försöka att nå målet. För mig synes det helt naturligt, att det skall inför ett så viktigt beslut råda mycken tveksamhet. Lagrådets majoritets yttrande är ju givetvis tungt vägande, och utskottsreservanterna giva uttryck åt den berättigade tvekan, som de hysa för att redan nu fatta beslut. Statsrådet har i sina anföranden sammanfattat allt vad som juridiskt kan sägas till försvar för förslaget, och om jag nu vill i korthet ge uttryck åt min åsikt, kommer jag därför icke att mycket tala om de juridiska detaljerna utan vill försöka komma fram i huvudsak med de sociala synpunkter, som för mig varit övervägande, då jag förordar utskottets hemställan.

Jag ber då att få som utgångspunkt för min ställning till själva förslaget citera vad det justitieråd, som varit så att säga i princip av skiljaktig mening i lagrådet yttrade, i det han, efter att ha givit uttryck för vissa betänkligheter, dock slutade med att säga, att han med hänsyn till angelägenheten av att de kortvariga frihetsstraffen för unga förbrytare i största möjliga utsträckning ersattes av en behandling i uppfostrande syfte, icke ansåg sig böra utan vidare avstyrka att det framlagda förslaget lades till grund för en lagstiftning. Sedan ha ju så många myndigheter, som komma i kontakt med det människomaterial, som det här är fråga om, förordat de sakkunnigas förslag. Jag fäster mig därvid icke minst vid fängvårdsstyrelsens yttrande och vid vad Sveriges kriminalistförenings styrelse anført. Vad som ligger i denna förenings yttrande har jag haft tillfälle att med intresse åhöra vid det sammanträde med kriminalistföreningen, då denna stora och viktiga fråga dryftades. När jag då sökt bilda mig en egen uppfattning mellan å ena sidan lagförslagets antagande och å andra sidan en utredning på bredare linjer, har det slagit mig, hur länge det dröjde, innan man kom till frågan om att differentiera brottslingarna. Jag fick i min hand en bok, som jag läste under min studietid. Det var den kända skriften, författad av en medlem av konungaätten för hundra år sedan, »Om straff och straffanstalter». Där finns det ingen tanke på differentiering av brottslingarna, och dock var detta arbete av revolutionerande betydelse för fängvårdsväsendet och för en humanare uppfattning av brottslingarna. När vi sedan, 40—50 år efter denna boks utgivande, hade våra studier i straffrätt och andra juridiska ämnen, stod differentieringsfrågan på ungefär samma punkt. Sedan har frågan med viktiga resultat kommit fram åtskilliga gånger, och justitieministern talade nyss om den s. k. thyrenska linjen med dess principer. Och nu är kommet så långt, att vi åter ha uppe ett förslag, där man verkligen fått fram en differentiering i en betydelsefull omfattning. Den allmänna differentieringen — avskiljandet i åldersgrupper, lagöverträdelsegrupper o. dyl. — tog dock avsevärd tid och med den långa tid, som fordrades, innan man kom fram till denna propositions ståndpunkt, att skilja ut dessa åldersgrupper ungdomar såsom särskilt värda vår omvårdnad, synes det mig, att vi nu, när detta förslag lagts fram, icke böra förhålla tiden utan försöka att fortast möjligt, såsom justitieministern nyss sade, även rätta åtskilliga av de årsringar, som nu stå närmast.

Det står i handlingarna att det gäller att taga vara på dessa ungdomar särskilt i de större städerna. Jag vågar i det sammanhanget betrakta den stad,

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

jag räknar som min, såsom en av de större städerna; och jag får förklara, att jag många gånger vid rannsaking med ungdomar just i denna ålder, 18—21 år, stått med beklämning inför svårigheten att se en räddning för dem för framtiden. Ett kortvarigt frihetsstraff, det har varit uppenbart, skulle icke betyda mycket. Vad kan man då göra? Man kan överväga villkorlig dom, men vinner ej detsamma som med detta lagförslag. Därest straff omedelbart kommer i fråga, vet man att brottslingar vid denna unga ålder i vanliga fall komma till särskilt fängelse, till Gävle. Därifrån kommer till deras hem eller kanhända till de skyddsvarnsinstitutioner, som finnas, ett meddelande, mot strafftidens slut efter några månader, att nu skall den och den släppas ut, och den arme ynglingen kommer, men icke i stånd att bättre slå sig ut än vid straffets början. Det är endast som en barmhärtighetsgärning de tagas emot och de vårdande myndigheterna och föreningarna söka bringa sin hjälp, men effekten är ringa. Jag har vid en undersökning, som jag vidtagit i min stad i avseende på ungdomar, som skulle kunnat, om det hade funnits en sådan ungdomslag, som nu föreslås, formellt sett räknas till den kategorien, att de fallit under bestämmelsen i lagförslaget angående ungdomen, sett, att det varit ett antal år 1933 av 10 och 1934 av 21, och enligt ett meddelande, som jag fått, är det uppenbart, att i vårt samhälle ungdomsbrottsligheten under detta år varit i tilltagande. Jag frågar då, om det är att undra över, om man inför dessa siffror med tillfredsställelse ser en möjlighet att komma till något annat, något bättre medel i avseende på dessa unga lagöverträdare, och jag ser ett sådant medel i det nu föreliggande lagförslaget.

Herr talman, jag skulle sedan be att få säga något i anledning av vad som i dag förevarit. Det har talats om att man skulle försöka få upp detta och andra ungdomsspörsmål i ett större sammanhang. Men är det icke ändå skäl att, utan att man skall riskera en alltid till tiden oviss utredning, man redan nu accepterar vad som nu kan göras? Lagförslaget antagande borde väl, herr talman, enbart kunna ge ett incitament till andra behövliga lagstiftningsåtgärder angående behandlingen av unga brottslingar, och detta har ju av justitieministern nyss ställts i utsikt. — Så har det undrats i avseende å detta ungdomsfängelse att, om det skulle vidtagas andra lagstiftningsåtgärder, detta komme att stå där och icke vara till någon nytta. Men då vågar jag tro, att hur lagstiftningsåtgärderna än utfalla, kommer säkerligen ett ungdomsfängelse, uppfört efter den princip, detta förslag anvisar, att bli av bestående värde. — Det sades visst vidare något om att det var egendomligt, att man ej hade en direkt uppgift om kostnaden för ett sådant fängelse. Men det kan väl vara lyckligt att man i det fallet har riktlinjerna uppgjorda, ty lagens riktlinjer behöva säkerligen vara klara, när det skall bestämmas hur fängelset ur konstruktiv synpunkt skall uppföras. Vi ha ett exempel från alkoholistlagens tillkomst. Den kom till ena året, och först året därpå kunde man gå till att ge Venngarn gestalt i enlighet med lagens principer.

Herr talman, det är dessa synpunkter, som jag haft, när jag ger min avslutning till den kungl. propositionen, d. v. s. utskottsförslaget, men jag skulle nu vilja i herr statsrådets och chefens för justitiedepartementet närvaro till protokollet få antecknade ytterligare några ord. Det talas här i 8 § om att det viktigaste i avseende på utbildningen vid anstalten är att man skall söka få fram en sådan utbildning, som kan främja utsikterna för de i ungdomsfängelset varande att efter utskrivningen försörja sig. Där ligger en av de allra viktigaste detaljerna i detta lagförslag. Den som lever med, som jag nyss sade, i fråga om vad man skall göra med dessa, som komma ut från anstalterna, vet vilka svårigheter det är för dessa att få sin utkomst för framtiden. Det är också något annat, som kommer till, och det är, att om man är i den ställningen,

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

att kanske ävan vanliga arbetslösa uppsöka en och undra, om det kan finnas någon möjlighet till arbete, och man då får avvisa dem, som redbart levat hela sitt liv, och en stund efteråt får besök av en, som kommit ut från fängelset, och det gäller att skaffa honom möjlighet till försörjning, så är det en förfärande svårighet att då söka bringa hjälp, när den oförvitliga avvisats. Nu, när vi gå mot bättre tider i avseende å arbetslösheten, går det kanske lättare, och jag hoppas, att sådana detaljer kunna finna sin lösning, när man går vidare i fråga om ungdomsfängelsets utformning och vad därmed har sammanhang.

Herr talman, jag slutar med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *David Pettersson, Ernst Svenson* och *Vollrath Tham*.

Under herr Björkmans anförande hade herr förste vice talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

Herr Lindhagen: Herr talman! Det är ganska svårt för vem som helst att veta, vilken ställning man skall intaga i den föreliggande frågan. Situationen är egendomlig. Vi önska allesamman nå det behjärtansvärda ideella syftemålet. Propositionen har inlagt den förtjänsten, att den fäst vår uppmärksamhet i år på denna sak och fått vårt bifall till den i våra hjärtan så att säga. Utskottet har gett sitt erkännande åt principen, och både utskottsmajoriteten och reservanterna ha enat sig, att beträffande den fråga, som det nu egentligen är tvist om, behöves i realiteten en skrivelse till Kungl. Maj:t med påminnelse, att dessa två saker höra ihop.

Man kan då fråga sig, varför justitieministern, som dock nyss förklarade, att dessa saker höra ihop och att han skulle lägga sig särskilt vinn om att få dem sammanförda, ej kommit med dem på en gång nu. Någon förklaring fann jag icke på annat sätt än, att justitieministern menade, att man bör taga en sak i sänder, och vad har herr Löfgren, sade han, vunnit med sitt storstilade förslag från en grå forntid — då han tog itu med allt på en gång? Däri ligger ju justitieministerns styrka i viss mån, om jag så får uttrycka mig.

Men det är ju dock en ytterligare brist i förslaget, att vi icke fått något förslag till själva anstalten och kostnaderna för densamma. Ingen regel utan undantag, det må medgivas, men vi böra ju icke köpa grisen i säcken utan helst få samtidigt veta, vad det kostar. Ätminstone är det lyckligast, om så kan äga rum. Nu lär det ha föreslagits, att en anstalt skall förläggas på en plats, som heter Arnö i Uppsala län. Men det säges, att det skulle bli så dyrt, så att det är därför som justitieministern icke vågat sig fram med det i år, utan han kommer väl med något annat förslag till nästa år, eller också kommer han med Arnö trots att det är så dyrt.

Nu ha reservanterna begått det felet, tycker jag, att de sagt, att de icke närmare ingå på de grunder, varpå förslaget är byggt. Det skulle vara ganska intressant för oss också att veta vad de ha emot grunderna i övrigt utöver vad som sagts, att dessa två saker höra ihop. Nu blir igenom denna tvist också reservationen försvagad. Reservationer böra om möjligt vinnlägga sig jämväl om detaljerna. Annars bli reservationerna lätt bara slösåd, som man kallar det.

Nu vill jag begagna tillfället att tala om *nämnden*. Den skall naturligtvis bestå av »experter», tre till antalet — så skall det alltid gå till — en domare, en läkare och en pedagog. Alla dessa tre ha personliga uppfattningar och stå säkerligen i strid om samma sak med andra vederlikar, som ej fått plats i nämnden. Men man måste i alla fall följa de tre experterna på guds försyn.

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

Om de två andra medlemmarna står det ingenting. De skola således vara sådana representanter för folket, som tämligen blint följa de »sakkunniga» utan att mucka. Jag skulle däremot vilja säga, att när nu i nämnden skall enligt lag sitta en domare, en läkare och en pedagog, borde det också förslagsvis stå i lagtexten »två andra personer, som ha allmänt sunt förstånd samt genomlevad erfarenhet om livet och människorna», vilket experter ofta icke ha. Och jag har anmärkt detta, för att justitieministern vid sitt val skall tänka på den saken. Men det är inte så gott att träffa de rätta, ty de svärma inte omkring de höga ställena.

Framför allt har jag begärt ordet för att påpeka något, som den siste talaren ansåg ligga i framtiden, men som jag tycker är lika viktigt och nödvändigt, att det bör komma just nu. Man dömer folk till straff, och här i ungdomsfängelset dömer man dem till fängelse eller tvångsuppfostran — man strider om orden. Men vad finnes det för möjlighet för dem, när de komma ut i livet, att få sitt uppehälle och draga nytta av denna uppfostran med en sådan skugga över sitt förflutna? Det är slumpen, som gör det, men om några, så borde dessa personer genom lagar och författningar ha *en rätt till arbete*, när de komma ut. Arbete hindrar ju tillfällena till synd. Men när de inte få arbete, återfalla de i den synd, för vilken de intagits för att uppfostras. Det är ett kardinalfel hos alla sådana förslag, att man lämnar det viktigaste å sido och rör sig bara med mekanisering av det mänskliga livet, och sedan får anden reda sig hur som helst. Den kommer i alla fall att i evighet sitta i fängelse.

Jag hade tillfälle att en gång år 1925 besöka Fords automobilfabriker i Detroit i Nordamerika. Där upplystes, att Ford vid sin anställning av personal gjort till villkor, att en viss del av personalen ovillkorligen skulle utgöras av frigivna fångar. De fingo samma avlöning som de andra och hade samma befordringsmöjligheter. Det sades mig, att detta utmärkta sätt att lösa denna sak — för övrigt det enda sätt, varpå saken kan lösas — medförde, att dessa arbetare sällan eller aldrig återföll i sina gamla försyndelser.

Nu vill jag säga, att även utskottet har haft svårt att knaggla sig fram till sitt tillstyrkande, då även utskottet på samma gång förordat, att riksdagen skulle erinra regeringen om, att de här två sakerna höra ihop. Därmed har utskottet väl själv visat detta »pjunk», som dess ordförande nyss fördömde. Förlåt, att vi någon enstaka gång komma i konflikt, men det är bara på skämt. Det står i utskottsbetänkandet, att propositionen givet behöriga skäl, varför det skall heta »fängelse» och kallas för »straff». Dock, sedan kommer det: Men för all del, låt nu hela uppfostran i stället bestå i, att det inte ser ut som ett fängelse, och låt för guds skull inte anstalten få ett namn, så att det ser ut som ett fängelse! Det är för mycket motsägelse. Detta senare är »pjunk» av utskottet, enligt herr Åkermans uppfattning.

Här föreligger nu många meningar, och det har från juristhåll framhållits, att stor hänsyn måste tagas till att lagrådet avstyrkt förslaget. Jag har nu en annan mening. Flera gånger har av mig i riksdagen föreslagits, att lagrådet av flera skäl bör avskaffas. Alltså gör lagrådets blotta avstyrkande föga intryck på mig. Skälen finner jag ej heller tillräckligt övertygande.

Då jag nu skall bestämma mig i den här frågan, har jag verkligen, ehuru med tvekan, kommit till den uppfattningen, att jag bör rösta för Kungl. Maj:ts förslag. Visserligen är det klart, att justitieministern ändå fått bifall till detta förslag, ty både utskottet och reservanternas tillstyrka en skrivelse och säga, att propositionens inslag bör komma till, fastän inte i år, säga reservanternas, därför att förslaget inte är fullt färdigarbetat. Bifallet är alltså givet, och justitieministern bör kunna i sin blivande verksamhet räkna därmed. Men bättre en fågel i handen än tio i skogen, tänker förmodligen justitieministern,

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

och jag känner denna hans metod, bland annat från hans sätt att vilja provisoriskt avlyfta högsta domstolens arbetsböda.

Men här ligger saken, såvitt jag förstår, mera enkelt till. Justitieministern har från talarstolen lovat bot och bättring och försäkrat att det ligger honom livligt om hjärtat, att sammanknyta de två organisationerna, så att det blir bra på alla sätt. Då få vi tro på hans ord, ty han är nitisk. Och då ha vi en fast punkt, på vilken man i varje händelse kan vinna de olika parternas anslutning, fastän kanske litet fortare, vilket reservanterna också ha önskat. Och i denna verkliga föreliggande enighets namn röstar jag för utskottets förslag.

Herr Velander: Herr talman! På grund av den klarläggande motivering, som här presterats, i första rummet från herr Löfgrens sida och sedan även av herr Öhman, för den ståndpunkt, som reservanterna intagit, skall jag icke inlåta mig i något vidlyftigare resonemang. Jag kan i sak instämma med vad som sagts av dem. Jag måste också säga, att det är med stor tvekan jag tar till orda, med hänsyn till det omdöme, som jag hörde uttalas från statsrådsbänken om den doktrinarism, som kännetecknade herr Löfgren, och detta alldeles oavsett att han dock som justitieminister varit i tillfälle att dokumentera andra egenskaper samt en annan och förtjänstfull inställning till hithörande problem. Det var i alla fall något i uttalandet av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, som gör, att jag vågar utgå från, att även jag med min ståndpunkt kanske kan finna en smula förståelse från hans sida.

Herr statsrådet ansåg, att reservanternas tankegång var mycket dunkel. I det sammanhanget återopades emellertid ett uttalande av justitierådet Bagge, och det föreföll som om det uttalandet hade vunnit mycket stor förståelse från herr statsrådet sida. Jag vill då för min del säga, att jag kan till alla delar instämma med justitierådet Bagge i hans avsedda uttalande såsom ledamot av lagrådet, och det synes mig därför lämpligt antyda, vad justitierådet Bagges ståndpunkt verkligen innebär. Han yttrar, sid. 70 i propositionen, sedan han utvecklat sina synpunkter på den föreliggande frågan: »Den särbehandling, som på sätt ovan anförts synes nödvändig i fråga om dem som begå brott i åldern 18—20 år, bör alltså enligt min mening givas formen av tvångsuppfostern i huvudsaklig överensstämmelse med gällande lags bestämmelser. Att en del jämkningar i dessa bestämmelser lämpligen böra äga rum av hänsyn till att desamma skulle avse även äldre åldersklasser av brottslig ungdom framgår av det av 1922 års sakkunniga avgivna betänkandet.» Såvitt jag förstår, är det just detta, som reservanterna avse, och då herr statsrådet, om jag fattade honom rätt, anser sig kunna godkänna denna justitierådet Bagges ståndpunkt, skulle alltså reservanterna och herr statsrådet befinna sig på precis samma linje.

Jag ser frågan här praktiskt så, att den behandling, som genom den nya straffformen är avsedd för ungdomliga förbrytare i åldern 18—20 år, har samma syfte och följer samma linjer, som gälla för institutet tvångsuppfostern, vilket nu kan vinna tillämpning för unga lagöverträdare i åldern 15—17 år. Det är alltså i ena fallet, beträffande den yngre kategorien, fråga om ett omhändertagande för fostran och utbildning i tvångsuppfostriansanstalt, och i det andra fallet ett omhändertagande för fostran och utbildning i ungdomsfängelse. När så är förhållandet, förstår jag icke, varför man skall bemöda sig om att upprätta och tillämpa olika system. Jag förstår inte heller, varför just gränsen 18 år skall vara så fullständigt avgörande i det hänseendet, som i olika sammanhang antytt. Denna åldersgräns — 18 år —

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

tar närmast sikte på tidpunkten för meddelande av utslag rörande den ungdomlige förbrytaren: om vederbörande vid utslaget meddelande fyllt 18 år, kan det alltså icke bli fråga om ett insättande i tvångsuppfostringsanstalt; om han åter vid utslaget meddelande fyllt 18 men icke 21 år, kan ungdomsfängelse ifrågakomma, även om brottet är begånget före 18-årsålderns inträde. Fäster man sig däremot vid verkställigheten av tvångsuppfostran resp. ungdomsfängelse, ligger det så till, att den, som exempelvis undergår tvångsuppfostran, alltså är intagen å tvångsuppfostringsanstalt, han kan komma att kvarhållas där, tills han fyller 21 år. Det är ju också i verkligheten så, att många, som äro underkastade tvångsuppfostran, befinna sig i åldern 18—20 år. Men då frågar jag mig: Varför skola icke dessa ungdomliga lagöverträdare i åldern 18—20 år, som sålunda äro underkastade tvångsuppfostran, behandlas efter just de principer, som äro avsedda att tillämpas beträffande straffformen ungdomsfängelse?

För min del utgår jag ifrån, att även om man kan tala om en differentiering med hänsyn till åldern i fråga om de ungdomliga lagöverträdarna en sådan differentiering dock saknar större betydelse, utan bör i stället en differentiering genomföras i första rummet, såvitt jag förstår, med hänsyn till utvecklingsgrad, karaktärsegenskaper och det faktiska behovet av fostran och utbildning.

Såsom här tidigare utvecklats, menar givetvis icke heller jag, att de anstalter, som stå till buds för tvångsuppfostran, nu fylla de krav, som böra ställas på dem. Men då jag anser, att de förbättringar, som med hänsyn till utvecklingen och de så att säga mera moderna synpunkterna på detta område kunna befinnas påkallade, skola genomföras, utgår jag ifrån, att man skall bygga på de nuvarande tvångsuppfostringsanstalterna — vi ha förresten i stort sett bara en, nämligen Bona. Vi skola bygga på dessa och alltså utveckla det system, som vi ha, med utnyttjande av de erfarenheter, som vi under tillämpningen därav vunnit. Vi skola icke förfara på det sättet, menar jag, som utskottet anvisat, eller att nu godkänna den kungl. propositionen och samtidigt besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att tvångsuppfostringsförfarandet skall anpassas efter den nya straffformen ungdomsfängelse.

Herr statsrådet omnämnde i visst sammanhang något uttalande av direktören för statens uppfostringsanstalt å Bona. Denne har nu beträffande de sakkunnigas betänkande avgivit ett mycket innehållsrikt yttrande, och jag skall tillåta mig att återge hans uppfattning. Han säger sålunda: »Enklarest, effektivast och principiellt riktigast torde vara att utsträcka uppfostringsförfarande enligt 5 kap. 3 § strafflagen — alltså tvångsuppfostran — att gälla även ålderskategorierna 18—20 år.» Han yttrar vidare, sedan han närmare utvecklat sina synpunkter: »Med denna syn på den föreliggande uppgiften och med en under en lång följd av år vunnen, på gjorda erfarenheter grundad övertygelse, att de idéer, som ligga till grund för uppfostringsförfarandet enligt gällande svensk rätt, fortfarande äro riktiga och de enda bärande, är en anslutning till de i det remitterade lagförslaget uttalade grundsatserna icke möjlig. Det skall aldrig lyckas att få ungdomsfängelset till ett effektivt organ för vuxen ungdoms tillrättaförande och än mindre för dess inre omdaning.» Och slutligen: »Utvecklingen på detta område både i Sverige och i främmande länder går i en annan riktning än som utvisas i remitterade betänkandet. Det torde vara rätt tvivelaktigt, om däri anvisade linjer skulle föra utvecklingen framåt, därest man med reformerna avser i första hand att mot de sjukdomsföreteelser i samhällskroppen, som kriminaliteten framkallar, få fram en behandling av profylaktisk art till stävjande av sagda

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

företeelsers utbredning och till förekommande av en ökning av vane- och yrkesförbrytarnas antal.»

Dessa uttalanden härröra nu från en person, som måste anses besitta den mest eminenta sakkunskap och erfarenhet på hithörande område.

Det är också en annan synpunkt, som i yttrandet beröres. Herr statsrådet sade i början av sitt första anförande något om att de belopp, som statsmakterna eller samhället offra på att tillrättaföra de ungdomliga förbytna, kommer samhället att få igen — och mera därtill — efter ett visst antal år. Till denna uppfattning är jag beredd att i viss utsträckning ansluta mig, men jag måste säga, att även om man tillerkänner denna sats en stor sanningshalt, leder det icke till, att man skall underlåta att iakttaga den största försiktighet i fråga om den ekonomiska sidan. Och härutinnan säger direktör Blomquist, att därest man går in för det system, som han förordar, är det icke osannolikt, »att, om å Bona uppfördes en sorteringspaviljong» — en lokal, där man under första tiden kunde pröva dem, som dömdes till ungdomsfängelse, för att utröna deras karaktär och därmed den behandling, som bäst passade dem — »som i varje fall torde bli erforderlig, där kunde beredas det platsantal, som erfordras för en utvidgning av uppfostringsförfarandets tillämplighetsområde på i det föregående angivet sätt».

Jag skulle vilja tillägga något till detta. Av statistiska uppgifter, som härröra från justitiedepartementet, kan inhämtas, att medeltalet av till icke villkorligt frihetsstraff dömda personer i åldern 18—20 år under åren 1931, 1932 och 1933 uppgick till 340. Därvid är dock att märka, att antalet dylika personer utgjorde år 1931 372, år 1932 332 och år 1933 315. Vi konstatera sålunda en successiv nedgång under dessa tre år. Huruvida denna nedgång betecknar en tendens, som man har att räkna med i fortsättningen, vill jag låta vara osagt, men det är icke uteslutet, att så kan vara fallet. Med stöd av dessa siffror går man emellertid ut ifrån, att det skall vara nödvändigt upprätta en anstalt för 150 manliga ungdomsförbrytare. Jag har sett, att landshövding Hagströmer, som särskilt intresserat sig för hithörande spörsmål, anser, att redan siffran 100 är alldeles för hög; och jag förmodar, att landshövding Hagströmer i det sammanhanget kanske icke tagit hänsyn till tvenne omständigheter, som därvidlag måste anses vara av stor betydelse. Här i riksdagen har för kort tid sedan behandlats en proposition, som tog sikte på en reformering av åklagarväsendet och närmast då överåklagarna. Ett av skälen för den reformen var, att därigenom skulle skapas förutsättningar för tillämpning av institutet villkorlig åtalstergift. Jag tänker mig sålunda, att, om man går in härför, det blir ett icke oväsentligt antal ungdomliga förbrytare, mot vilka åtal icke anställes och beträffande vilka det därmed icke heller blir fråga om, huruvida de skola intagas på anstalt för undergående av tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse. Sedan är man ju ense därom, att tillämpningen av villkorlig dom bör utvidgas, och därmed förefaller det mig, som en ytterligare reduktion av platsbehovet skulle inträda.

Med hänsyn till dessa omständigheter förefaller det som om tiden knappast vore inne att nu modernisera Bonaanstalten och vidtaga erforderliga ändringar beträffande systemet där samt samtidigt inrätta ett nytt ungdomsfängelse, som säkerligen ock måste följas av en anstalt för psykopater. Därtill kommer att krävas en anstalt även för sådana ungdomliga förbrytare, som varken hamna i tvångsuppfostringsanstalt eller i ungdomsfängelse eller bli föremål för villkorlig dom, då man självfallet har att gå ut ifrån, att dessa icke böra omhändertagas i våra nuvarande fängelser.

På grund av antydda förhållanden torde man även ur ekonomisk synpunkt böra framgå med mycket stor försiktighet; och då något uppskov, i varje fall

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

icke av betydelse, på sätt bl. a. herr Löfgren utvecklat, kan vara att befara, ifall riksdagen nu, i stället för att godtaga den kungl. propositionen, uttalar sig för en utveckling av Bonasystemet, därom väl utredning och förslag kunna föreligga vid nästa års riksdag, vid vilken tidpunkt riksdagen för övrigt tidigast kan bli i tillfälle att taga ställning till anordnandet av en anstalt för dem, som eventuellt skulle undergå ungdomsfängelse, finner jag mig alltså på ganska goda skäl kunna ansluta mig till den av herr Löfgren m. fl. avgivna reservationen, till vilken jag alltså yrkar bifall.

Herr statsrådet Undén: Herr talman! Endast ett par ord. Den siste talar-
ren har, liksom åtskilliga av hans medreservanter under den föregående de-
batten, framhävt såsom särskilt märkligt, att man här vill gestalta behandlin-
gen såsom straff, och de ha understrukit som sin uppfattning — det är också
uttalat i deras reservation — att man bör bygga på tvångsuppfostran. Man
skall gestalta behandlingen mera »humanitärt», om jag får uttrycka det med
ett populärt ord. Man skall inte lägga straffkaraktär på den, som begått brott
och befinner sig i de åldersgrupper, varom här är fråga.

Jag skulle då vilja understryka, vad justitieministern redan tidigare har
sagt, men som kanske behöver ytterligare framhävas i debatten, att här är det
icke endast fråga om den individuella behandlingen av dem, som omhänder-
tagas för tvångsuppfostran å ena sidan, jämförd med behandlingen av dessa
äldre årsklasser å andra sidan. Det finnes också en annan synpunkt än själva
behandlings inverkan på dem som begått brotten, nämligen den allmänpre-
ventiva synpunkten. Om man behåller karaktären av straff, inverkar det helt
säkert på ett annat sätt, när det gäller den stora allmänheten. Straffets funk-
tion i allmänpreventivt syfte torde sålunda icke kunna helt undvaras här.
Såsom justitieministern framhållit, gäller det straffmyndiga personer, och om
man då helt avlägsnar karaktären av straff genom att gestalta behandlingen
uteslutande som en uppfostrande åtgärd, förminskar man givetvis i hög grad
det allmänpreventiva syftet med hela behandlingen. I det sammanhanget ber
jag att få citera, vad kriminalistföreningen har uttalat. Det heter i dess ytt-
rande: »Samtidigt hade lagförslaget genom att konstruera behandlingen så-
som straff tagit nödig hänsyn även till det allmänpreventiva syftet med det
statliga ingripandet mot brottslighet.»

Jag tror icke, att kammaren bör av allt för långt drivna humanitära skäl
förbise denna viktiga funktion av straffet, utan den gestaltning, som denna
behandling fått i utskottets förslag, torde bättre fylla uppgiften med hela
denna lagstiftning.

Herr Lindhagen: Jag glömde i mitt förra anförande en sak, som är av vikt
att framhålla. Då vi nu fatta beslut att godkänna ett förslag, som oprövat
sammanhänger med en annan sak, är det ju klart, att riksdagen, som inte
kan följa med detaljerna och inte känner till dem, lockas i dag godkänna en
formulering, som icke passar in i den sammanställning av dessa båda olika
system, som justitieministern åtagit sig att genomföra. Jag hoppas
då, att justitieministern inte drar sig för — vilket vi inte gjorde i de gamla
goda parlamentariska tiderna — att när han framlägger nästa proposition
om sammanknytning mellan de bägge systemen, han också föreslår riksdagen
ändringar i den formulering, som vi i dag antagit av misstag eller obekant-
skap med det stora sammanhanget. Det kan exempelvis inträffa, att ordet
»ungdomsfängelse» bör kunna utbytas mot ett annat. Ty utskottet har sagt,
att namnet bör undvikas för anstalten och i tillämpningen! Men då kan och
bör väl också strafflagen undvika det.

Lagförslag om ungdomsfängelse m. m. (Forts.)

Man skall ha mod att upphäva, vad man lyckats genomföra året förut, om det inte vidare passar i den nya situationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställen bifalla den av herr Öhman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställen, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Löfgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställen och bifalles den av herr Öhman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, *Om ökad utsklippning av lapplandsmalm över svensk hamn.*

I en uti riksdagens första kammare väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 242, hade herr *Hansén* m. fl. hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning rörande de åtgärder, som kunde erfordras för att tekniska och ekonomiska förutsättningar skulle skapas för ökad utsklippning av lapplandsmalm över svensk hamn.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att första kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om undersökning för att utröna, huruvida utsikter förefunnas att genom åtgärder av statsmakterna främja malmutsklippningen över Luleå.

Herr *Lindhagen*: Herr talman! Jag är absolut nödsakad att begära ordet, därför att en slagskugga, som vilar över detta förslag, inte på något sätt blivit berörd av de hörda myndigheterna, liksom inte heller i motionen eller i utskottets utlåtande.

Vad själva sakfrågan angår, är det ju mycket tveksamt hur man skall kunna hitta på och genomföra några åtgärder genom statsmakternas försorg för att vinna det ommotionerade syftet. Man kan hänvisa till 1934 års riksdags beslut om utredning av en ifrågasatt malmkrossanläggning på Svartön

Om ökad utskeppning av lapplandsmalm över svensk hamn. (Forts.)
 och ett avslag från statens sida å gruvbolagets ansökan att få inskränka brytningen i Gällivare. Men i övrigt är det nog inte så, som utskottet framhåller, att ingen av de hörda myndigheterna, som yttrat sig utförligare har avstyrkt motionen. Det ha i själva verket de flesta gjort. De äro i varje fall försiktiga. Så säger till exempel kommerskollegium uttryckligen: »Endast om ekonomiska förutsättningar för en större skeppningskvantitet kunna skapas, kan det därför vara erforderligt att ägna denna del av frågan någon särskild uppmärksamhet, kvantitativt sett.» Och järnvägsstyrelsen säger, att nog kunna vi gå i land med saken ekonomiskt, men styrelsen påpekar på samma gång, att den inte vill yttra sig om, huruvida motionen bör bifallas. Det är således till hälften ett avstyrkande. Konungens befallningshavande vill däremot stimulera denna utskeppning, och stadsfullmäktige i Luleå yrka livligt bifall till förslaget. Därmed kommer jag in på, vad jag nu skulle vilja beröra. Vad säga stadsfullmäktige i Luleå? Jo, de säga: »Den nedgång av malmskeppningen, som, på sätt framgår av de av motionärerna åberopade exportsiffrorna, förekom under åren 1931, 1932 och 1933, medförde för hamnens ekonomi de mest ödesdigra påföljder.» Ja, det är antagligen alldeles riktigt. Men jag vill fästa motionärernas och utskottets uppmärksamhet på, att det medförde också de mest ödesdigra påföljder för den norska hamnen vid Narvik och kanske mycket större påföljder än för den svenska hamnen i Luleå. Det har jag läst talande skildringar av.

Hur har nu denna järnväg kommit till? Jo, såsom ett gemensamt svensk-norskt företag. Man hade då klart för sig, att om den skulle bära sig, måste den ha två utskeppningshamnar, en i Narvik och en i Luleå. Utskeppningshamnen i Narvik har tillfört svenska staten de största tantiemen och det svenska bolaget de största inkomsterna, därför att den är bäst belägen och därifrån kan man billigast frakta ut malmen. Därför voro också svenskarna synnerligen ivriga att få denna hamn till stånd. Banan byggdes inom Norge av norska staten och utskeppningsanordningarna i Narvik av bolaget. Det samhälle, som vuxit upp där i Narvik, är ju också nästan helt och hållet beroende av malmutskeppningen, medan Luleå dock jämväl har andra möjligheter.

Man talar nu om skandinaviskt samarbete till och med på det ekonomiska området. Det är ju alltid svårast att få till stånd ett *ekonomiskt samarbete mellan olika stater*. Därför torkar det hela gärna ihop. Danskarna försöka fortfarande vinna på svenskarnas och norrmännens bekostnad, norrmännen försöka vinna på danskarnas och svenskarnas bekostnad och svenskarna försöka vinna på danskarnas och norrmännens bekostnad. Det ekonomiska samarbetet inskränker sig till några småmulor, som till exempel Osloententen och några andra sådana saker, där berget födde en rätta, såsom herr Trygger och andra en gång i första kammaren uttryckte sig. Nu tycker jag, att om det skall idkas skandinaviskt samarbete på det ekonomiska området, bör väl åtminstone denna järnväg och de trakter, som den genomkorsar, få anses som vårt gemensamma fädernesland.

Motionen har fått en anstrykning av svensk chauvinism, då man inte alls frågar efter, hur det går för Narviks samhälle och dess arbetarstam. Man skall taga hänsyn till, står det uttryckligen, alla berättigade svenska intressen, men till de norska intressena, som just ha inlockats i denna affär av Sverige, av vilken Sverige dragit den största fördelen, skall det inte tagas någon hänsyn. Kan man locka ifrån Narvik en del av utskeppningen från Kiruna och överföra den till Luleå, vilket det just är fråga om, så tycker man, att det är bra.

Jag tror nu, att utskottets hemställan egentligen inte kommer att leda till

Om ökad utskeppning av lapplandsmalm över svensk hamn. (Forts.)
någonting. Exportföreningen och kommerskollegium yttra sig även i enahanda riktning. Exportföreningen, som skall främja den svenska exporten, känner sig tydligen chockerad av ett sådant nationalistiskt förslag, som här föreligger.

För övrigt vore det nog nyttigt för båda länderna, om vi snart började eftersinna, vart befolkningen i de av malmbyggnaden skapade samhällena skola taga vägen, när den pågående rovbrytningen uttömt malmtillgångarna. Därom har jag en eller ett par gånger i riksdagen väckt motion, som lärar tilldragit sig en viss gillande uppmärksamhet i statsutskottet.

Jag hemställer i alla fall, att kammarens beslut måtte få följande formulering, nämligen att första kammaren för sin del beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om undersökning för att utröna, huruvida utsikter förefinnas att genom åtgärder av statsmakterna *och med iakttagande av tillbörlig hänsyn till skilda svenska och norska intressen* främja malmutskeppningen över Luleå.

Herr Hansén: I egenskap av motionär ber jag att till utskottet få framföra mitt tack för den välvilliga behandling, som utskottet ägnat motionen. Jag ser däri ett bevis, att utskottet behjärtat de stora intressen, som äro förknäpade med denna sak, och det bekymmersamma läge, vari försörjningsproblemet för Norrbottens alltjämt växande befolkning befinner sig.

Jag skall inte taga upp till någon diskussion de storpolitiska perspektiv, vari den föregående ärade talaren såg denna motion. Jag ber att få försäkra kammaren, att den är ett naturligt uttryck för representanternas för Norrbottens län bekymmer för försörjningsproblemet för Norrbottens folk.

Det är hela innebörden i motionen, och den är av den arten, att den säkerligen inte behöver tilldelas andra och ovidkommande proportioner.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen yttrade, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att näst efter orden »genom åtgärder av statsmakterna» tillades orden »och med iakttagande av tillbörlig hänsyn till skilda svenska och norska intressen».

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle kammarens beslut i förevarande ärendet genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Herr *Lindhagen*, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hade rätt i alla fall.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av väckt motion om upphävande av den s. k. Åkarpslagen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 442, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Hagberg* i Luleå och herr *Brädefors* föreslagit, att riksdagen skulle besluta, att andra stycket av »23 §» i 15 kap. strafflagen skulle utgå tillika med den del av 24 § i samma kapitel som började med orden »eller ock» och slutade med orden »erbjudet arbet».

Om upphävande av den s. k. Åkarpslagen.

Om upphävande av den s. k. Akarpslagen. (Forts.)

Av motiveringen till motionärernas yrkande framgick, att de åsyftade upphävande av andra stycket av 22 §, i stället för 23 §, i 15 kap. strafflagen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Åkerman, Klefbeck, Norling, Lindqvist, Olsson* i Mellerud, *Johnsson* i Kalmar och *Lindberg* i Stockholm, vilka, under åberopande av de skäl, som anförts i den av herr Åkerman m. fl. vid utskottets utlåtande i frågan år 1933 fogade reservationen, hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte för sin del antaga följande förslag till

LAG

angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen.

Häri genom förordnas, att 22 och 24 §§ i 15 kap. strafflagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

22 §.

Tvingar någon, utan laga rätt, eller med missbruk av sin rätt, genom våld eller hot, annan att något göra, tåla eller underlåta, straffes högst med straffarbete i två år, i de fall, där gärningen ej med svårare straff särskilt belagd är.

24 §.

Brott, som i 22 § sagt är, må ej åtalas av allmän åklagare, där ej målsägande det till sådant åtal angiver; ej heller må brott, som i 23 § sägs, åtalas av annan än målsägande.

Denna lag träder i kraft tio dagar efter den dag, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr andre vice talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle bifalla den av herr Åkerman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr andre vice talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr andre vice talmannen, yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att gemensamma omröstningar komme att anställas vid kamrarnas sammanträden fredagen den 7 innevarande månad, vilka sammanträden komme att taga sin början kl. 11 f. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.12 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
